

T.C

TOROS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ERGENİN ALGILADIĞI PSİKOLOJİK KONTROL VE ÖZERKLİK
DESTEĞİ İLE GELİŞİMSEL SONUÇLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

DANIŞMAN

Doç. Dr. Yeliz KINDAP TEPE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OCAK 2020

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Eren Can OSLU tarafından hazırlanan “Ergenin Algıladığı Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği ile Gelişimsel Sonuçları Arasındaki İlişkinin Sosyal Problem Çözme Becerileri Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma 07/01/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Psikoloji Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Doç. Dr. Serap AKGÜN
(Mersin Üniversitesi)

Jüri Üyesi

(Danışman)

Doç. Dr. Yeliz KİNDAPTEPE
(Cumhuriyet Üniversitesi)

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Münir Yalçın ORTAKALE

Savunma Sınav Jürisi Tarafından Tezin İmzalı Nüshasının Teslim Tarihi : 22.10.2020

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Köksal HAZIR
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada;

- Sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

03.12.2020

Eren Can OSLU

ERGENİN ALGILADIĞI PSİKOLOJİK KONTROL VE ÖZERKLİK DESTEĞİ İLE GELİŞİMSEL SONUÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Eren Can OSLU

TOROS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

2020

ÖZET

Ergenlik süreci biyolojik, psikolojik, çevresel pek çok faktörün de etkisiyle önemli ölçüde değişimlerin olduğu karmaşık bir süreçtir. Alışılmış çevre; sosyal ilişkiler ve aile ilişkileri, dönemin belirgin bir özelliği olan soyut düşünce becerisinin de gelişmesiyle yeniden yapılandırılır ve bir takım uyum süreçleriyle birlikte tekrar deneyimlenmeye başlanır. Özellikle bu dönemde artan özerklik ihtiyacı, ebeveynlerle olan ilişkilerinde de bir takım değişimleri beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla ergenlik sürecinde ebeveynlik uygulamaları büyük önem taşımaktadır. Ergenlik sürecinde yaşanan bu gelişmelerin betimsel açıdan incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu tez araştırmasında, ergenin algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteği ile gelişimsel sonuçları olan yalnızlık, saldırganlık ve olumlu sosyal davranışlar arasındaki ilişkilerin sosyal problem çözme becerileri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Tunceli ve Kayseri illerine bağlı devlet okullarından tesadüfi yolla seçilen yaşları 15 ile 17 arasında değişen 365'i kadın ve 359'u erkek olmak üzere toplamda 724 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında öğrencilere UCLA Yalnızlık Ölçeği, Psikolojik Kontrol Ölçeği, Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği, Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği ve Kişilerarası Problem Çözme Envanteri uygulanmıştır.

Araştırma analizlerinden elde edilen sonuçlara göre cinsiyet ve yaş temel etkisi anlamlı bulunmuş ancak cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Cinsiyet te-

mel etkisine bağılı olarak yapılan ileri analizlerde erkeklerin ebeveynlerinden algıladığı psikolojik kontrolün kadınlara oranla yüksek olduğu buna karşı kadınların ise ebeveynlerinden algıladığı özerklik desteğinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu görölmüştür. Ergenin anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin aile gelir durumuna göre (alt, ortanın altı, orta ve ortanın üstü) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan analiz sonucunda aile gelir temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Sonuçta, alt gelir grubunda olduğunu bildiren ergenlerin babadan algılanan özerklik desteğini orta üstü gelir düzeyine sahip ergenlerden düşük algıladığı; benzer şekilde babadan algılanan özerklik desteğini orta altı gelir düzeyine sahip ergenlerin orta ve orta üstü gelir düzeyine sahip ergenlerden düşük algıladığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak farklı gelir düzeylerine sahip ergenlerin algıladığı özerklik desteğinin ailenin gelir düzeyindeki artışa oranla yükseldiği görölmüştür.

Araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Sonuçta ebeveynlerinden psikolojik kontrol algılayan ergenlerin, daha fazla saldırganca davranış sergilediği, yalnızlık hissettiği ve sosyal problem çözmede daha az başarılı olduğu diğer taraftan ebeveynlerinden özerklik desteği alan ergenlerin ise daha fazla olumlu sosyal davranışta bulunduğu ve sosyal problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yapısal eşitlik modeli sonuçlarına göre ebeveynlerinden özerklik desteği alan erkeklerin sosyal problem çözme becerilerinin yüksek olduğu ve dolayısıyla daha fazla olumlu sosyal davranış sergilediği diğer taraftan daha az saldırganca davranışlarda bulunduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerinden psikolojik kontrol algılayan kadınların ise sosyal problem çözme becerilerinin düşük olduğu ve kendilerini daha fazla yalnız hissettikleri aynı zamanda daha fazla saldırganca davranış sergiledikleri görölmüştür. Ebeveynlerinden özerklik desteği alan kadınların ise sosyal problem çözme becerilerinin yüksek olduğu ve buna bağılı olarak kendilerini daha az yalnız hissettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Psikolojik Kontrol, Özerklik Desteği, Sosyal Problem Çözme, Yalnızlık, Saldırganlık, Olumlu Sosyal Davranış.

**THE INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE
PSYCHOLOGICAL CONTROL AND AUTHORITY SUPPORTED BY
THE ADULT AND THE DEVELOPMENTAL RESULTS OF THE
RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL PROBLEM SOLVING SKILLS**

(M. Sc. Thesis)

Eren Can OSLU

TOROS UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

2020

ABSTRACT

Adolescence is a complex process with significant changes in biological, psychological and environmental factors. The habitual environment, social relations and family relations are restructured with the development of abstract thinking, which is a characteristic of the period, and are re-experienced with a number of adaptation processes. The need for increased autonomy especially during this period, also brings about a number of changes in their relationship with parents. Therefore, parenting practices are of great importance during adolescence. The aim of this thesis is to examine the relations between the psychological control and autonomy support perceived by the adolescent and the developmental consequences of loneliness, aggression and positive social behaviors in terms of social problem solving skills. A total of 724, 365 women and 359 men whose ages are between 15 and 17, were chosen by random means from public schools in Tunceli and Kayseri. The study included the UCLA Loneliness Scale, Psychological Control Scale, Autonomous Support Scale, Positive Social and Aggressive Behavior Scale and Interpersonal Problem Solving Inventory.

According to the results obtained from the research analyses, the basic effect of gender and age was found to be significant, but the common effect of gender and age was not significant. Further analyses based on basic effect of gender showed that the psychological

control that men perceive from their parents is higher than that of women, whereas the autonomy support that women perceive from their parents is higher than that of men.

The analysis to determine whether the psychological control and autonomy support perceived by adolescents from parents differs according to family income status(low, lower-middle,middle, and upper middle) found that the basic effect of family income is significant.

Ultimately, perceived autonomy support from father states that the lower income group of adolescents on middle-income adolescents detect low; similarly perceived autonomy support from the father of middle-income level of adolescents with under middle and middle low income levels, it was determined that adolescents with higher detects. As a result, the autonomy support perceived by adolescents with different income levels increased compared to the increase in the income levels of the family.

The Pearson Correlation Coefficient between the variable discussed in the study was calculated and examined.As a result, adolescents who perceive psychological control from their parents are more aggressive, feel lonely and are less successful in social problem solving, on the other hand adolescents who receive autonomy support from their parents are more positive in social behaviors and have higher social problem solving skills.

According to the Structural equality model results, on the other hand it was determined that men who received autonomy support from their parents had higher social problem solving skills and therefore exhibited more positive social behaviors and less aggressive behavior . Women who perceive psychological control from their parents have low social problem solving skills and feel more alone at the same time more aggressive behavior was found. It was determined that women who received autonomy support from their parents have high social problem solving skills and therefore feel less alone.

Keywords: Psychological Control, Autonomy Support, Social Problem Solving, Loneliness, Aggression, Positive Social Behavior.

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimden itibaren her daim ilgisini ve desteğini üzerimde hissettiğim değerli danışmanım, akademik idolüm Doç. Dr. Yeliz Kındap Tepe'ye; lisansüstü eğitimimde de bana inandığı, sürecimi sahiplendiği, her zaman olduğu gibi desteklediği, yeni pek çok şey öğrettiği ve kazandırdığı için teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisansüstü eğitimim boyunca samimi ve sıcak yaklaşımlarıyla eğitim sürecime içtenlikle katkıda bulunan kıymetli hocam Prof. Dr. Kamuran Elbeyoğlu'na, Prof. Dr. Banu Yazgan İnanç'a, vermiş oldukları derslerle beni bir adım öteye taşıdıklarına inandığım Doç. Dr. Mehmet Bilgin'e ve Dr. Öğr. Üyesi Fatma Sema Bengi Gürkan'a ayrıca Dr. Öğr. Üyesi Münir Yalçın Ortakaleye, ne zaman problem yaşasam içtenlikle yardım eli uzatan değerli hocalarım Arş. Gör. Yağmur Aydın'a ve Arş Gör. Hüsamettin Yazar'a ve Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanı Eda Kılıçkaya'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatta ne zaman tökezlesem yanımda olan, varlıklarıyla her ne koşulda olursam olayım kendimi asla yalnız hissettirmeyen can dostlarım Mert Çil'e ve Saadet Coskun'a beni bu zorlu tez sürecimde de yalnız bırakmadıkları, saatlerce telefonda söylenmelerimi dinledikleri ve benimle sinirlenip benimle mutlu olabildikleri için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum ☺

Veri toplama sürecimde benimle birlikte sınıf sınıf gezip yorulan, emeği geçen başta kıymetli lise öğretmenlerim Ümit Yüney'e, Şükriye Güngör'e, Ulaş Taş'a ayrıca okul müdürleri ve rehber öğretmenlerine, araştırmama gönüllü katılım gösteren gençlere ve ebeveynlerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak maddi ve manevi tüm desteklerini her zaman olduğu gibi lisansüstü eğitimimde de esirgemeyen, bana güvenen ve inanan kıymetli anneme, babama ve kardeşime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1
Araştırma probleminin tanımı.....	1
Araştırmanın amacı.....	5
Araştırmanın önemi.....	7
Araştırmanın sayıltıları.....	7
Araştırmanın sınırlılıkları.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Kendini Belirleme Kavramı.....	8
1.2.Kendini Belirleme Kuramı	9
1.3.Temel Psikolojik İhtiyaçları Destekleyici Ebeveynlik Uygulamaları	12
1.4.Psikolojik Kontrol.....	15
1.5. Özerklik Desteği.....	16
1.6. Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği İle Ergenlerin Olumsuz Gelişimsel Sonuçları.....	16

1.6.1.Saldırganlık	16
1.6.2. Yalnızlık.....	19
1.7. Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği ile Ergenin Olumlu Gelişimsel Sonuçları.21	
1.7.1. Olumlu sosyal davranış	21
1.8. Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği İle Ergenin Olumlu ve Olumsuz gelişimsel Sonuçları ile Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkiler ...	23
1.8.1. Sosyal problem çözme kavramı ve boyutları	23
1.8.2. Sosyal problem çözme ile psikolojik kontrol ve özerklik desteği arasındaki ilişkiler.....	26
1.8.3. Sosyal problem çözme ile ergenin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkiler.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2. YÖNTEM	30
2.1. Araştırmanın Modeli	30
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	30
2.3. Veri Toplama Araçları.....	31
2.3.1. Demografik ilgi formu	31
2.3.2. Psikolojik kontrol ölçeği.....	31
2.3.3. Özerk iradeyi destekleme ölçeği	32
2.3.4. Kişilerarası problem çözme envanteri (KPÇE)	32
2.3.5. Olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ölçeği (S-OSD)	33
2.3.6. UCLA yalnızlık ölçeği	33
2.4. İşlem	34
2.5. Verilerin Analizi	34
2.6. Araştırmanın Etiği.....	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3. BULGULAR	36
3.1. Araştırmanın Betimsel Analizinden Elde Edilem Bulgular.....	36
3.1.1. Araştırmanın değişkenlerine ait betimsel istatistikler.....	36
3.1.2. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamalarının yaş ve cinsiyete göre karşılaştırılması.....	36
3.1.3. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamalarının gencin doğduğu bölgeye göre karşılaştırılması.....	38
3.1.4. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamalarının ailenin gelir düzeyine göre karşılaştırılması.....	38
3.1.5. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamalarının anne ve babanın eğitim düzeyine göre karşılaştırılması.....	39
3.1.6. Araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiler	39
3.2. Araştırma hipotezlerinin sınanmasına yönelik analizler.....	45
3.2.1. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamaları ve ergenlerin gelişimsel sonuçları ile ilgili kadın ve erkekler için yapısal eşitlik modeli analiz sonuçları.....	45
3.2.1.1. Erkekler için doğrudan etki modeli	45
3.2.1.2. Erkekler için dolaylı etki modeli	46
3.2.1.3. Erkekler için aracı etki modeli regresyon katsayıları.....	46
3.2.1.4. Kadınlar için doğrudan etki modeli.....	47
3.2.1.5. Kadınlar için dolaylı etki modeli.....	48
3.2.1.6. Kadınlar için aracı etki regresyon katsayıları	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TARTIŞMA

4.TARTIŞMA	51
4.1. Araştırmadan Elde Edilen Betimsel Analiz Sonuçlarının	
Tartışılması.....	51
4.2. Ebeveynlik Uygulamalarının Gelişimsel Sonuçlar Üzerindeki Doğrudan Etkisinin	
Tartışılması.....	57
4.3. Araştırmada İncelenen Ebeveynlik Uygulamaları İle Ergenin Gelişimsel Sonuçları	
Arasındaki İlişkide Sosyal Problem Çözme Becerilerinin Aracı Rolünün	
Tartışılması.....	59

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	63
KAYNAKLAR.....	65
EKLER.....	85
Ek-1. UCLA Yalnızlık Ölçeği	85
Ek-2. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği	86
Ek-3. Psikolojik Kontrol ve Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği	87
Ek-4. Kişilerarası Problem Çözme Envanteri	90
Ek-5. Demografik Bilgi Formu.....	94
ÖZGEÇMİŞ	95

TABLolar LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2.1. Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı.....	31
Tablo 3.1. Araştırmanın değişkenlerine ait betimsel istatistikler	36
Tablo 3.2. Anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteği puanlarının yaş ve cinsiyete göre karşılaştırılması.....	37
Tablo 3.3. Anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteği puanlarının aile gelir düzeyine göre karşılaştırılması.....	39
Tablo 3.4. Değişkenler arasındaki pearson korelasyon analizi sonuçları	41
Tablo 3.5. Erkekler için doğrudan etki modeli regresyon katsayıları.....	46
Tablo 3.6. Erkekler için dolaylı etki modeli regresyon katsayıları.....	46
Tablo 3.7. Erkekler için aracı etki modeli regresyon katsayıları.....	47
Tablo 3.8. Kadınlar için doğrudan etki modeli regresyon katsayıları.....	48
Tablo 3.9. Kadınlar için dolaylı etki modeli regresyon katsayıları.....	48
Tablo 3.10. Kadınlar için aracı etki modeli regresyon katsayıları.....	49

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. D'Zirulla ve ark.ın (1999) beş boyutlu sosyal problem çözme modeli	26

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amaçları, önemi, gerekçesi, sayıltı ve sınırlılıkları yer almaktadır.

Araştırma Probleminin Tanımı

Ergenlik, kültürel ve bireysel farklılıklara göre değişkenlikler gösteren, çocukluktan yetişkinliğe geçişi tarif eden (Jeammet, 2012), biyolojik, bilişsel ve sosyo-duygusal değişimlerin belirginleştiği bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Santrock, 2014). Genel kabul gören yaklaşım ergenliğin yaklaşık 10-13 yaşlarında başladığını ve 18-22 yaşlarında sona erdiğini göstermektedir (Akınsel, 2018).

Ergenlik süreci, psikolojik değişikliklerin ön planda olduğu, sosyal, akademik ve kişilerarası ilişkilerin değişime uğradığı bir süreçtir ve değişen psikolojik yapıya çok defa kişisel ve sosyal uyum becerileri de eşlik etmektedir (Arslan, 2012). Bu dönemde ergenler, sıklıkla akranları ve yetişkin tanıdıkları ile ilişkilerinde içsel ve dışsal faktörlere bağlı çeşitli sorunlar yaşamakta, bu durum da ergenlerin psiko-sosyal iyilik hallerini önemli ölçüde etkilemektedir. Sosyal uyumun ve işlevselliğin önemli bir parçası olan sosyal problem çözme becerileri, kişinin günlük yaşamında karşılaştığı problemlere adaptif ve akılcı çözüm üretmesiyle ilişkilidir (D'Zurilla ve Nezu, 1982). Ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada problem çözme becerilerinin ergenlerin psiko-sosyal uyumlarıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir (Yıldırım, Hacıhasanoğlu, Karakurt ve Türkleş, 2011). Ergenlik dönemindeki gençler psikolojik, biyolojik ve sosyal boyutlarda değişimler yaşamaktadır. Bu dönemde kendini tanımaya çalışan genç, benlik karmaşası artması sebebiyle kendine ve çevresine yönelik uyumsuz bir çok sorun yaşamaktadır. Ergenin bu süreçte her şeyden önce sağlıklı bir kimlik geliştirebilmesi için karşılaştığı problemleri sağlıklı bir şekilde çözümlenmesi gerekmektedir. Bu dönemde verilecek sosyal desteğin, gencin kendini daha değerli hissetmesine olanak sağlayacağı gibi karşılaşılan problemlerin daha kolay ve başarılı bir şekilde çözümlenmesine olanak tanıyacaktır. Problemlerini çözümlenemeyen gençlerin ise genç yetişkinlik döneminde başkalarına yakınlaşmaktan korkma, yalnız olma ve kişilerarası duygusal yakınlık kuramama gibi problemlerle daha sık karşılaşabileceği düşünülmektedir (Arslan, 2012).

Sosyal problem çözme (SPÇ) becerileri, kapsadığı süreçler bakımından karmaşık bir doğadadır. Çünkü SPÇ, kişilerarası problemler, kişisel problemler, çevresel problemler ve toplumsal problemler gibi "gerçek" yaşamla ilişkili becerileri önemli ölçüde kapsar (D'Zurilla ve Nezu, 1982). Ergenlik sürecinde sosyal uyumun ve işlevselliğin değerlendirilmesi ve anla-

şılması oldukça önemlidir. D’Zurilla ve Nezu’nun (1990) SPÇ modeli önemli ölçüde problemin tanımlanması, amacın belirlenmesi ve uygun çözümün bulunması gibi bir dizi bilişsel ve davranışsal süreci kapsamaktadır. Bu bağlamda problem çözme sürecinin önemli ölçüde bilişsel sistemlerden ve öğrenme süreçlerinden etkilendiği düşünülmektedir. Bütün bunların yanı sıra, ergenin aile ilişkileri ve sosyal destek kanallarının da sosyal uyum ve problem çözme becerileri üzerine etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Anne-baba ilişkisi, babanın ve annenin sosyal ilişki tarzları, anne-çocuk bağlılığı, yetiştirme tarzı gibi süreçler ergenlerin sosyal becerilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Ergenlik, ebeveyn- çocuk ilişkisinin değiştiği bir dönemdir. Bu dönem ergenin bağımsız olmak isteğinin ve ebeveynin ergenin kararlarını ve aktivitelerini kontrol etmek isteğinin karşılıklı olarak dengeye oturtulmasını gerektirmektedir. Ergenliğin ilk yıllarında başlayan özerklik arayışı önemlidir çünkü ergenin özerklik arayışı ile ailenin önceden alıştığı sistem değişmeye başlayacaktır. Özerklik, yetkinlik ve ilişkili olma gereksinimidir. Özerklik ihtiyacı kişinin davranışlarının kontrol edilmesi veya bir şeyi yapmaya zorlandığını hissetmesi yerine davranışlarını düzenlemede hür olduğunu hissetmesi ile ilgilidir. (Kocayörük, 2012). Bu süreçte ebeveyn ve ergenin geliştirdikleri olumlu ve olumsuz ilişki, süreci karmaşık hale getirmektedir ve ebeveyn kontrolünün ergenin uyumunda önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Kındap, 2011; Sönmez, 2011). Ergenlik dönemi, gencin kendini birçok anlamda tanımaya çalıştığı, sosyal ve bilişsel birçok uyum problemleri ile karşı karşıya kaldığı ve bu problemlere yönelik olumlu ve olumsuz sonuçlara sebep olabilecek karar alma süreçlerini de beraberinde getirmektedir. KBK'ya göre birey, amaç ve hedef belirleme, benlik gelişimi için gereksinimlerini karşılama gücünün ve sınırlarının farkında olmalıdır. Yani bireyin kendi isteklerinin farkında olması ve seçme hakkı olduğunu hissetmesi gerekmektedir. (Kındap, 2011; Kocayörük, 2012). Ergenlik süreci düşünüldüğünde birçok ergenin bu dönemde ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaların bu özerklik arayışı ile ilişkili olabileceği düşünülebilir. Vansteenkiste ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan bir çalışmada anne ve babanın özerklik ve ilişkili olma desteklerinin ergenlerin olumlu duygularıyla pozitif yönde, olumsuz duyguları ile negatif yönde ilişkili olduğunu gösterilmiştir.

Ebeveyn davranışları iki boyut çerçevesinde ele alınmaktadır. Bunlar ebeveyn desteği ve ebeveyn kontrolüdür. Ebeveyn kontrolü, ebeveynin uyguladığı izleme, denetleme ve diğer farklı disiplin türlerini içerir (Sayıl ve Kındap, 2012). Ergenlik döneminde anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ebeveyn çocuk ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Bireyin duygu ve düşüncelerine müdahale eden anne babalık davranışları, ergenin ebeveynleriyle güvenli bağlar geliştirmesini tehdit etmekte, bağımsız bir kimlik ve benlik gelişimine zarar vermektedir. Yapılan araştırmalar algılanan psikolojik kontrolün aile-çocuk arasında güvensiz bağların

gelişmesine sebep olduğunu göstermektedir. Bu sebeple aile ile geliştirilen bağlanma temsili- nin akran ilişkilerine de taşınabilmesi sebebiyle algılanan psikolojik kontrolün, çocukların akranlarıyla yakınlıklarına ve psiko-sosyal uyumuna da zarar verebileceği belirtilmektedir (Kurt,Sayıl ve Kındap Tepe, 2013).

Psiko-sosyal uyum ve akranlarla kurulan ilişkilerin ergenlik sürecindeki önemi göz önünde bulundurulduğunda ergenin sosyal anlamda aldığı desteğin problem çözme süreçleriyle de yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Problem çözme ile ilgili yapılan çalışmalar gösteriyor ki bireylerin probleme yaklaşım, problem çözme stil ve becerileri farklılıklar göstermektedir. Problem çözüme kendine yönelik algısı olumlu olan bireylerin kişilerarası ilişkilerde daha girişken olduğu ve olumlu benlik algısına sahip oldukları saptanmıştır (Şahin ve ark., 1993). Problem çözme becerileri zayıf olan gençlerde ise saldırganlık, davranış bozuklukları, madde kullanımı gibi olumsuz sonuçlara daha sık rastlanmaktadır. Saldırganlık düzeyleri farklı olan liseli öğrencilerle yapılan bir çalışmada saldırganlık düzeyi düşük olan ergenlerin problem çözme yolunu, saldırganlık düzeyi yüksek olan ergenlerin ise kaçınma yolunu daha fazla kullandığı belirlenmiştir (Korkut, 2003).

Kendini Belirleme Kuramı bağlamında ele alınan ebeveynlik uygulamalarından bir diğeri Özerk İradeyi Desteklemedir. Özerklik desteği olarak da tanımlanabilecek olan ebeveynlik uygulaması ergenin kendi ilgilerini ve değerlerini cesaretlendirmek olarak kavramsallaştırılmaktadır. Özerk iradenin gelişimi ile ilgili yapılan araştırmalarda ergenin özgür bir şekilde aldığı kararlarla hareket etmesi ve bunun anne ve baba tarafından desteklenmesi üzerinde önemle durulur. KBK'da özerk iradenin desteklenmesiyle çocuğun kendini belirleme duygusunun artacağı ve özerklik hislerinin artacağı söylenmektedir. Alan yazında ergenin özerk iradesinin desteklenmesiyle ilgili iki önemli boyut üzerinde durulmaktadır. Bunlardan ilki ergenin bağımsızlığının geliştirilmesi ikincisi ise özerk iradenin desteklenmesi şeklindedir. Bağımsızlığın geliştirilmesi, ebeveynlerin ergenin bağımsız olarak karar vermesi, düşünmesi ve kendini ifadesini destekleme olarak tanımlanmaktadır Gray ve Steinberg, 1999;Kındap, 2011; Silk, Morris, Kanaya ve Steinberg, 2003a; Steinberg ve Silk, 2002). Psikolojik kontrol, duygusal ve psikolojik olarak çocuğun ihtiyaçlarını karşılamayan bağımsızlığını ve özerkliğini engelleyen bir tutum olarak tanımlanmaktadır (Barber, 1996). Alanyazında özerk iradeyi destekleme tanımlanırken olabildiğince düşük düzeyde kontrolün yer alması ve psikolojik kontrol ile özerk iradenin desteklenmesi arasında ters yönde ve yüksek düzeyde ilişki olduğu belirtilmektedir (Kındap, 2011). Özetle özerklik, ergenlik dönemindeki gencin kendi kararları doğrultusunda tam anlamıyla eyleme geçebilmesine olanak tanıyacağı için iyi olma düzeyinin artmasını sağlar. Güçlü bir özerklik gelişimi beraberinde ergenin ileriki süreçlerinde iş seç-

minde, varolan durumlarını sorgulamasında, davranışlarını kontrol altında tutmasına, başka birine ihtiyaç duymadan kendi karar ve ilgileri doğrultusunda hareket etmesine olanak sağlar. Özerkliğin engellenmesi veya gelişmemesi durumunda ise kültürel olarak yabancılaşmaya yol açabilir (Cihangir- Çankaya, 2005).

Olumlu sosyal davranış, bireyin bir başkasının faydasına olacak niyetli davranışlarda bulunması olarak tanımlanmaktadır. Anne ve baba çocuklara toplumun değerleri ve normları hakkında bilgi verirken onların olumlu sosyal davranışlarını artırmak için çocukların empatik eğilimlerini geliştirecek ve yönlendirecek duygusal bir atmosfer yaratmaya çalışırlar. Özellikle ön ergenlik döneminde ebeveyn ile ergen arasında artan mesafe nedeniyle birlikte daha az zaman geçiren ve daha çok çatışma yaşayan ebeveyn ve ergen arasındaki ilişkide, olumlu sosyal davranışların daha az yer alması beklenebilir. Ebeveyn ile ergen arasındaki karşılıklı ilişkinin kalitesine göre ergenin aile içinde sergilediği olumlu sosyal davranış değişim göstermektedir. Çocuğuna sıcaklık gösteren ve sevgisini koşulsuz veren ebeveynlerin çocuklarının daha fazla olumlu sosyal davranışta bulunduğu görülmektedir (Kındap, 2011). Diğer yandan psikolojik kontrolün çocuğın davranışlarına katı sınırlar koyan ve katı kurallarda direten yönü, yani “sınırlayıcı” boyutu çocuğın davranışlarını rahatça göstermesine izin vermemektedir. Bu bağlamda, ergenlik döneminde ebeveynlerin özellikle psikolojik kontrol uygulamalarında ısrar ediyor olması, ergenlerin ebeveynlere yönelik olumlu davranışlarının azalmasına ve olumsuz davranışlarının artmasına ayrıca katkıda bulunuyor olabilir (Kındap, 2011; Sönmez, 2011). Çocukları üzerinde psikolojik kontrol uygulayan ebeveynler, sevgiyi esirgeme, suçluluk yaratma, utandırma, eleştirme, göz ardı etme gibi manipülatif davranışlarla çocuğın kendi kendini düzenlemesine müdahale etmekte ve ebeveyn-çocuk ilişkisine zarar vermektedirler. Dolayısıyla hem ergenlerde hem de çocuklarda ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrol içselleştirme ve dışsallaştırma problem davranışları için risk oluşturmaktadır (Kındap, Kumru ve Sayıl, 2008; Sayıl ve Kındap Tepe, 2010; Sayıl ve ark., 2012). Ayrıca psikolojik kontrolün sosyal gelişim üzerindeki doğrudan bozucu etkisi incelenmiş, psikolojik kontrol uygulayan ebeveynlerin çocuklarının yalnızlık düzeyinin yüksek olduğu, akrandan algıladığı sosyal desteğin düşük olduğu gösterilmiştir (Kındap Tepe ve Sayıl, 2012). Bu durum gencin sosyal çevresinin çeşitlilik kazandığı, kişilerarası ilişkilerin arttığı, kimlik geliştirme sürecinin yoğunlaştığı bir dönem olan üniversite yıllarında bu psiko-sosyal görevlerin yerine getirilmesini güçleştirmektedir (Kurt, Sayıl ve Kındap Tepe, 2013).

Saldırganlık genel olarak “başka kişiyi/kişileri incitmeyi ya da ona/onlara zarar vermeyi amaçlayan davranış” biçimi, diğer bir tanımla, “Diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ve rahatsız edici davranışlar” olarak tanımlanmaktadır. Kişilerarası problemlerin çö-

zülmesi adına saldırganlığın öğrenilmiş bir davranış olduğuna yönelik görüşler bulunmaktadır. Bu görüşü destekler nitelikteki araştırmalar engellenme ve saldırganlığın ilişkili olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda yeni ve gelişen araştırmalar kalıtım ya da güdüden daha çok dış çevrenin saldırganlığı kalıtım ya da güdüden daha fazla etkilediği üzerine vurgu yapmaktadır (Bandura, 1973). Bandura (1973) saldırgan davranışların öğrenildiğini ve kökeninde doğrudan veya dolaylı olarak çevresel deneyimlerin etkisinin olduğunu ifade etmiş ve sosyal öğrenme kuramı içgüdü kuramları ile kıyaslandığında saldırganlığın doğuştan gelmediği, değiştirilebilir ve engellenebilir olarak görmesiyle, saldırganlığın öğrenildiği kadar söndürülebileceğini ya da hiç öğrenilmeyebileceğini öne sürmüştür. Ergenlik dönemindeki gençlerin sosyal gelişimleri ve bu gelişimlerini etkileyen bireysel, ailesel ve sosyo-kültürel faktörleri göz önüne aldığında saldırganlığın, ebeveyn kontrolü ve problem çözme becerileri ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Bu düşünceyi destekler nitelikte saldırganlık ve problem çözme ile ilgili araştırmalar, problem çözme becerileri düşük olan ergenlerin saldırgan davranışlarının arttığını göstermektedir (Arslan, Hamata, Arslan ve Saygın, 2010).

Buraya kadar ki bölümde özetlenen bilgiler dikkate alındığında ergenlik sürecinde ebeveyn davranışlarının, ergenin; sosyal, akademik ve kişilerarası ilişkilerinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Özerklik arayışı içinde olan ergenler kendilerini tanıyabilmek, sınırlarının farkına varabilmek, karşılaştıkları yeni problemlerle baş edebilmek adına bir dizi strateji geliştirecektir. Alışmış oldukları düzenin değişmesi, ebeveynleriyle ve akranlarıyla olan ilişkilerinin karmaşıklaşması ergenin dış dünyaya uyum sağlamasını zorlaştıracaktır. Bu süreçte ergenlerin sıcak ve destekleyici ilişkiler içinde olması olumlu bir takım sosyal davranışlar geliştirmesine olanak tanıyabilecekken, ebeveynlerinden ve sosyal çevresinden alacağı olumsuz dönütler ergenin uyum sağlamasını zorlaştırmaya ve beraberinde olumsuz deneyimler yaşamasına sebep olabilecektir. Bu bağlamda anne ve babadan algılanan psikolojik kontrolünve özerk iradeyi ergenin ortaya çıkabilecek sosyal problemlerine yönelik çözümleriyle yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada ergenlik dönemindeki gençlerin, anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol ve özerk irade desteğinin sosyal problem çözme süreçleriyle ne düzeyde ilişkili olduğunu belirlemek ve sosyal problem çözme süreçlerinin gencin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçlarıyla ilişkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerk iradeyi desteklemeyle ergenlerin sosyal problem çözme becerileri ilişkili midir?
2. Anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerk iradeyi desteklemeyle ergenlerin olumlu sosyal davranışları ilişkili midir?
3. Anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerk iradeyi desteklemeyle ergenlerin saldırganlığı ilişkili midir?
4. Anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerk iradeyi desteklemeyle ergenlerin yalnızlığı ilişkili midir?
5. Sosyal problem çözme becerileri(Probleme Olumsuz Yaklaşma, Yapıcı Problem Çözme, Kendine Güvensizlik, Sorumluluk Almama, Israrcı-Sebatkar Yaklaşım) anne ve babadan algılanan özerklik desteği ile yalnızlık arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip midir?
6. Sosyal problem çözme becerileri(Probleme Olumsuz Yaklaşma, Yapıcı Problem Çözme, Kendine Güvensizlik, Sorumluluk Almama, Israrcı-Sebatkar Yaklaşım) anne ve babadan algılanan özerklik desteği ile saldırganlık arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip midir?
7. Sosyal problem çözme becerileri(Probleme Olumsuz Yaklaşma, Yapıcı Problem Çözme, Kendine Güvensizlik, Sorumluluk Almama, Israrcı-Sebatkar Yaklaşım) anne ve babadan algılanan özerklik desteği ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip midir?
8. Sosyal problem çözme becerileri(Probleme Olumsuz Yaklaşma, Yapıcı Problem Çözme, Kendine Güvensizlik, Sorumluluk Almama, Israrcı-Sebatkar Yaklaşım) anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ile yalnızlık arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip midir?
9. Sosyal problem çözme becerileri(Probleme Olumsuz Yaklaşma, Yapıcı Problem Çözme, Kendine Güvensizlik, Sorumluluk Almama, Israrcı-Sebatkar Yaklaşım) anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ile saldırganlık arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip midir?
10. Sosyal problem çözme becerileri(Probleme Olumsuz Yaklaşma, Yapıcı Problem Çözme, Kendine Güvensizlik, Sorumluluk Almama, Israrcı-Sebatkar Yaklaşım) anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip midir?

Araştırmanın Önemi

İlgili alan yazında ergenlik dönemi süreçlerini psikolojik kontrol, özerk irade desteği ve sosyal problem çözme becerileri açısından ele alan bir araştırmaya rastlanamamıştır. Ergenlik süreci biyolojik, bilişsel ve sosyo-duygusal değişimlerin yaşandığı çok boyutlu bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergen, yetişkinliğe geçiş aşamasında içinde bulunduğu dünyayı algılamak ve adapte olmak adına birçok uyumsal problemle karşı karşıya kalabilmektedir. Genel kanı ergenlik sürecinin karmaşık, zor ve problemler yığını olduğu yönüdeyken aslında ergenin bu süreçte çevresine uyum sağlamak adına geliştirdiği bir dizi olumlu sosyal davranış da bulunmaktadır. Dolayısıyla pozitif psikoloji bakış açısından bakıldığında da ergenin olumlu gelişimsel sonuçlarına odaklanmanın, olumlu problem becerilerini geliştirmesine destek olabileceği düşünülen özerk irade desteğinin ve bu süreci engelleyebileceği düşünülen psikolojik kontrolün bu sürece nasıl bir katkı sunduğunun belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Yapılacak olan bu araştırma ile ergenlik süreci, olumlu ve olumsuz gelişimsel süreçleri ve bu süreçleri olumlu ve olumsuz anlamda etkileyebileceği düşünülen ebeveynlik bağlamında incelenerek literatüre bu anlamda katkı sağlanmış olunacaktır. Ayrıca bu araştırma sonucunda ergenlerin problem çözme sürecini geliştiren ve engelleyen ebeveynliklerle ilgili veri elde edilecek ve bu konuda ilgili okullara bilgi aktarımında bulunulabilecektir.

Araştırmanın Sayıtları

Araştırmaya katılacak öğrencilerin ‘Sosyal Problem Çözme Envanteri, Psikolojik Kontrol ve Özerk İrade Desteği, Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırganlık Ölçeği ve Yalnızlık Ölçeği’ni gerçek durumlarını yansıtacak şekilde içten cevapladıkları kabul edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırmada elde edilen veriler 2018-2019 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören lise öğrencilerinden sağlanmış verilerle sınırlıdır.
2. Araştırmanın verileri kullanılmış ölçeklerin ölçtüğü niteliklerle sınırlı kalmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kendini Belirleme (Self Determination) Kavramı

Kendini belirleme kavramı geçmişten günümüze farklı disiplinlerde farklı anlamlarda kullanılmış bir kavramdır. Bu sebeple kendini belirleme kuramının anlaşılabilmesi için kendini belirleme kavramının ne olduğunu anlamak gerekmektedir. Kendini belirleme kavramı 1990'lı yıllardan önce sadece felsefe, psikoloji ve siyasal bilimler gibi disiplinler tarafından ele alınmıştır (Wehmeyer, 1999).

Psikolojide kendini belirleme birşeyi istemek, seçmek ve onay vermek ile tanımlanmaktadır. Davranışların, bir topluluğa ait normlardan, baskılardan çok; bireyin kendi istek, inanç ve yargılarıyla belirlenmesi ve kararların kendi başına verilmesi olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000). Davranışa yol açan anlamındaki kendini belirleme, bir çok psikolojik, çevresel ve bilişsel süreç olmak üzere bir takım değişkenlikleri içermektedir. Bu sebeple öncelikle bir takım iç ve dış kaynaklı değişkenliklerle bireylerin nasıl davrandığı ile ilgilenilmiş daha sonra davranışın neden kaynaklandığı üzerine odaklanılmıştır (Wehmeyer, 1999).

Kendini belirleme, bireylerin yaşamlarıyla ilgili alacakları kararların neticesinde davranışlarını başlatma ve seçme hissine sahip olmaları anlamına gelmektedir (Connell, Deci ve Ryan, 1989). Bahsedilen seçme duygusunun yaşanması, kişinin yaşadığı ortamın özerkliği destekler nitelikte olup olmadığı ile ilişkilidir (Ryan ve Deci, 1985). Bireyler, yaşadıkları ortamda pek çok farklı kişi ile iletişim halinde olmaktadır. Burada önemli olan kişinin yaşadığı ortamın özerkliği ne derecede desteklediğidir. Bireyler davranışlarını kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirdiklerinde, herhangi bir baskı ve zorlama hissetmediklerinde özbelirleme gerçekleşmektedir (Kındap, 2011).

Özetle kendini belirleme kavramı, dış kaynaktan gelen herhangi bir müdahale ve baskıdan ayrıştırılmıştır. Dış müdahaleler sonucunda seçeneklerin güçlendirilmesi, kişinin özgürce karar vermesini engelleyen herhangi bir baskı ya da zorlama, bireyin özgürce seçim yapabilmesini engellemektedir (Deci ve Ryan, 1985). Buradan hareketle bireyler çevrelerinden özerklik desteği aldıklarında kendini belirleme düzeylerinde de yükselme gözlenecektir. Özerk olarak gerçekleştirilen davranışlar, kontrol edilen veya zorlanan davranışa oranla daha iyi, uzun süreli ve kalıcıdır (Calp, 2013).

1.2. Kendini Belirleme Kuramı (Self Determination Theory)

Kendini Belirleme Kuramı (KBK) White'in motivasyon ve yeterlikle ilgili görüşleri üzerinde temellendirilmiş ve özerklik desteği, ilgi, merak gibi içsel motivasyonların bireyin yaşam doyumunu arttıracaklarını belirtilmektedir (Deci ve Ryan 1985).

Motivasyon kavramı bir çok kişinin ilgisini çekmekte ve merak uyandırmaktadır. Birçok kişi motive olmak veya motive etmek için çaba gösterir. İnsanlar günlük yaşamdaki sorumlulukları yerine getirebilmek için gerekli enerjiyi bulmaya çalışır ve alınacak ödüller, korku veya kaygılar gibi dış faktörler tarafından harekete geçirilirler (Karataş, 2011). Diğer taraftan ilgi alanları, merak duygusu içsel faktörler de motive edici olabilirler. İnsanlar için önemli bir etkiye sahip olan dış faktörler, insan doğası gereği gerekli ihtiyaçlar ve içsel motivasyon arasındaki ilişki KBK'nın alanına girmektedir (Deci ve Ryan, 1985, 1991; Ryan, 1995). Kendini Belirleme Kuramı, davranışsal öz düzenleme ve kişilik gelişimi için bir takım içsel kaynakların önemli olduğu üzerine vurgu yapan, insan motivasyonu ve kişiliğine yönelik bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Ryan, Kuhl ve Deci, 1997).

Kendini Belirleme Kuramı, bireylerin günlük hayatlarında özerk olabilmek adına gerçekleştirdikleri bazı dışsal motivasyon kaynaklarının nasıl içselleştirildiği ve bireyin kendi davranışlarındaki öz düzenleyiciliği ne şekilde sağladığına odaklanır. En temel olarak gerçekleştirilen davranışları iç ve dış kaynaklı motivasyon olarak tanımlar ve bu motivasyon tipleri arasındaki farklılıklara odaklanarak, davranış farklılıklarının nedenlerini açıklamaya çalışır (Calp, 2013). Özetle motivasyon, belirli bir amaca ulaşabilmek adına kişinin davranışını yönlendiren, harekete geçiren ve sürdüren itici bir güçtür. Motivasyon davranışı birden fazla sebeple harekete geçirebilmektedir. Bu sebeple Kendini Belirleme Kuramı, içsel ve dışsal motivasyon kavramlarını ve bu iki kavram arasındaki ayırımı odak noktası haline getirmektedir. Bu sebeple kuram, motivasyon kavramını çok boyutlu şekilde ele almış ve çeşitlendirmiştir. Bunlar motivasyonsuzluk, içsel motivasyon ve dışsal motivasyondur. Kuram, kişinin davranışını düzenlerken temel aldığı motivasyon çeşidine dikkat çekmekte ve kişinin davranışına yönelik algısına bağlı olarak özerkliğin minimum düzeyden başlayarak maximum düzeye doğru ilerlediğini belirtmektedir (Kındap, 2011).

Genel olarak ifade edilecek olursa KBK, bir kişilik ve güdülenme kuramıdır ve KBK kapsamında dört mini kuram geliştirilmiştir. Bu kuramlar organizmik bütünleme kuramı, bilişsel değerlendirme kuramı, temel ihtiyaçlar kuramı ve nedensellik yönelimi kuramıdır (Ci-

hangir-Çankaya, 2009). Bu kuramlar yapılan çeşitli araştırmalarla desteklenmiştir (Deci ve Ryan, 1985a). KBK bireylerin veya toplumların sağlıklı bir şekilde gelişmesinde etkili olan faktörleri belirlemekle birlikte büyüme, bütünleşme ve iyi olma süreçlerinde önem arz eden konuları tanımlamayı amaç edinmiştir (Ryan ve Deci, 2000). KBK insanların psikolojik olarak gelişebilecek, özlerinde tutarlı bir benliğe sahip, problemleri ile başa çıkabilen aktif organizmalar olarak betimlemektedir (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2002). İnsanların doğuştan getirdikleri bu becerilerinin yanında içinde buldukları çevre, özekliklerinin desteklenmesi, seçme duygusunu yaşamaları gibi faktörler bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu sağlamaktadır (Cihangir-Kaya, 2009; Kındap, 2011).

KBK'da üç temel psikolojik ihtiyaçtan bahsedilir. Bunlar özerkliğin desteklenmesi, ilişkisellik ve yeterlik olarak belirtilmektedir. Kuram bu ihtiyaçların evrensel olduğunu ve bu ihtiyaçların giderilmelerinin bireylerin sağlıklı bir gelişim süreci içerisinde olmaları açısından önem taşıdığını belirtmektedir (Andersen, 2000; Deci ve Ryan, 1985b; Coleman, 2000; Ryan ve Deci, 2000; Ryan ve Deci). Bu üç temel psikolojik ihtiyaçlardan ilki olan özerklik, kişinin kendi eylemlerini başlatması, bu eylemlerde bulunurken özgür olabilmesi ve seçme hakkının bulunması anlamına gelmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Kuramdaki ikinci temel ihtiyaç olarak belirtilen ilişkisellik ihtiyacı ise, kişinin çevresinden algıladığı sıcak ve yakınlık içeren ilginin sonucunda, bireyin kendini ait hissetmesi ile birlikte bulunduğu çevreyle etkileşim içine girebilmesi ve birey olarak çevresinde önemli olan kişilerle yakın ve bağlantılı ilişkiler kurabilmesi ve bu ilişkiler doğrultusunda sosyal anlamda bir destek ve doyum algılaması şeklinde ifade edilmektedir (Baumeister ve Leary, 1995; Deci ve Ryan, 1991; Reis ve ark., 2000; Ingledew, Markland ve Sheppard, 2004). Kuramda temel ihtiyaçların sonuncusu olan yeterlik ise, bireyin çevresiyle etkileşim halinde olması olarak belirtilmektedir. Yeterlik bireyin sosyal ve fiziksel dünyayla etkileşiminde bulunarak (Deci, 1975; White, 1959) birtakım öğrenmelerin sonucunda gösterdiği uyumsal süreçlerin tamamı olarak tanımlanmaktadır (Deci ve Ryan, 1985a). Kuramda belirtilmiş bu üç temel psikolojik ihtiyacın karşılanması bireyin genel olarak iyi olma halini desteklediği öne sürülmektedir (Ryan ve Deci, 2000; Williams ve ark., 2000). Bütün bunların yanı sıra KBK olumlu gelişimsel sonuçlara ek olarak kendini belirleme sürecine olumsuz olarak da etki edebilecek sosyal çevreye de dikkat çekmektedir (Kındap, 2011).

Sosyal çevre, kendini belirleme kuramına göre davranışların özerk bir şekilde düzenlenmesinde kısıtlayıcı veya destekleyici şekilde ortaya çıkabilmektedir (Deci, Eghrari, Patrick ve Leone, 1994), bu sebeple KBK sosyal çevreyi, özerkliği destekleyen veya kontrol eden

şeklinde ayırmaktadır. Sosyal çevrenin özerklik desteği sunmasının bireyin davranışını hür bir şekilde düzenlemesine olanak sağlaması, seçme hakkı sunması gibi sebeplerle bir takım değerleri içselleştirmek açısından motive edici özelliği olduğu belirtilmektedir. Sosyal çevrenin özerklik desteği sunmasının bir diğer önemli tarafı bireyin seçim yapma sayısının artmasına olanak sağlamasıdır. Dolayısıyla seçim yapmak konusunda sorun yaşayan bireye akılcı seçim yapma konusunda fikir vermek ve yol göstermek açısından özerkliği destekleyici sosyal çevrenin önemli ölçüde etkisi bulunmaktadır (Deci ve ark., 1994).

Özerklik desteği sunmayan, kontrol mekanizması bulunan çevrelerde ise bireye ait duygu, düşünce ve davranış düzenlemesine engel oluşturan, kısıtlayan ve belirli baskıların olduğu birtakım müdahaleler mevcuttur. Kontrolcü çevrelerde birey izlendiğini düşündüğü için davranışlarını düzenlemede kontrollü davranmaktadır ve davranışların içselleştirilerek gerçekleştirilmesi engellenmektedir. Kontrolcü çevrelerde bireylerin seçme hakkının kısıtlı olması, özerk karar vermenin desteklenmesinden ziyade öğretilmiş kalıplar dahilinde davranılması beklendiğinden seçim yapma şansı kısıtlıdır. Yapılan farklı araştırmalar da (Deci ve ark., 1994; Grolnick ve Ryan, 1989; Niemiec, Lynch, Vansteenkiste, Bernstein, Deci, ve Ryan, 2006; Koestner, Ryan, Bernieri ve Holt, 1984; Vansteenkiste, Simons, Lens, Sheldon ve Deci, 2004) göstermektedir ki özerkliğin desteklendiği çevrelerde bireyin değerleri içselleştirme, iç kaynaklı bir motivasyonla hareket edebilme ve uyumsal süreçlerle olumlu yönde ilişkilirken, kontrol mekanizmasının olduğu çevrelerde ise olumsuz benlik algısı ve uyumlu olmayan davranışlarla ilişkilidir.

Sosyalleşme süreci Kendini Belirleme Kuramı tarafından farklı içsel veya dışsal sebeplerle gerçekleşebileceği belirtilmektedir (Plant ve Ryan, 1985; Ryan, 1982; Soenens ve Vansteenkiste, 2010; Vansteenkiste ve ark., 2005a). Sosyalleşme sürecinde, sosyal ortamdaki belirleyiciler denetleme, sınırlandırma ödül veya ceza verme gibi yöntemlerle çocuğu dış kaynaklı yollarla izleyebilmektedirler. Davranışlarını düzenlerken kontrol altında olduğunu hisseden çocuk, sosyal belirleyiciler tarafından istenilen davranışları yerine getirme konusunda kendini zorunlu hissedebilmektedir (Deci, Koestner ve Ryan, 1999; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Diğer bir deyişle dış kaynaklı kontroller, çocuğun davranışını düzenlenmesinde dış kaynağa uyumlu olacak şekilde düzenlemede bulunmasına sebep olabilmektedir (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Çocuğun dışsal olarak kontrol edildiği bir durumda örneğin “Bunu yapmazsam cezalandırılırım” şeklinde düşünmesi.

Dışsal kontrollerin yanı sıra çocuk, sosyal belirleyiciler tarafından içsel olarak kontrol edilebileceği fikrine de kapılabilmektedir (Assor, Roth ve Deci, 2004; Deci ve Ryan, 1995; Soenens ve Vansteenkiste, 2010; Vansteenkiste ve ark., 2005a). Çocuğu manipüle edici davranışlar (Sevginin esirhanmesi, utandırma, suçluluk yaratma gibi) çocuğun içsel olarak baskı hissetmesine sebep olabilmektedir. Burada anlatılmak istenen çocuğun, dışsal kontroldekinden farklı olacak şekilde bir anlamda vicdanen de huzursuz hale getirilmesidir. Yani davranışın gerçekleştirilmesinde suçluluk hissetmemek veya utanmak istememek harekete geçiricidir. Buradan hareketle görülmektedir ki çocuğun içsel olarak kontrol edilmesi davranışın içsel olarak düzenlenmesini harekete geçirmektedir. Ebeveynlik uygulamalarını kapsamlı bir şekilde ele alan araştırmalarda çokca bahsedilen psikolojik kontrol ile Kendini Belirleme Kuramında bahsedilen içsel olarak gerçekleştirilen kontrol edici uygulamalar birbirine benzemektedir (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Sonuç olarak Kendini Belirleme Kuramıyla ilgili literatürde psikolojik kontrol, çocuğun içsel olarak kontrol edilmesinin önemli bir açıklayıcısıdır (Assor, Roth ve Deci, 2004; Soenens ve ark., 2005a; Soenens, Vansteenkiste, Luyten, Duriez ve Goossens, 2005b).

Özetle buraya kadarki bölümde davranışların düzenlenmesinde kontrol edici ve özerkliği destekleyici çevrenin kısıtlayıcı veya destekleyici etkisinden bahsedilmiştir. KBK'da temel psikolojik ihtiyaçların karışlanmasının, çevrenin davranışların özerk bir şekilde düzenlenebilmesine olanak tanınması ve değerleri içselleştirmede sunduğu avantajların benlik bütünlüğünün sağlanmasında katkılarının olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde çocuğun sosyalleştirilmesi sürecinde psikolojik ihtiyaçları karşılayan ebeveynlik uygulamalarının, özellikle çocuğun davranışlarını düzenlemede özerk olabilmesi adına büyük ölçüde etkisinin olduğunun ve detaylı bir şekilde ele alınması gerektiğinin önemle üstünde durulmaktadır. Bu sebeple bu araştırmada özerkliği destekleyici ve kontrol edici ebeveynlik uygulamalarına odaklanılmıştır.

1.3. Temel Psikolojik İhtiyaçları Destekleyici Ebeveynlik Uygulamaları

Bir çok kendini belirleme kuramcısı özerklik, ilişkisellik ve yeterlik ihtiyaçlarına cevap veren ebeveynlik uygulamalarının çocukların bir takım değerleri içselleştirebilmesine aynı zamanda kendini belirleme düzeyinde özerk bir motivasyonla harekete geçebilmesine imkan sağladığını belirtmektedir. Bu tez araştırmasının amacı KBK tarafından destekleyici ebeveynlik uygulamaları olarak belirtilmiş temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması, bir takım değerlerin içselleştirilmesi ile birlikte benlikle bütünleştirilmesi sonucu çocuğun özerklik

veya kendini belirleme düzeyi çerçevesindeki ilişkileri açıklamaktır. Burada temel alınan (Özerklik, ilişkisellik, yeterlik vb) ihtiyaçların, ebeveynler tarafından desteklendiği durumda “Temel psikolojik ihtiyaçları destekleyici ebeveynlik uygulamaları” şeklinde adlandırılmış ve metinde “Destekleyici ebeveynlik uygulamaları” şeklinde kısaltılmış haliyle kullanılmasına karar verilmiştir. Buraya kadar özetlenen bölümden sonra “Temel psikolojik ihtiyaçları destekleyici ebeveynlik uygulamaları” ve “Destekleyici ebeveynlik uygulamaları” eş değer kabul edilip birbirinin yerine kullanılacaktır.

KBK, temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında özerk irade desteği, ilgi ve yapı sağlama olmak üzere üç önemli ebeveynlik uygulamasına dikkat çekmekte ve bu uygulamaların özellikle orta çocukluk dönemi ile ergenlik süreci üzerinde önemli ölçüde etkisinden bahsetmektedir (Grolnick ve ark., 1997). Bu üç uygulamanın çocuğun kendini düzenleme sürecinde özerk olmasını ve dolayısıyla sağlıklı bir gelişim için ideal olma özelliği taşıdığını belirtilmektedir (Grolnick, 2003; 2009).

Destekleyici ebeveynlik uygulamaları ile özerk olarak gerçekleştirilen davranışlar ile ilgili yapılan araştırmaların, temel psikolojik ihtiyaçların desteklenmesi ile ilgili ebeveynlik uygulamalarının birbirinden ayrı olarak incelendiği ve bu uygulamalar arasından çoğunlukla özerklik ve ilgi veya özerkliğin desteklenmesi ile psikolojik kontrol arasındaki ilişkilere odaklanıldığı bilinmektedir (Grolnick, 2009; Grolnic ve ark., 1991; Grolnick ve Slowiaczek, 1994; Niemiec ve ark., 2006; Soenens ve Vansteenkiste, 2005; Soenens ve ark., 2007a; Vansteenkiste ve ark., 2005a). Diğer taraftan, kendini belirleme kuramında belirtilen özerk irade desteği, ilgi ve yapı sağlama boyutlarını birlikte inceleyen araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir (Beyers ve Goossens, 2008; Farkas ve Grolnick, 2010; Grolnick ve Ryan, 1989). Yapılan bir araştırmada özerklik desteği, destek, psikolojik kontrol ile davranışsal kontrol arasındaki ilişkiler incelenmiş ve özerklik desteği, destek ve ters olarak kodlanmış psikolojik kontrol’ün destekleyici ebeveynlik uygulamalarını temsil ettiği diğer taraftan davranışsal kontrolün ise destekleyici ebeveynlik uygulamalarından farklı bir yapıyı temsil ettiği sonucu ortaya çıkmıştır (Beyers ve Goossens, 2008). Ek olarak, Maccoby ve Martin’in (1983) belirttiği duyarlılık ve talepkarlık boyutlarının destekleyici ebeveynlik ve davranışsal kontrole denk geldiği öne sürülmüştür.

Alanyazında Kendini Belirleme Kuramında öne sürülen destekleyici ebeveynlik uygulamaları, ebeveynlik ile ilgili diğer yazınlarda farklı kavramlar ve bakış açılarıyla değerlendirilmektedir (Grolnick, 2009; Joussement ve ark., 2008a). Çocuğun sosyal ilişkilerinin geliş-

tiği süreçte ailenin rolünü inceleyen ilgili yazın da, Kendini Belirleme Kuramı ile benzer şekilde çocuğun sosyalleşme sürecinde KBK'nın öne sürdüğü üç temel boyutu dikkate almaktadır. Bahsedilen boyutların ergenlerin olumlu gelişimsel süreçleriyle ilişkili olduğu belirtilmektedir (Barber, 1997). Ergenlikte aile ile kurulan bağların, ergenin yaşamında önemli yere sahip kişilerle sağlıklı ilişkiler içinde olması anlamına gelmektedir. Ergenin diğer aile üyeleriyle kurduğu olumlu bağlar dünyanın güvenilir ve anlaşılabilir bir yer olduğu algısını yaratmakta ve ergenin sosyal becerilerinin ve iletişiminin güçlenmesine olanak sağlamaktadır. Barber (1997), ebeveynin kural koyma, izleme, denetleme gibi çocuğa sınırlar koyan ebeveynlik uygulamalarının, ergenin davranışlarını düzenlemesi için kurulan bir ortam olarak belirtmektedir. Barber bu uygulamaların ergenin davranışlarını düzenlemesine yardımcı olduğuna inanmaktadır. Barber'in bahsettiği ebeveynlik uygulamaları psikolojik kontrole denk düşmektedir oysa diğer taraftan özerklik ise, çocuğun karar almak süreçlerindeki bağımsızlığa, seçme hakkının bulunmasına, davranışlarını düzenlemede özgür olmasıyla karakterize edilmiştir.

Alanyazında yer alan araştırmalar, olumlu aile bağları, ergenin özerklik ihtiyacının desteklenmesi, davranışlarına yönelik düzenlemelerinde kendini özgür hissetmesi ergenin olumlu süreçleriyle yakından ilgilidir (Barber ve Olsen, 1997; Eccles, Early, Frasier, Belansky ve McCarthy, 1997a; Herman, Dornbusch, Herron ve Herting, 1997). Aile ile kurulan bağların, çocuğun ebeveynlerinden gördüğü destek ile; ebeveynlerden algılanan davranışsal kontrolün de ebeveynin ergenin davranışlarını düzenlemesi ile ölçüldüğü bahsedilen araştırmalarca ortaya konmuştur. Ergenlik dönemindeki gencin psikolojik özerklik ihtiyacına cevap verme diğer bir deyişle ergenin davranışlarını psikolojik yollarla kontrol etmeme ergenin algıladığı psikolojik kontrol düzeyinin düşük olması şeklinde belirtilmektedir (Barber ve Olsen, 1997).

Ebeveynlik uygulamalarını inceleyen araştırmalar ile KBK bağlamında ele alınan destekleyici ebeveynlik boyutları büyük oranda benzerlik göstermektedir (Barber, 1997; Barber, Stolz ve Olsen, 2005b). Son olarak ebeveynlik uygulamalarındaki destek boyutunun Kendini Belirleme Kuramındaki ilgi'ye denk düştüğü; özerklik boyutunun ise özerk iradenin desteklenmesi ile paralellik gösterdiği ve davranışsal kontrolün de kendini belirleme kuramındaki yapı sağlama ile eşleştiği kesin olmamakla birlikte bir tatışma konusudur. Ancak ergenlik süreci düşünüldüğünde bahsedilen yapıların birbiriyle paralel olduğu öne sürülmektedir (Grolnick, 2009).

Bu tez araştırması kapsamında Kendini Belirleme Kuramında bahsedilen özerk iradenin desteklenmesi ve kontrolcü ebeveynlik uygulamalarına odaklanılmış ve bu bağlamda sırasıyla özerk irade desteği ve psikolojik kontrol ebeveynlik uygulamaları ele alınmıştır. Bundan sonraki bölümde bu ebeveynlik uygulamalarının tanımı ve gelişimsel sonuçlarla ilişkisinden söz edilmiştir.

1.4. Psikolojik Kontrol

Psikolojik kontrol ebeveynlik uygulamaları içerisinde yer alan ebeveyn kontrolünün iki alt boyutundan biridir. Bu kontrol türü çocuğun ve/veya gencin duygusal ve psikolojik açıdan gelişimine olumsuz etki göstermekte ve bireyleşme sürecindeki gencin özerkliğini engelleyen, duygu ve düşüncelerine zorla veya izni olmadan müdahale edilmesi yönündeki girişimlerdir (Barber 1996). Psikolojik kontrol bu anlamda değerlendirilecek olursa olumsuz bir ebeveynlik uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynler psikolojik kontrol uygulamalarıyla yapılmasını istedikleri davranışları yerine getirmesi için çocuklarına suçluluk ve utanç duyguları uyandırmak gibi manipülatif davranışlarda bulunabilmektedirler (Sayıl ve Kındap, 2010).

Psikolojik kontrolün anne baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemesi, ergenin temel ihtiyaçları olan bağlantılı ve ilişkili olma hissini yaşamasını engellemesi nedeniyle süreci negatif yönde etkilediği belirtilmektedir. Psikolojik kontrole maruz kalan ergenler kendi istek ve iradelerine göre seçim yapma hakkını kaybetmiş hissedebilirler. Bu sebeple ergenlik dönemindeki gencin benlik gelişimi olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Psikolojik kontrol Barber ve Harmon'a (2002) göre manipülatif ve kısıtlayıcı olarak iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Çocuğun davranışları üzerinde değişim yaratmak ve duygusal dengeyi sağlamak adına gerçekleştirilen girişimleri manipülatif ebeveynlik, çocuğun kendini ifade etmesini engelleyen sözel davranışların gelişiminin engellendiği durumları ise kısıtlayıcı ebeveynlik olarak ifade etmektedirler.

Psikolojik kontrol uygulayan ebeveynlerin çocuklarının ilgi ve isteklerinden ziyade kendi isteklerini zorlayıcı bir tutumla kabul ettirmeye çalıştıkları, çocuklarının ihtiyaçlarına kayıtsız kaldıkları belirtilmektedir (Grolnick, 2003). İlgili alanyazında psikolojik kontrol uygulayan ebeveynlerin sevgiyi esirgeme, utanç ve suçluluk aşılama gibi manipülatif davranışlarda bulunduğu belirtilmektedir (Barber, 1996). Ek olarak psikolojik kontrolün ergenlik döneminde uyum ve içselleştirme problemlerine neden olduğu, özerk davranışı engellediği, dışsallaştırma problemlerine sebep olduğu ilgili çok sayıda araştırma ile desteklenmektedir

(Almedia, 2003; Barber ve Harmon, 2002; Barber, 1996; Kındap ve Sayıl, 2012; Kındap ve ark., 2008).

1.5. Özerklik Desteği

Ebeveynler ergenlik dönemindeki çocuğu ile ilgilenirken özerklik ve denetim, bağlanma ve bağımsızlık arasındaki rekabeti dengelemek durumunda kalır ve bu hassas dengelemin yer aldığı sürecin içine girerler (Sandrock, 2014). Bu dönemdeki genci tanımlamak oldukça zor ve karmaşık olabilmektedir (McElhaney ve diğerleri, 2009). Özerklik kavramı genel olarak kendini yönetmek ve bağımsız olmakla karakterize edilmektedir. Ancak bu noktada özerkliğin ne olduğunun net bir şekilde ifadesi önem arz etmektedir. Özerklik ile ergenin ebeveyn etkisinden kurtulmak olarak geliştirdiği içsel bir kişilik özelliği, sorumluluk alma becerisi ve/veya tutarlı davranışları mı ifade ettiği belirginleştirilmelidir (Sandrock, 2017).

KBK kapsamında ele alınan özerklik davranışın hangi düzeyde irade kullanılarak gerçekleştirildiği ile ilgilidir (Chen ve ark., 2015). Özerk olarak verilen kararlar kişinin kendi isteklerinin farkında olması ve etkinliklerinde seçme hakkının bulunması olmak üzere iki alt boyutta değerlendirilmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Özerklik kavramı KBK'da temel psikolojik ihtiyaçları destekleyici ebeveynlik uygulamaları arasında yer almaktadır. Ebeveyni tarafından özerklik desteği alan çocuğun, kendi davranışını başlatma ve devam ettirme hakkının bulunması, seçme duygusunu yaşaması sebebiyle içselleştirme sürecini ve davranışlarını özerk olarak düzenlemesini kolaylaştırmaktadır (Kındap, 2011). Burada önemli olan özerk irade desteğinin ilgisiz veya ihmal edici ebeveynlik tutumlarıyla karıştırılmamasıdır (Gurland ve Grolnick, 2003). Bahsedilen özerk iradenin desteklenmesi çocuğun ihtiyaçlarına ebeveyninin ne ölçüde ilgili olduğu ve çocuğun bakış açısına ne denli önem verildiği ile ilgilidir. Buraya kadar özetlenen bölümden sonra "özerklik desteği" ve "özerk iradeyi destekleme" kavramları eş değer olarak kabul edilip birbirinin yerine kullanılacaktır.

1.6. Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği İle Ergenlerin Olumsuz Gelişimsel Sonuçları

1.6.1. Saldırganlık

Bir başkasına yönelik gerçekleştirilen sözlü, fiziksel ve davranışsal olarak zarar vermeyi amaçlayan davranışlar saldırgan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bir durum olan saldırganlık, bir takım karmaşık ve ayrıntılı davranışları temsil etmektedir (Coie ve ark., 1999). Saldırganlık ile ilgili insanların deneyimledikleri hayal kırıklıkları, karşılaştıkları

engeller ve öfke yaşadıkları durumlarla baş edebilmek adına gerçekleştirilen bir baş etme aracı olduğu belirtilmektedir (Bay-Hinitz, 2001). Bu fikri destekler nitelikte Kağıtçıbaşı (1999) dışa vurulmayan saldırganlık davranışlarının, davranışa yansımadağı için bu olumsuz enerjinin bir çıkış yolu bulamadığını, bu durumun yeni saldırganlık davranışlarına sebep olduğunu belirtmektedir. İnsanlar değişik ortamlarda ve farklı zamanlarda birbirinden bağımsız çeşitli duygu durumları içerisinde yer almakta ve farklı tepkiler vermektedir. Bu açıdan bakıldığında saldırganlığın ortaya konuş biçimi de farklılıklar göstermektedir (Tok, 2001). Saldırganlık, alt boyutları bulunan bir kavramdır. Sosyal psikoloji saldırganlığı dolaylı ve dolaysız olmak üzere ayırırken (Kendrick, Neuberg ve Cialdini, 1999), fiziksel, ilişkisel, sözlü ve araçsal, amaca yönelik veya tepkisel saldırganlık olarak da sınıflandırılmaktadır. Bu saldırganlık türlerinin farklı gelişimsel dönemlerde farklı özelliklerde ortaya çıkabileceğı belirtilmektedir (Boxer, Goldstein ve Tisak 2004; Coie ve Dodge, 1998; Bilgin, 1995).

Saldırganlık, çocukluğun ilk yıllarından itibaren görülen, yaşam boyu devam eden diğer taraftan hoş görülme, ortadan kaldırılma gereksinimi duyulan problemlili bir davranış olarak görülmektedir. Sosyal eksiklikler veya bu eksiklikler sonucunda yinelenen olumsuz davranışlar çocukluk döneminde ortaya çıkan saldırganlığın gerekçeleri arasındadır. Okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen saldırganlık bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Bay-Hinitz, 2001; McGinnis ve Goldstein, 2003). Bu duruma ek olarak yaşanan duygusal sorunlar, saldırgan davranışlara özendirici nitelikte bulunan televizyon programları, internet yollu sayfalar, bilgisayar oyunları, okullardaki oyun alanlarının fiziksel koşulları da saldırgan davranışlar üzerinde rol oynamaktadır (Angulo, Netove Ortega, 2001; Bay-Hinitz, 2001).

Birbirini izleyen gelişimsel süreçlerle birlikte saldırganlık türlerinin de şekil değiştirdiği, aynı zamanda çocukluk çağında çokça saldırganca davranış sergileyen çocukların ileriki dönemlerde de bu davranışlarının devam ettiği belirtilmektedir (Kail, 2010). Alanyazında fiziksel saldırganlık için bebeklik döneminde başladığı ve en fazla gözlemlendiği zamanın ise 2 yaşa tekabül ettiği, bütün yaşam boyunca ise en fazla çocukluk döneminde görüldüğü belirtilmektedir (Bjorkqvist, Lagerspetz ve Kaukiainen, 1992; Bay-Hinitz, 2001; Nagin ve Tremblay, 2005; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009). Erken çocukluk dönemindeki çoğu çocuğun okul ortamında kurban, seyirci veya zorba olarak saldırganca eylemleri bir şekilde deneyimlediği belirtilmektedir (Monks, Smith ve Swettenham, 2003; McGinnis ve Goldstein, 2003). Aynı zamanda saldırganlığın, fiziksel saldırganlıktan sözlü saldırganlığa; sözlü saldırganlıktan da ilişkisel saldırganlığa doğru değişen bir doğada seyrettiği belirtilmektedir (Bjorkqvist, Oterman ve Kaukiainen, 1992). Cinsiyete göre saldırganlık türlerinin sosyal yet-

kinlik düzeyine ve dil becerilerine göre değiştiği, tüm saldırganlık türlerini erkeklerin kızlara oranla daha fazla gerçekleştirdiği (Alink, Mesman, van Zeijl, Stolk, Juffer, Koot, Bakermans-Kranenburg ve van Ijzendoorn, 2006; Piřkin, 2010; Salmivalli ve Peets, 2009), kızların ilişki-sel saldırganlık düzeyinin (Piřkin, 2010; Salmivalli ve Peets, 2009), erkeklerin ise fiziksel saldırganlık düzeyi ve sözlü saldırganlık düzeyinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Aral, Karaca ve Gündüz, 2011; Alisinanoğlu ve Özbey, 2009; Özkan ve Çifci, 2010). Gelişimsel olarak bakıldığında saldırganlık davranışlarının ileriki dönemlerdeki sonuçlarına dikkat çekilmektedir ve çocukluk döneminde gerçekleştirilen saldırganca davranışların ergenlik döneminde de dışsallaştırma problemleri ve suç işlemeleri ile ilişkilerini ortaya koyan bulgular bulunmaktadır (Bierman ve Wargo, 1995). Saldırgan davranışlar çocukluk döneminde sıklıkla karşılaşılan bir problem olmasına karşın çok fazla ciddiye alınmazken ergenlik döneminde görülen, çocukluktaki benzer taleplerle gerçekleştirilen saldırganca davranışlar yetişkinleri endişelendirmektedir (Joussement, Vitaro, Barker, Côté, Nagin, Zoccolillo ve Tremblay, 2008). Saldırganca davranışların ortaya çıkmasında biyolojik, çevresel, durumsal birçok faktörün etkisinden söz edilmektedir. Ergenlik dönemi göz önünde bulundurulduğunda sıklıkla gündemde olan kimlik sorunları, biyolojik olarak yaşanılan değişimler, aile ilişkilerindeki değişim, akranlarla kurulan ilişkilerin yakınlaşması gibi sebeplerden ötürü ergenlerin saldırganca davranışlarda bulunmaya eğilimli oldukları belirtilmektedir. Saldırganlık davranışlarında birbiriyle ilişkili bireysel, çevresel, biyolojik ve ailesel faktörlerin etkisi düşünöldüğünde bu kavram kişilerarası, karşılıklı etkileşimlerden olduğu görölmektedir (Kaplan ve Aksel, 2013).

Saldırganlık ile ilgili yapılan araştırmalar ailenin önemli bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkiler, ebeveynlik stilleri, aile içinde saldırganlığa örnek oluşturabilecek davranışlar, şiddet ve istismar ergenlik dönemindeki gençlerin saldırganca gerçekleştirilen davranışları ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Muris, Meesters, Moren ve Moorman, 2004). Yapılan bir araştırmada ebeveyn kontrolünün çocuğun saldırganlık davranışlarıyla negatif yönde ilişkisini ortaya koymaktadır (Griffin, Scheier, Botvin, Diaz ve Miller, 1999). Benzer şekilde yapılan farklı araştırmalar çocukluk ve orta ergenlik döneminde psikolojik kontrol ile ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönlü ilişkilerin varlığını bildirmiştir (Hart, Nelson, Robinson, Olsen ve McNeilly- Choque, 1998; Kındap ve Sayıl, 2012; Loukas, Paulos ve Robinson, 2005; Nelson ve Crick, 2002; Yang, Barton ve Taiario, 2004; Soenens, ve ark., 2008).

Alanyazında özerk iradenin desteklenmesi, ilişkisellik ve yeterlik olmak üzere üç temel evrensel ihtiyaçtan bahsedilmektedir (Deci, Ryan, Gagne, Leone, Usunov ve Kornozheva, 2001). Bu üç evrensel ihtiyacın yaşamda kalabilmek için gerekli ve doğuştan geldiği belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 2000). İnsanların bu ihtiyaçlarını karşılamak için saldırganlık davranışları gösterebileceğine dair yaklaşımlar mevcuttur. Örneğin ergenlik dönemi gibi özerk olmak için çaba gösterilen bir süreçte gençler özerk olabilmek adına saldırganca davranışlar sergileyebilirler (Murray, 1959; akt., Sand, 2003). Bu fikri destekler nitelikte Staub (2003) insanların temel ihtiyaçlarının engellenmesi durumunda saldırganca davranabileceğini savunmaktadır. Ergenlikte saldırganlık davranışlarının bir diğer sebebi ise ebeveyn çocuk arasındaki çatışmalardan kaynaklanmaktadır. Bu çatışmaların sebebi genellikle her iki tarafın da farklı gereksinim ve beklentilerinin olmasından kaynaklanmaktadır. Yetişkinlerin denetim mekanizmasını elinde tutma isteği bağımsızlaşmak isteyen ergenin özerklik ihtiyaçları ile ters düşebilmektedir (Hortaçsu, 2003). Aile içinde yaşanan bu çatışmalar çocuk için risk faktörü taşımaktadır çünkü ebeveynler tarafından gerçekleştirilen saldırganlık davranışları çocuğa yönlendirilebilmektedir. Yapılan bir araştırmada ebeveynleri tarafından özerk irade desteği alan ergenlerin sosyal çevresiyle, aile ve akranlarıyla olumlu ilişkiler kurduğunu aynı zamanda psiko-sosyal uyum becerileri açısından daha başarılı oldukları belirtilmiştir (McElhaney ve Allen, 2001). Özerklik desteği sunulan, seçme hakkı olan ergenlerin olumsuz davranışlarda bulunma (Sigara içmek gibi) sıklığının az olduğunu aynı zamanda sağlıklarına daha fazla dikkat ettiklerini belirtilmektedir (Williams, Cox, Koudies ve Deci, 1999).

1.6.2. Yalnızlık

Yalnızlık farklı kişilerce farklı şekilde tanımlanmış bir kavramdır. Bazı insanlar yalnızlığı varoluşsal algılarken, bazıları bu durumu öznel veya nesnel birtakım şartlara bağlı sebeplerle açıklamaktadır. Yalnızlık kavramı genel olarak nicelik ve nitelik açısından sosyal ilişkilerdeki yetersizlik olarak algılanan ve rahatsız edici olarak tanımlanan bir kavramdır. Yani kişinin kendi sosyal ilişkilerini göz önünde bulundurduğunda istediği düzey ile şu anki düzey arasındaki farklılıktır (Peplau ve Perlman, 1982).

Yapılan araştırmalar yalnız bireylerin, kişilerarası iletişimlerinde ve çevresiyle olan ilişkilerinde sorunlar yaşadıklarını; diğer insanlara oranla daha yüksek düzeyde olumsuz benlik algısına sahip olduklarını; diğerlerine oranla fazla konuşmadıklarını aynı zamanda ilgi ve katılım düzeylerinin daha düşük seyrettiğini bildirmişlerdir (Jones, 1982; Spitzberg ve Canary, 1985; Tsai ve Reis, 2009; Sloan ve Solano, 1984).

Yalnızlık tüm gelişimsel süreçlerde olduğu gibi ergenlik döneminde önemini koruyan üzerine düşündürülen bir konudur. Ergenlerin çoğunun yalnızlık problemiyle sıklıkla karşılaştığı bir çok araştırmacı tarafından belirtilmekte olup (Brennan, 1982; Ostrov ve Offer, 1980) hatta ergenlerin diğer gelişimsel süreçlerdeki bireylere kıyasla daha yoğun yalnızlık hissine kapıldıkları öne sürülmektedir (Hartog, 1980). Bu durumun sebepleri arasında ergenlerin biyolojik, psikolojik, çevresel bir takım değişim ve olgunlaşma süreçlerini bir arada yaşaması, algıladığı sosyal destek ve kabul, ebeveynlerinden gördüğü ilgi ve sıcaklık gibi farklı değişkenlerin etkisinden söz edilebilmektedir. Genel olarak ergenlerin ayrışma ve bireyselleşme süreçleri, özerklik mücadeleleri, bir taraftan bağımsız olmak ancak diğer taraftan da akranlarıyla ilişkili olma istekleri göz önünde bulundurulduğunda yalnızlık kavramı bu dönemde özellikle istenilmiş bir durumu değil belirli sorunların bir neticesi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Öyleki alanyazında ergenlik dönemindeki gençlerin bir arkadaş grubunun parçası olabilmek, yalnız kalmamak adına istemedikleri birçok davranışı gerçekleştirdiğine dair bulgular mevcuttur (Gündüz ve Çelikkaleli, 2009).

Ergenlik dönemindeki gencin yalnızlık problemleri yaşamasına neden olan değişimler önemlidir. Öncelikle bu dönemde önemli ölçüde gelişmiş soyut düşünme yeteneği, ergenin kendisiyle ilgili yanıt aradığı sorulara cevaplar aramaya yönlendirmektedir. Kişilik gelişimi ve kimlik arayışı gibi süreçlerden geçen ergenler bu dönemde sık sık kendisine 'Ben kimim?' sorusunu sormaktadır. Beliren yetişkinlik döneminde kimlik bunalımını çözümlemiş, psikolojik gelişim açısından sağlam ve dayanıklı olabilmek adına ergenin bu süreçte bu ve benzeri sorulara uygun yanıtlar bulması beklenmektedir. Bu sebeple ergenin öz-farkındalığı artmaya başlamakta ve beraberinde birtakım kaygılara sebep olabilmektedir (Ericson, 1968, Piaget, 1958; akt., Eskin, 2001). Bunlara ek olarak ergenin bu süreçte değişmeye başlayan aile ilişkileri, ebeveynlik uygulamaları ve daha fazla yakınlaşmaya başladığı akran ilişkilerinin önemli ölçüde etkisi bulunmaktadır. Olumlu duygusal ve psikolojik gelişim, sağlıklı aile ilişkileri, bağımsız bir benlik gelişimi için ebeveynlerle kurulan ilişkiler önem taşımaktadır. Özellikle ergenlik gibi özerklik mücadelesinin yoğun olduğu bir dönemde (Curtis, 1992), ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün ebeveyn-çocuk ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002). Anne babadan algılanan psikolojik kontrolün aile-çocuk arasında güvensiz bağlara sebep olduğu farklı araştırmalarla desteklenmektedir (Doyle ve Markiewicz, 2005). Yapılan farklı araştırmalar da psikolojik kontrolün olumsuz benlik algısı, kendine güvensizlik ve yalnızlık gibi içselleştirilmiş problemlerle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Duriez ve Goossens, 2005; Duriez ve Goossens, 2006a; Garber,

Robinson ve Valentiner, 1997; Kındap ve ark., 2008). Aile ile sıcak bağlar kuramayan çocukların ileriki dönemlerde yalnızlık duygusu yaşayabileceği belirtilmektedir (Kulaksızoğlu, 2016, s.91). Bu sebeple ergenin ebeveynleriyle kurduğu ilişkilerin ergenin yalnızlık süreçleriyle yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ancak alanyazında ergenlik dönemindeki yalnızlık problemini, psikolojik kontrol ve özerk irade desteği üzerinden inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır.

1.7. Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği İle Ergenlerin Olumlu Gelişimsel Sonuçları

1.7.1. Olumlu sosyal davranışlar (OSD)

İnsanlar, yaşadıkları çevrede iyi ve sağlıklı ilişkiler kurabilmek için olumlu sosyal ilişkiler içinde olmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Bireyler bu olumlu sosyal ilişkilere, bebeklik döneminden itibaren bütün gelişimsel süreçlerde ihtiyaç duymaktadırlar. Örneğin, bir yaşına gelmiş bebeklerin, diğer bebeklerin ağlamadığını duyduğu zaman ağlamaya başlaması her ne kadar ilkel bir empatiden kaynaklanmış olsa da olumlu sosyal davranış belirtisidir. Benzer şekilde iki yaşındaki bebeklerin üzüntüyü hissetmesi, kuralları anlayabilmesi ve davranışlarına yönelik düzenlemede bulunması (Hay, 1979; Kopp, 1982), çocukluk döneminde öz bakım becerileri, eşyaların başkalarıyla paylaşılması, yardımda bulunma gibi davranışlar da olumlu sosyal davranış temsillerindedir (Whiting ve Edwards, 1973).

OSD'ye yönelik ortak bir tanımlama olmamasına rağmen, gelişim psikolojisi açısından genel anlamıyla olumlu sosyal davranışlar, bir diğerine fayda sağlama amacı olan ve istekli olarak gerçekleştirilen davranışları temsil etmektedir (Eisenberg, 1986). Staub (1978), olumlu sosyal davranışların yarar amacı taşıyan, istemli davranışlar olduğunu, Hoffmann (1982) da olumlu sosyal davranışların paylaşma gibi fayda içeren davranışlar olduğunu belirtmiştir. Bu tanımlamalardan hareketle genel olarak olumlu sosyal davranışları, dışsal bir ödül beklentisi içinde olmadan, fayda sağlamak amacıyla istekli ve gönüllü bir şekilde gerçekleştirilen davranışlar olarak tanımlayabiliriz.

Olumlu sosyal davranışlar tüm gelişimsel aşamalarda olduğu gibi ergenlik döneminde de önem taşımaktadır ve gençlerin olumlu sosyal davranışlarda bulunması gelişimsel açıdan faydalıdır. Şimdi ergenlik sürecinde olan gençlerin, ileriki yaşlarda farklı sosyal ilişkiler içinde olacağı düşünülürse bu durum yeni sosyal beceriler geliştirmek anlamına gelmektedir (Carlo ve diğerleri, 2003). Bu sebeple ergenin yeni sosyal ilişkilerinde karşılaştığı olumsuzluklarla

baş etmesi ve yaşantısının kalanı için uyum sağlama becerileri açısından olumlu sosyal davranışlar geliştirmesi önemlidir(Caprara, Kanacri, Zuffiano, Gerbino ve Pastorelli, 2015).

Alanyazında olumlu sosyal davranışlar üzerinde aile etkisi, üzerinde durulması gereken önemli diğer bir konudur. Özellikle ebeveynlik uygulamaları içerisinde yer alan ebeveyn kontrolünün çocuğun olumlu sosyal davranışları ile önemli bir ilişkisinin olduğu belirtilmektedir (Eisenberg veMussen, 1989; Hoffman, 1975). Her ebeveyn kendi bilgi, deneyim ve tecrübesine dayanarak belirli yöntemler kullanmakta ve çocuklarını bir şekilde yaşama hazırlamaktadırlar. Çocuklarına toplumsal değerler, kurallar ile ilgili öğretilerde bulunmak, onları olumlu sosyal davranışlara teşvik etmek bir anlamda ebeveynlerin görevlerindedir. Özellikle ön ergenlik dönemi düşünüldüğünde bağımsızlık ihtiyacından ötürü aileden uzaklaşmakta olan ergen, ebeveynleri ile daha az birlikte vakit geçirdiği için ailesi ile daha az olumlu sosyal davranışlar içinde olabileceği olası sonuçlardandır. Eberly ve Montemayor (1998) ergenlerin, ebeveynleriyle kurduğu ilişkilerin aile içindeki olumlu sosyal davranışları etkilediğini ve değişim gösterebileceğini belirtmektedir. Ailesinden koşulsuz ilgi ve kabul gören, sevginin esirgenmediği ve sıcak ilişkilerin olduğu ailelerde büyüyen çocukların OSD sıklığının da fazla olduğu belirtilmektedir (Eisenberg ve Fabes, 1998). Yapılan araştırmalarda ebeveynleriyle destekleyici ilişkiler içinde olan ergenlerin olumlu sosyal davranış sergileme düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Carlo, Mestre, Samper, Tur ve Armenta, 2010; Knafo ve Plomin, 2006; Dekovic ve Janssens, 1992; Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch, 1991; Maccoby ve Martin, 1983). Diğer taraftan ailede katı bir disiplinle karşılaşan ergenlerin olumlu sosyal davranış sergileme düzeylerinin düşük olduğu belirtilmektedir. Bu görüşü destekler nitelikte ebeveynlerin uyguladığı kontrolün ergenlerinolumlu sosyal davranışlarıyla ilişkilerininnegatif yönde olduğuna dair çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Kındap, 2011; Kumru, ve diğerleri, 2004; Kumru, Kındap ve Sayıl, 2008; Sayıl ve ark., 2012). Yapılan bir diğer araştırmada demokratik ebeveynlik stiline sahip ailelerdeki çocukların, izin verici ebeveynlik stiline sahip ailelerdeki çocuklara oranla olumlu sosyal davranış sergilemeye daha yatkın oldukları belirtilmiştir (Altay, 2007).

OSD genel olarak yardım etme, paylaşımında ve işbirliğinde bulunma yahut sorumluluk alabilme gibi bir takım davranış temsillerine karşılık gelmektedir. Özerklik ise birey olma yolunda kendi kararlarını alabilme, davranışına hükmetme gibi genel olarak bir öz yönetim süreci ile karakterizedir. Bu iki kavram birlikte ele alındığında her ikisinin de gelişimsel olarak sağlıklı olma özelliği taşıdığı bilinmektedir. Ancak bakıldığında birbiri ile ilişki olduğu

düşünülse de ilgili alanyazında olumlu sosyal davranışlar ve özerklik desteğini bir arada inceleyen araştırma sayısı oldukça sınırlıdır.

Özerklik kavramı ergenlik sürecindeki önemli gelişimsel görevler arasındadır (Grotevant ve Cooper, 1985; Zimmer-Gembeck ve Collins, 2003) ve bireyleşme açısından önem taşımaktadır. KBK, özerkliği temel bir ihtiyaç olarak belirtmekte ve bireyin kendi davranışını harekete geçirmede özgür olduğunu hissedebilmesi durumunda özerklik gereksiniminin karşılandığını ifade etmektedir. Dolayısıyla özerklik ihtiyacı karşılanmış bireylerin olumlu bir benlik bütünlüğüne sahip oldukları ve gelişimsel açıdan sağlıklı oldukları bilinmektedir (Grolnick, 2003; 2009). Özerklik ihtiyacının karşılanması özellikle ergenlik dönemindeki gencin kendi kararları doğrultusunda tam anlamıyla eyleme geçebilmesine olanak tanıyacağı için iyi olma düzeyinin artmasını sağlar. Güçlü bir özerklik gelişimi beraberinde ergenin ileriki süreçlerinde iş seçiminde, varolan durumlarını sorgulamasında, davranışlarını kontrol altında tutmasına, başka birine ihtiyaç duymadan kendi karar ve ilgileri doğrultusunda hareket etmesine olanak sağlar (Cihangir- Çankaya, 2005). Buradan hareketle bu tez araştırması kapsamında, özerklik desteği alan ergenlerin psikolojik olarak iyi olması, sosyal anlamda daha kolay uyum sağlama süreçlerinden geçmesi, sağlıklı kararlar alabilmesi gibi sebeplerden ötürü daha fazla olumlu sosyal davranış sergileyebileceği düşünülmektedir. Bu görüşü destekler nitelikte yapılan bir çalışmada ergenlik döneminde temel psikolojik ihtiyaçları destekleyici ebeveynlik ile OSD arasındaki ilişkiler eş zamanlı incelenmiş ve destekleyici ebeveynliğin ergenlik dönemindeki bireylerin olumlu sosyal davranışlarını özerk olarak harekete geçirebilmesiyle pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Kındap, 2011).

1.8. Sosyal Problem Çözme Becerileri İle Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği İle Ergenin Olumlu ve Olumsuz Gelişimsel Sonuçları Arasındaki İlişkiler

1.8.1. Sosyal problem çözme (SPÇ) kavramı ve boyutları

Sosyal problem çözme ile ilgili literatürde birbirine benzeyen pek çok yaklaşım bulunmaktadır. Ancak SPÇ ile ilgili yapılan çoğu araştırma D'Zurilla ve Goldfried'ın (1971) çalışmalarıyla başlayan ilerleyen süreçte D'Zurilla ve Nezu(1999) tarafından geliştirilen SPÇ modeline dayanmaktadır. Bu modele göre sosyal problem çözme, bireyin gündelik yaşamda karşısına çıkan problemlere yönelik etkili çözümlerin bulunması veya bu problemlerin tanımlanması anlamına gelmektedir (Arslan, 2009,s18). Diğer bir deyişle SPÇ problem durumunda ortaya çıkan problem çözme süreçlerini ifade etmektedir.

Sosyal problem çözme doğası gereği kişisel, sosyal ve toplumsal pek çok boyutu içinde barındırmaktadır. Farklı bakış açılarıyla değerlendirildiğinde SPÇ tanımlarının değiştiği ve

karmaşıklaştığı görülmektedir. Örneğin bireyin problem yaşadığı bir durum karşısında göstermiş olduğu başarısız bir girişimden sonra benzer bir problemle karşılaştığında davranışını değiştirmesi öğrenme süreçleriyle ilişkilidir. Diğer taraftan ruh sağlığı açısından bu kavram etkin başa çıkma süreçlerine karşılık gelirken, sosyal öğrenme açısından ise bireyin kendini yönetme süreci ile ilgilidir.

Literatürde SPÇ'ye karşılık gelen kişiler arası problem çözme, kişiler arası bilişsel problem çözme, kişisel problem çözme, uygulamalı problem çözme gibi farklı kavramlar da mevcuttur. Sosyal problem çözmenin diğerlerinden daha fazla tercih edilmesinin sebebi sosyal yapıyı temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Burada bahsedilensosyal problem çözmedeki sosyal sıfatı, problem çözme süreçlerinin boyutlarından birini temsil etmesi sebebiyle değil, kişilerin gerçek yaşamlarındaki pek çok durum karşısında adaptif çözüm yolları üretmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bütüncül ve çok boyutluluk esas alınmaktadır. Özetle geniş bir yelpazeye sahip çeşitli ve karmaşık pek çok problem durumları karşısında etkin ve adaptif başa çıkma becerilerini arttıran, bilinçli bir şekilde gerçekleştirilen aynı zamanda belirli bir amaç dahilinde çaba göstermeyi gerektiren süreçsel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal problem çözme becerileri, olası bir problem durumu karşısında potansiyel çözümlerin üretilmesi ve uygun çözüm yolunun seçilmesi olasılığını artırması bakımından önemlidir (D'Zurilla ve Chang, 1995; D'Zurilla, 1988; D'Zurilla ve Goldfried, 1971).

Buraya kadar özetlenen bölümde görüldüğü üzere problem durumu kişisel, çevresel ve toplumsal sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Birbiriyle ilişkili aynı zamanda değişim içerisindeki problem durumları çevresel faktörler ile kişi arasındaki karmaşık sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak bakıldığında olması istenen durumlar ile sonuç durumları arasındaki fark, problemin büyüklüğünü temsil etmektedir. Bu iki durum arasındaki fark dengesizlik ve çatışma getirdiği takdirde problemler ortaya çıkmaktadır (D'Zurilla, 1988). Kişilerin bu problemler karşısında kullandığı yöntemler ise sosyal problem çözme düzeyi ile ilişkilidir.

D'Zurilla ve Nezu (1999) tarafından geliştirilen SPÇ modeli: Probleme olumlu yönelim ve probleme olumsuz yönelim olmak üzere iki boyutu temsil etmektedir. Problem çözme becerilerine yönelik literatürde yer alan üç farklı boyut daha bulunmaktadır. Bunlar; içtepkisel dikkatsiz yaklaşım, kaçınan yaklaşım ve akılcı problem çözmedir. D'Zurilla ve Nezu'nun belirttiği boyutlardan probleme olumlu yönelimin bir mizaç özelliğini temsil ettiği belirtilmektedir. *Probleme olumlu yönelim*, durumdan istifade etmek ile örtüşmekle birlikte problem

durumlarına çözülmesi mümkün süreçler olarak iyimser bir bakış açısına sahiptir. Problem çözmekten hoşlanmak bu boyuta örnek gösterilebilir. Diğer taraftan *probleme olumsuz yönelim* ise eğilimleri temsil etmektedir. Bu yaklaşım problem durumlarını çözülmesi mümkün iyimser süreçler olarak değil de problemi bir tehdit algısı olarak görme eğilimini temsil etmektedir. Bu yaklaşıma göre problem çözme düzeyi düşük, problemi tehdit olarak algılayan, problem durumlarında kolayca öfkelenen veya mutsuz hisseden, kendi yeteneklerine güvenmeyen, bireylerin fonksiyonel olmayan ve ketleyen bir dizi bilişsel sürecine denk gelmektedir (Arslan, 2009,s23).

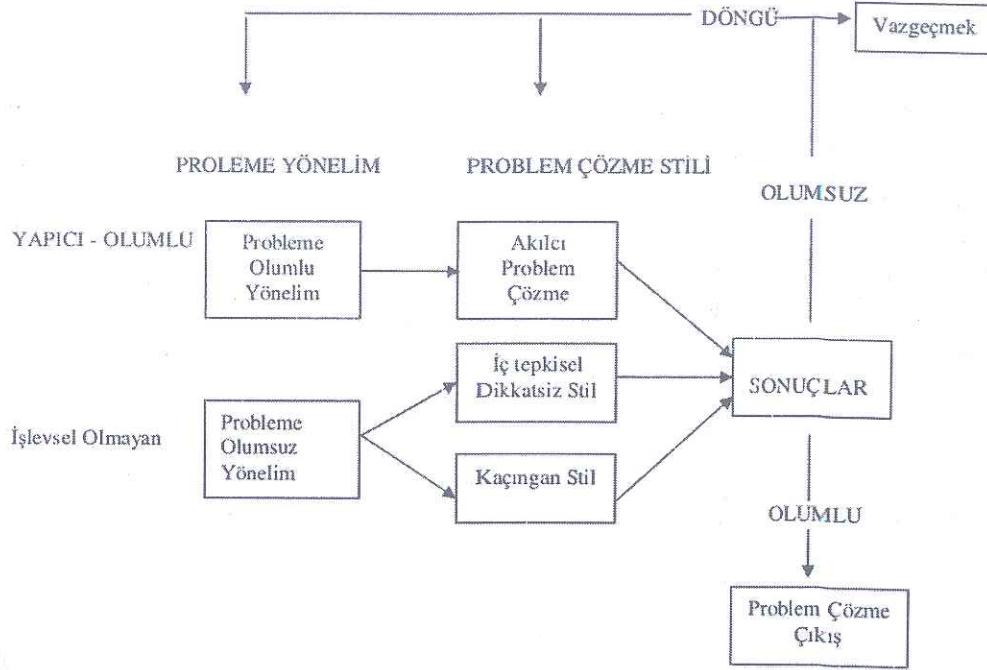
Kaçınan yaklaşım, bir takım erteleme davranışlarıyla açıklanmaktadır. Kaçınan problem çözme davranışları gösteren bireylerin pasif tutum ve davranışlar sergilediği, problem çözme süreçlerinde başkalarına bağımlı olma düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Problemleri durum olabildiğince ertelenmekte, çözüm üretme konusunda kaçınan tavırlar sergilenmektedir. Kaçınan yaklaşım gösteren bireylerin problemlerin kendiliğinden çözülmesine yönelik beklentileri olduğu aynı zamanda çözülmesi gereken problemlerin başkaları tarafından sonuçlandırılmasını istedikleri belirtilmektedir (D’Zurilla ve Goldfried, 1971).

İçtepkişel-dikkatsiz yaklaşımda ise belirli problem çözme stratejileri kullanılmaktadır ancak bu stratejilerin problemi çözmeye etkin ve fonksiyonel olmadığı belirtilmektedir. Diğer bir deyişle probleme yönelik bir çaba mevcuttur ancak bu çabalar yetersiz olmakla birlikte aceleyle gerçekleştirilen yetersiz ve eksik çabalardır. Bu yaklaşımı benimsemiş bireylerin genellikle problem karşısında akla ilk gelen çözüm yolunun uygulaması sebebiyle probleme sistemsiz ve dikkatsizce yaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla çözüme giden yolda dikkatsizce gerçekleştirilen stratejilerin yetersiz sonuçlarıyla karşılaştığı belirtilmektedir (Belzer, D’Zurilla ve Maydeu-Olivares, 2002).

Son olarak *akılcı problem çözme* ise probleme yönelik fonksiyonel, etkin, akılcı ve sistematik olarak yaklaşılması ile tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım bireylerin problemi tanımlama, probleme yönelik olası çözüm yollarını belirleme, alternatifler arasından seçim yapma ve karar verme son olarak çözüm yolunu uygulama ve sonrasında değerlendirme yapma gibi bir takım ilişkili süreçleri kullandığı belirtilmektedir. Burada önemli olan çözüme yönelik gösterilen bir çabanın varlığı ve sonuçların yeterli ve etkin olmasıdır (D’Zurilla ve Nezu, 1999).

SPÇ ile ilgili yukarıda tanımlanan boyutlar arasından akılcı problem çözme ve problemleme olumlu yaklaşım etkin, fonksiyonel ve adaptif çözümler sunması sebebiyle psikolojik

olarak iyilik haline işaret etmektedir. Diğer taraftan içtepkisel-dikkatsiz yaklaşım, kaçınan yaklaşım ve probleme olumsuz yönelim boyutları ise yeterince fonksiyonel olmayan, sağlıklı sonuçlar getirmeyen, eksik, hatalı ve dikkatsizce gerçekleştirildikleri için problem çözme süreçleriyle negatif yönde ilişkilendirilmektedirler (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivares, 2004).

Şekil 1.1. Beş boyutlu sosyal problem çözme modeline bağlı olarak SPÇ'nin şematik gösterimi

Kaynak: D’Zurilla ve ark. (2004)

1.8.2. Sosyal problem çözme ile psikolojik kontrol ve özerklik desteği arasındaki ilişkiler

SPÇ süreçlerine bakıldığında sosyal problem çözme becerileri, olası bir problem durumu karşısında potansiyel çözümlerin üretilmesi ve uygun çözüm yolunun seçilmesi olasılığını artırması bakımından önem taşımaktadır. (D’Zurilla, 1988; D’Zurilla ve Chang, 1995; D’Zurilla ve Goldfried, 1971). Bu açıdan bakıldığında bu araştırma kapsamında ele alınan ve ebeveynlik uygulamalarından özerk irade desteğinin genel bir iyilik haline olanak tanınması, olumlu sosyal davranışları artırması, problemlerle davranışlarla negatif yönde ilişkili olması özerk irade desteğinin bireyin problem çözme davranışlarıyla pozitif yönde ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Ancak ilgili alan yazını incelendiğinde özerk irade desteği ve problem çözme becerisi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bireyin davranışlarının ilk önce ailede şekillenmesi olumlu ve olumsuz davranış kalıplarının öğrenilmesi,

ebeveynlik uygulamalarının sosyal problem çözme süreçleriyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir ve çeşitli araştırmalarla desteklenmektedir (Steinberg ve ark., 1991; 1994; Smetana ve ark., 2006).

Sonuç olarak yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalar; ailedeki değişimlerin, problem davranışlara sebep olabilecek aile unsurlarının, ebeveyn kontrolünün ve ebeveynlik tarzlarının ergenlik döneminde görülen problem davranışlar üzerindeki önemli etkisine dikkat çekmektedir (Ayan, 2007; Avcı, 2006; Barrett ve Turner, 2006; Barber, 1996; Kunt, 2003;; Kındap, 2011; Siyez, 2006;). Özerklik desteğinin ergenin iyi oluşuna katkı sağlaması sebebiyle ilişkili SPÇ süreçleriyle pozitif yönde ilişkili olacağı beklenmektedir. Diğer taraftan özerklik uygulamalarının tersi konumda yer alan psikolojik kontrolün ise sevgiyi esirgeme, bağımsızlığı engelleme, suçluluk ve utanç yaratma gibi ergenin olumsuz gelişimsel sonuçlarına sebep olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla psikolojik kontrol düzeyinin ergenin kaygı düzeyini arttırması, kararlarında bağımsız olmakta zorlanması gibi sebeplerden ötürü SPÇ gibi problemin tanımlanmasına ve probleme yönelik uygun çözüm yolunun seçilip uygulanması gibi karmaşık süreçlerin çözümlenmesiyle olumsuz yönde ilişkili olacağı beklenmektedir.

1.8.3. Sosyal problem çözme ile ergenin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkiler

İlgili alanyazında SPÇ ile saldırganlık arasındaki ilişkiler konu alan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (D'Zurilla, Chang ve Sanna 2003; Ramadan ve McMurrin, 2006; Keltikangas ve Järvinen, 2002; Saygılı, 2000). Örneğin Keltikangas- Järvinen'in (2002) 11-17 yaş arasındaki erken ve geç ergenlik dönemindeki gençlerde saldırganlık, SPÇ ve sosyal uyum arasındaki ilişkileri incelemiştir. Yapılan araştırmada erken ergenlik ve saldırgan davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Sosyal uyum ve SPÇ ise ergenliğin sonlarına doğru pozitif yönde anlamlı bir değişim gösterdiği belirtilmiştir. Yapılan bir diğer araştırmada ise kızların erkeklere göre sosyal uyum ve problem çözme becerileri açısından daha başarılı oldukları ortaya konmuştur (Pakaslahti ve Keltikangas- Järvinen, 1998). Benzer olarak Keltikangas- Järvinen'in (2002) de cinsiyet açısından sosyal ilişkilere vurgu yapmaktadır. Bu araştırmacılara göre cinsiyete göre erkek ergenlerin daha farklı ve geniş gruplarda yer alması, kız ergenlerin bu konuda daha sınırlı ilişkiler içinde olması saldırgan davranışlar açısından anlamlı değişimlere sebep olmaktadır. Yapılan bir diğer araştırmada da benzer şekilde saldırganlık ile SPÇ arasında negatif yönlü bulgulara rastlanmıştır. Ek olarak probleme olumlu yönelim ve akılcı problem çözme puanları yüksek katılımcıların saldırganlık puanlarının

düşük düzeyde olduğu görülmüştür (D'Zurilla, Chang ve Sanna 2003). Farklı saldırganlık düzeylerine sahip lise kademesindeki ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada düşük saldırganlık düzeyine sahip ergenlerin problemi çözme yoluna gittiği diğer taraftan saldırganlık düzeyi yüksek olan ergenlerin problemi çözmede kaçınma yolunu tercih ettiği belirtilmektedir (Korkut, 2003). Alanyazında saldırganlık ve sosyal problem çözme süreçleriyle ilgili yapılan farklı araştırmalar da saldırganlık ve SPÇ arasındaki ilişki negatif yönlü ilişki olduğunu bildirmişlerdir (D'Zurilla, Chang ve Sanna 2003; Elliott ve Henrick, 1995; Lochman 1992; Greening, 1997; Joffe ve ark., 1990; Ramadan ve McMurrin, 2006; Saygılı, 2000).

Saldırgan davranışlar ve SPÇ arasındaki ilişkiler incelendiğinde problem çözme becerisindeki yetersizliğin saldırganca davranışlara sebep olabileceği belirtilmektedir (Öner, 1999). Ergenlik dönemindeki gençlerin çoğunun yalnızlık problemiyle sıklıkla karşılaştığı farklı araştırmacılar tarafından belirtilmektedir (Brennan, 1982; Ostrov ve Offer, 1980). Saldırgan davranışlar ile SPÇ arasındaki ilişkilere benzer şekilde yalnızlık ve SPÇ arasında da negatif yönlü ilişkiler olabileceği düşünülebilir. Yapılan farklı araştırmalar yalnız bireylerin, kişilerarası iletişimlerinde ve çevresiyle olan ilişkilerinde problemler yaşadıklarını bildirmektedir (Jones, 1982; Spitzberg ve Canary, 1985; Tsai ve Reis, 2009; Sloan ve Solano, 1984). Burada önemli olan yalnızlığın tercih edilip edilmediğidir. Ergenlik dönemindeki gençler bu oldukları sürecin doğası gereği kendilerini yalnız hissedebilirler ancak diğer taraftan sosyal problem çözme becerilerindeki eksiklikler de bu dönemde özellikle akranları tarafından dışlanma sonucu yalnızlığa sebep olabilmektedir. Ergenlik dönemindeki gençlerin özellikle akranlarıyla ilişkilerinin arttığı, bir gruba ait hissetmek isteği içinde oldukları hatta dışlanma korkusuyla grup davranışlarını istemese dahi gerçekleştirdiği yönünde bildirimler bulunmaktadır (Gündüz ve Çelikkaleli, 2009). Bu bakış açısıyla değerlendirildiği zaman ergenlikteki yalnızlık tercihlerden değil çeşitli ilişkisel, uyumsal, psikolojik, ailesel problemlerden ve/veya problem çözme becerilerinin düşük olmasından kaynaklanabilmektedir. Bu görüşü destekler nitelikte sosyal beceri düzeyi yüksek bireylerin kişilerarası problem çözmede daha fazla tekniğe sahip oldukları ve sosyal ilişkilerinde daha başarılı oldukları belirtilmiştir (Erdoğan ve Bacanlı, 2003). Sosyal problem çözme becerisi, psikolojik iyi oluş, yalnızlık ve benlik saygısı arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırmada sosyal problem çözme düzeyinin benlik saygısıyla olumlu yönde ilişkili olduğu, yalnızlıkla ise olumsuz yönde ilişkili olduğu bildirilmiştir (Riggio, 1990). Ergenler ve üniversiteli gençlerle yapılan farklı deneysel ve korelasyonel araştırmalar da sosyal beceri düzeyinin artmasının yalnızlık ile negatif yönde ilişkili olduğunu

desteklemektedir (Çakıl, 1998; Dikmeer, 1997; Hamarta, 2000; Sümer-Hatipoğlu, 1999; Şahin, 1999; Uzamaz, 2000; Yüksel, 1997).

Problem çözme davranışları ile olumlu sosyal davranışlar arasındaki ilişkiler ele alındığında olumlu sosyal davranışlarda bulunan bireylerin yarar amacı taşıyan davranışlarda bulunduğu ve kişilerarası ilişkilerinde uyumlu oldukları düşünüldüğünde (Hoffmann, 1982; Staub, 1978) daha fazla oranda olumlu sayılabilecek problem çözme davranışı sergileyecekleri beklenmektedir. Yurt dışında yapılan araştırmalar problem çözmede kendini yeterli görmeyen bireylerin kişilerarası ilişkilerinde sorunlu, düşmanca ve olumsuz davranışlar sergilediklerini bildirilmiştir (Clum, Febbraro, 1994; Pakaslahti, 2002; Pakaslahti, Keltikangas, 1998; Joffe ve ark., 1990). Aynı zamanda problem çözmede başarılı kişilerin, problem çözmeye yönelik güdülenmiş oldukları, probleme karşı kararlı ve tutarlı davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir (Heppner ve ark., 1991). Bu görüşü destekler nitelikte yapılan bir araştırmada ergenlik dönemindeki gençlerde olumlu sosyal davranışlar ve olumlu problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yapılan araştırmanın sonucunda olumlu sosyal davranışlar ile olumlu sosyal problem çözme becerileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Pakaslahti, Karjalainen ve Järvi, 2002). Yapılan yerli ve yabancı araştırmalar da ergenlerin problemleri ve olumsuz sonuçlar (Duygusal stres, öfke, saldırganlık, antisosyal davranışlar, yalnızlık, dışlanma vb) ile olumlu sosyal davranışlar arasında negatif yönde ilişkileri ortaya koymaktadır (Çalık, Özbay, Özer, Kurt ve Kandemir, 2009; Aktaş ve Güvenç, 2006; Gembeck, Geiger ve Crick, 2005; Özdemir, 2010; Pakaslahti, Karjalainen ve Järvi, 2002; Perry, 2010; Twenge ve diğerleri, 2007; Wentzel ve McNamara, 1999).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evreni ve örneklemini, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmanın modeli ve kullanılan istatistiksel yöntemler açıklanmıştır.

2.1. Araştırmanın modeli

Bu araştırmada ergenlerin ebeveynlerinden algıladığı psikolojik kontrol ve özerk irade desteği ile yalnızlık, saldırganlık ve olumlu sosyal davranış gibi gelişimsel sonuçlarıyla ilişkileri ve bu ilişkilerin sosyal problem çözme becerileriyle ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca araştırmada ele alınan değişkenlerin yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim durumu, akademik başarı gibi değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı da betimlenmeye çalışılmıştır. Bu sebeple araştırma öncelikle korelasyonel bir araştırma olup betimsel bir çalışmadır.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemini

Araştırmadaki hedef evren Tunceli ve Kayseri illerinde merkeze bağlı devlet okullarında lise kademesinde eğitim gören öğrencilerdir. Çalışma evrenini ise 2018-2019 yılı eğitim öğretim döneminde Tunceli ve Kayseri illerinde merkez devlet okullarında eğitim gören 15-17 yaş arasındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya Kayseri merkezinde bulunan üç Anadolu Lisesinden 301, Tunceli merkeze bağlı iki Anadolu Lisesi bir Fen lisesi ve iki teknik lise olmak üzere toplam 5 devlet okulundan okuldan 423 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Toplamda ise araştırmaya 724 öğrenci katılmıştır.

Araştırmaya katılan 724 ergenin %50.4'ü kadın, %49.6'sı erkektir. Katılımcıların %28.3'ü 15 yaşında, %35.9'u 16 yaşında, %35.8'i 17 yaşındadır. Katılımcıların %58.4'ü Doğu Anadolu bölgesinde, %41.6'sı İç Anadolu bölgesinde doğmuştur. Katılımcıların %11.9'unun ailesi alt gelir grubunda, %12'sinin ailesi ortanın altı gelir grubunda, %60.5'inin ailesi orta gelir grubunda, %15.6'sının ailesi ortanın üstü gelir grubunda olduğunu bildirmiştir. Katılımcıların %34.8'inin annesi ilkökul düzeyinde, %21.8'inin annesi ortaokul düzeyinde, %31.1'inin annesi lise düzeyinde, %12.3'ünün annesi üniversite düzeyinde eğitim görmüştür. Öğrencilerin %23.5'inin babası ilkökul düzeyinde, %24.2'sinin babası ortaokul düzeyinde, %30.1'inin babası lise düzeyinde, %22.2'sinin babası üniversite düzeyinde eğitim almıştır. Katılımcıların %14.1'inin ders notları genellikle düşük, %44.9'unun genellikle orta

düzye, %41'inin ders notları genellikle iyidir. katılımcıların demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımı Tablo1'de gösterilmiştir.

Tablo 2. 1. Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı

Demografik Değişken	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	365	50.4
	Erkek	359	49.6
Yaş	15 yaş	205	28.3
	16 yaş	260	35.9
	17 yaş	259	35.8
Doğduğu bölge	Doğu Anadolu	423	58.4
	İç Anadolu	301	41.6
Ailenin gelir düzeyi	Alt gelir	86	11.9
	Ortanın altı	87	12.0
	Orta gelir	438	60.5
	Ortanın üstü	113	15.6
Anne öğrenim düzeyi	İlkokul	252	34.8
	Ortaokul	158	21.8
	Lise	225	31.1
	Üniversite	89	12.3
Baba öğrenim düzeyi	İlkokul	170	23.5
	Ortaokul	175	24.2
	Lise	218	30.1
	Üniversite	161	22.2
Ders notlarının genel durumu	Düşük	102	14.1
	Orta	325	44.9
	Yüksek	297	41.0

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Demografik Bilgi Formu, Psikolojik Kontrol Ölçeği, Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği, Sosyal Problem Çözme Envanteri (SPÇE), Olumlu Sosyal Davranış ve Saldırganlık Ölçeği (S-OSD) ve UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Uygulama formu Ek'de sunulmuştur.

2.3.1. Demografik bilgi formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, anne ve baba eğitim durumu, akademik not ortalaması, doğduğu şehir, gelir düzeyi gibi demografik bilgilerine ulaşmak için araştırmacı tarafından hazırlanmış demografik bilgi formu kullanılmıştır.

2.3.2. Psikolojik kontrol ölçeği

Ebeveynlerin ergen üzerinde uyguladığı psikolojik kontrolü ölçmek amacıyla Barber (1996) tarafından Schaefer'in (1965) maddeleri de kullanılarak oluşturulan 8 eski maddesi kullanılmıştır. Ölçek beş derece üzerinden puanlanmaktadır (1-kesinlikle katılmıyorum, 5-

kesinlikle katılıyorum"Annem/babam ne zaman bir şey anlatmaya çalışsam konuyu değiştirir.").Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarının, anne için .73-.78, baba için .74-.78 arasında değiştiği bulunmuştur (Sayıl ve Kındap, 2010). Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı anne formu için.85 baba formu için .84 olarak bulunmuştur.

2.3.3. Özerk iradeyi destekleme ölçeği

AraştırmadaGrolnick ve arkadaşları (1991) tarafından geliştirilen Çocukların Ebeveyn Algısı Ölçeği'nin Soenens ve arkadaşları (2007a) tarafından gözden geçirilmiş özerk iradeyi destekleme alt boyutu kullanılmıştır. Bu boyut sekiz maddeden oluşmaktadır ve 5 dereceli Likert üzerinden değerlendirilmektedir (1-kesinlikle katılmıyorum, 5- kesinlikle katılıyorum"Annem/babam çoğu zaman olayları benim açımdan görmeye hazırdır"). Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .79 olarak bulunmuştur (Soenens ve ark., 2007a). Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Kındap (2011) tarafından yapılmış, ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ergenin bildirimine göre anne ve baba formu için sırasıyla .81 ve .82 olarak bulunmuştur (Kındap, 2011). Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı anne formu için .85 baba formu için .84 olarak bulunmuştur.

2.3.4. Kişilerarası problem çözme envanteri (KPÇE)

Kişilerarası Problem Çözme Envanteri 18-30 yaş arası üniversite öğrencilerinin kişilerarası problem çözme yaklaşım ve becerilerini ölçmek amacıyla Çam ve Tümkaya (2007) tarafından geliştirilmiştir. Ardından KPÇE'nin lise öğrencileri (15-18 yaş) için (Çam ve Tümkaya, 2008) ve yetişkin grubu için (Çam, Tümkaya ve Yerlikaya, 2011) geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Geçerlik güvenirlik çalışmaları sonunda, envanterin sayılan tüm gruplarda kullanılabileceğine ilişkin yeterli psikometrik özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Yetişkin örnekleminde (30-73 yaş) yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda, envanterin kişilerarası problem çözmeyle ilgili beş faktörlü bir yapıdan oluştuğu görülmüştür. Bu faktörler "Probleme Olumsuz Yaklaşma" (POY-Bir problem yaşadığımda kendimi çaresiz hissederim-), "Yapıcı Problem Çözme" (YPC- Bir problemle karşılaştığımda önce bunun hayatımdaki önemini gözden geçiririm.), "Kendine Güvensizlik" (KG- Ne yaparsam yapayım kişilerarası yaşayacağım bir problemin önüne geçemem.), "Sorumluluk Almama" (SA- Bir sorun durumunda ne olursa olsun ilk adımın atılmasını karşı taraftan beklerim.) ve "Israrlı-Sebatkar Yaklaşım" (I-SY- Kişilerarası ilişkilerimde bir problem yaşadığımda onu mutlaka çözmeye çalışırım.) olmak üzere beş alt ölçek şeklinde adlandırılmıştır. KPÇE 5'li Likert tipi

ve toplam 50 maddeden oluşan bir ölçektir. POY 16 madde, YPÇ 16 madde, KG 7madde, SA 5madde ve ISY 6 maddeden oluşmaktadır. Envanterin geliştirildiği çalışmada (Çam ve ark., 2011) ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması yapılmış, envanterin Problem Çözme Envanteri ve Sürekli Kaygı Ölçeği ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Alt ölçeklerin Cronbach Alfa iç tutarlılık değerlerinin .67 ile .91 arasında, test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının ise .69 ile .89 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu araştırma için ise Kişilerarası Problem Çözme Envanteri'nin alt ölçeklerine ilişkin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları şu şekilde belirlenmiştir: Probleme Olumsuz Yaklaşımı için .91, Yapıcı Problem Çözme için .90, Kendine Güvensizlik için .81, Sorumluluk Almama için .73, Israrıcı-Sebatkâr Yaklaşım için .74'dir.

2.3.5. Olumlu sosyal davranış ve saldırganlık ölçeği (S-OSD)

Boxer ve arkadaşları (2004) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek beş alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar Amaca Yönelik (Proaktif) ve Tepkisel (Reaktif) Saldırgan Davranış ile Amaca Yönelik, Tepkisel ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış'tır. Alt ölçeklerin her biri 5 madde ile temsil edilmektedir. Katılımcılardan her bir maddedeki ifadeyi kendilerini tanımlama düzeyi açısından dört dereceli (1-hiç tanımlamıyor; 4-kesinlikle tanımlıyor) bir ölçek üzerinden değerlendirmeleri istenmektedir ("Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına bağırırım"). Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Bayraktar, Kumru, Kındap ve Sayıl (2010) tarafından yapılmış olup, amaca yönelik ve tepkisel saldırganlık alt boyutlarının ayrışmayarak tek boyutta toplandığını görülmüştür. Uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları Saldırgan Davranış alt boyutu için .90, Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış alt boyutu için .84, Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış için .78 ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış için .75 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ölçeğin Saldırgan Davranış alt boyutu için .89, Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış alt boyutu için .82, Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış için .82 ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış için .77 olarak bulunmuştur.

2.3.6. UCLA yalnızlık ölçeği

Russell, Peplau ve Cutrona (1980) tarafından klinik ve klinik olmayan gruptaki yetişkinler için geliştirilen ölçek, sosyal ilişkilerden alınan doyumunu değerlendiren 20 maddeden (8 ters ve 12 düz) oluşmaktadır ("Kendimi grup dışına itilmiş hissediyorum"). Her bir madde dört dereceli ölçek üzerinden (1- hiç yaşamam, 4- sık sık yaşarım) değerlendirilmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puan bireyin yalnızlık düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Russell ve arkadaşlarının (1980) yeniden gözden geçirme çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa

iç tutarlık katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik güvenirlik çalışması Demir (1989) tarafından 18-51 yaş grubundaki klinik ve klinik olmayan grupta yapılmış, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .96, beş hafta arayla uygulanan test-tekrar test yöntemi elde edilen korelasyon katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada Sayıl ve Kındap-Tepe(2012) tarafından oluşturulan ölçeğin 9 maddelik kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğin bu araştırma kapsamındaki Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .82 olarak belirlenmiştir.

2.4. İşlem

Araştırma için Tunceli ve Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüklerinden gerekli onaylar alınmış ve uygulamalar ders saatlerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar 18 yaşını doldurmadığı için ailelerden onay alınmış ve velisi tarafından onay alınan öğrencilerle uygulama gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Uygulamalar bir ders saati (45 dk) içerisinde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere sırasıyla Demografik Bilgi Formu, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği, Kişilerarası Problem Çözme Envanteri ve son olarak Psikolojik Kontrol ve Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği verilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 21.0 ve AMOS 22.0 paket programları kullanılmıştır. Ölçeklerin geçerlik çalışmaları kapsamında doğrulayıcı faktör analizi; güvenirlik çalışması kapsamında madde analizi (madde toplam korelasyonu ve Cronbach Alpha) yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca araştırmada ele alınan değişkenlerin demografik özellikler açısından farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için MANOVA kullanılmıştır. Modelin uyumuyla ilgili olarak, χ^2 (Ki-Kare) testinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle sd/χ^2 oranı ölçütü dikkate alınmış, 1/5'in altındaki oran, iyi uyum olarak değerlendirilmiştir. Önerilen model ile verinin uyumu REMSEA (Root Mean Squared Error Of Approximation), CFI (Comparative Fit Indices) ile değerlendirilmiştir. Bu araştırma için kabul edilebilir uyum indeksleri REMSEA için .08 ve altı; CFI için .95 ve üzeri olarak belirlenmiştir.

2.6. Araştırmanın Etiği

Araştırmada kullanılan ölçekler ile ilgili gerekli onaylar alınmıştır. Verilerin toplanmasına yönelik Tunceli ve Kayseri illerine bağlı Milli Eğitim Müdürlükleri ile gerekli yazışmalar yapılmış ve uygulamalar onay alınarak gerçekleştirilmiştir. Velisi tarafından onay ve-

ılmeyen öğrenciler araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırma tamamen gönüllülük esasına göre gerçekleştirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3. BULGULAR

Bu bölümde ergenin ebeveyninden algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteği ile gelişimsel sonuçları olan yalnızlık, saldırganlık, olumlu sosyal davranışlar ve sosyal problem çözme düzeyleri arasındaki ilişkilere dair elde edilen bulgulara yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Betimsel İstatistiklerine Ait Bulgular

3.1.1. Araştırmanın değişkenlerine ait betimsel istatistikler

Tablo 3.1. Araştırmanın değişkenlerine ait betimsel istatistikler

Değişkenler	N	Min.	Maks.	$\bar{X}$	SS	Çarpıklık
UCLA Yalnızlık	724	1.00	5.00	2.30	0.76	0.60
Saldırgan Davranış (SD)	724	1.00	4.00	1.58	0.58	0.72
Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış	724	1.00	4.00	3.27	0.62	-0.66
Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış	724	1.00	4.00	2.21	0.75	0.24
Özgeci Olumlu Sosyal Davranış	724	1.00	4.00	2.81	0.66	-0.18
OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ ¹	724	1.66	4.00	2.92	0.41	-0.05
Probleme Olumsuz Yaklaşma (POY)	724	1.00	5.00	2.63	0.88	0.47
Yapıcı Problem Çözme	724	1.21	5.00	3.23	0.80	0.12
Kendine Güvensizlik (KG)	724	1.00	5.00	2.00	0.80	0.81
Israrcı-Sebatkar Yaklaşım	724	1.17	5.00	3.41	0.81	-0.16
SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ²	724	1.83	4.76	3.50	0.51	-0.12
Psikolojik Kontrol (Anne Formu)	724	1.00	5.00	2.52	0.89	0.42
Psikolojik Kontrol (Baba Formu)	724	1.00	5.00	2.33	0.89	0.52
AİLEDEN ALGILANAN PSİKOLOJİK KONTROL	724	1.00	5.00	2.42	0.81	0.34
Özerklik Desteği (Anne Formu)	724	1.00	5.00	3.71	0.81	-0.69
Özerklik Desteği (Baba Formu)	724	1.00	5.00	3.58	0.83	-0.58
AİLEDEN ALGILANAN ÖZERKLİK DESTEĞİ	724	1.07	5.00	3.64	0.73	-0.51

¹: SD ters kodlanmıştır. ²: POY ve KG ters kodlanmıştır

3.1.2. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamalarının yaş ve cinsiyete göre karşılaştırılması

Ergenin anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin yaş ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için 3 (15, 16 ve 17 yaş) X 2 (kadın ve erkek) MANOVA yapılmıştır. Analiz sonucunda cinsiyet temel etkisinin [Wilks' = .94; F(4, 715) = 12.27, $p < .001$, $Eta^2 = .06$] ve yaş temel etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir [Wilks' = .93; F(8, 1432) = 3.30, $p < .001$, $Eta^2 = .02$]. Buna karşı yaş ve cinsiyet ortak etkisinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir [Wilks' = .98; F(8, 1430) = 1.55, $p > .05$, $Eta^2 = .00$]. Cinsiyet temel etkinin kaynağını belirlemek için yapılan ileri analizlerde erkelerin anneden ve babadan algıladığı psikolojik kontrolün kadınlardan yüksek olduğu [sırasıyla $F_{anne}(1, 718) = 26.76$,

$p < .001$; $F_{\text{baba}}(1, 7185) = 44.67, p < .001$]; buna karşı kadınların anne ve babadan algıladığı özerklik desteğinin erkeklerden yüksek olduğu bulunmuştur [sırasıyla $F_{\text{anne}}(1, 718) = 13.05, p < .001$; $F_{\text{baba}}(1, 718) = 11.99, p < .001$]. Yaş temel etkinin kaynağını belirlemek için yapılan ileri analizlerde 16 yaşındaki gençlerin anneden algılanan psikolojik kontrolün 15 ve 17 yaşındaki gençlerden yüksek olduğu; benzer şekilde 16 yaşındaki gençlerin babadan algıladığı psikolojik kontrolün 15 yaşından yüksek olduğu bulunmuştur [sırasıyla $F_{\text{anne}}(2, 718) = 11.43, p < .001$; $F_{\text{baba}}(1, 718) = 11.99, p < .001$]. Ayrıca 16 yaşındaki gençlerin anneden algılanan özerklik desteğinin 15 ve 17 yaşındaki gençlerden düşük olduğu; benzer şekilde 16 yaşındaki gençlerin babadan algıladığı özerklik desteğini 15 yaşındaki gençlerden düşük algıladığı görülmüştür [sırasıyla $F_{\text{anne}}(2, 718) = 6.37, p < .01$; $F_{\text{baba}}(1, 718) = 4.19, p < .01$].

Tablo 3.2. Anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteği puanlarının yaş ve cinsiyete göre karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	Yaş	$\bar{X}$	S	n
Anneden Algılanan Psikolojik Kontrol	Kadın	15 yaş	2.12	0.81	103
		16 yaş	2.66	0.93	132
		17 yaş	2.26	0.96	130
		Total	2.36	0.94	365
	Erkek	15 yaş	2.64	0.79	102
		16 yaş	2.79	0.78	128
		17 yaş	2.61	0.86	129
		Total	2.68	0.81	359
	Toplam	15 yaş	2.37	0.84	205
		16 yaş	2.72	0.86	260
		17 yaş	2.43	0.93	259
	Anneden Algılanan Özerklik Desteği	Kadın	15 yaş	3.98	0.70
16 yaş			3.60	0.78	132
17 yaş			3.89	0.88	130
Total			3.81	0.81	365
Erkek		15 yaş	3.66	0.80	102
		16 yaş	3.54	0.81	128
		17 yaş	3.62	0.79	129
		Total	3.60	0.80	359
Toplam		15 yaş	3.82	0.77	205
		16 yaş	3.57	0.80	260
		17 yaş	3.75	0.84	259
Babadan Algılanan Psikolojik Kontrol		Kadın	15 yaş	1.90	0.74
	16 yaş		2.28	0.86	132
	17 yaş		2.13	0.93	130
	Total		2.12	0.86	365
	Erkek	15 yaş	2.48	0.88	102

		16 yaş	2.62	0.85	128
		17 yaş	2.49	0.86	129
		Total	2.54	0.86	359
Babadan Algılanan Özerklik Desteği	Toplam	15 yaş	2.19	0.86	205
		16 yaş	2.45	0.87	260
		17 yaş	2.31	0.91	259
	Kadın	15 yaş	3.90	0.70	103
		16 yaş	3.56	0.79	132
		17 yaş	3.61	0.95	130
		Total	3.68	0.84	365
	Erkek	15 yaş	3.51	0.81	102
		16 yaş	3.41	0.81	128
		17 yaş	3.53	0.81	129
Total		3.48	0.81	359	
Toplam	15 yaş	3.71	0.78	205	
	16 yaş	3.48	0.80	260	
	17 yaş	3.57	0.88	259	

3.1.3. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamalarının gencin doğduğu bölgeye göre karşılaştırılması

Ergenin anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin gencin doğduğu bölgeye (iç anadolu ve doğu anadolu) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü MANOVA yapılmıştır. Analiz sonucunda ebeveynden algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin gençlerin doğduğu bölgeye göre farklılaşmadığı bulunmuştur [Wilks' = .99; $F(4, 719) = 1.58, p > .05, \text{Eta}^2 = .00$].

3.1.4. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamalarının aile gelir düzeyine göre karşılaştırılması

Ergenin anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin aile gelir durumuna göre (alt, ortanın altı, orta ve ortanın üstü) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü MANOVA yapılmıştır. Analiz sonucunda aile gelir temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [Wilks' = .97; $F(12, 1897) = 2.08, p < .01, \text{Eta}^2 = .01$]. Temel etkinin kaynağını belirlemek için yapılan ileri analizlerde alt gelir grubunda olduğunu bildiren ergenlerin babadan algılanan özerklik desteğini orta üstü gelir düzeyine sahip ergenlerden düşük algıladığı; benzer şekilde babadan algılanan özerklik desteğini orta altı gelir düzeyine sahip ergenlerin orta ve orta üstü gelir düzeyine sahip ergenlerden düşük algıladığı belirlenmiştir.

Tablo 3.3. Anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteği puanlarının aile gelir düzeyine göre karşılaştırılması

Değişkenler	Gelir düzeyi	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>n</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Anneden Algılanan Psikolojik Kontrol	Alt Gelir	2.56	0.77	86	.44	.72
	Ortanın Altı Gelir	2.60	0.82	87		
	Orta Gelir	2.49	0.93	438		
	Ortanın Üstü Gelir	2.53	0.89	113		
	Toplam	2.52	0.89	724		
Anneden Algılanan Özerklik Desteği	Alt Gelir	3.57	0.84	86	2.48	.06
	Ortanın Altı Gelir	3.57	0.83	87		
	Orta Gelir	3.73	0.80	438		
	Ortanın Üstü Gelir	3.82	0.82	113		
	Toplam	3.71	0.81	724		
Babadan Algılanan Psikolojik Kontrol	Alt Gelir	2.30	0.78	86	1.20	.30
	Ortanın Altı Gelir	2.49	0.90	87		
	Orta Gelir	2.30	0.90	438		
	Ortanın Üstü Gelir	2.33	0.89	113		
	Toplam	2.33	0.89	724		
Babadan Algılanan Özerklik Desteği	Alt Gelir	3.43	0.82	86	5.72	.001
	Ortanın Altı Gelir	3.34	0.83	87		
	Orta Gelir	3.60	0.82	438		
	Ortanın Üstü Gelir	3.77	0.81	113		
	Toplam	3.58	0.83	724		

3.1.5. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamalarının anne ve baba eğitim düzeyine göre karşılaştırılması

Ergenin anneden algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin annenin eğitim durumuna göre (ilkokul, ortaokul, lise ve lisans ve lisansüstü mezunu) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü MANOVA yapılmıştır. Analiz sonucunda anneden algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur [Wilks' = .99; $F(6, 1438) = 1.29, p > .05, \text{Eta}^2 = .00$]. Ergenin babadan algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin babanın eğitim durumuna göre (ilkokul, ortaokul, lise ve lisans ve lisansüstü mezunu) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü MANOVA yapılmıştır. Analiz sonucunda babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur [Wilks' = .99; $F(6, 1438) = 1.95, p > .05, \text{Eta}^2 = .00$].

3.1.6. Araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi

Araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı hesaplanarak incelenmiştir (Tablo 5). Sonuçta UCLA yalnızlık puanları ile olumlu sosyal davranış

puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. UCLA yalnızlık puanları ile sosyal problem çözme beceri puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. UCLA yalnızlık puanları ile algılanan psikolojik kontrol puanları ve saldırganlık puanları arasında pozitif yönlü; aileden algılanan özerklik desteği arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Olumlu sosyal davranışı ve sosyal problem çözme becerisi ve aileden algıladığı özerklik algısı yüksek olan ergenlerin yalnızlık düzeyi düşüktür. Aileden algıladığı psikolojik kontrol yüksek olan ergenlerin yalnızlık düzeyi de yüksektir.

Saldırgan davranış puanları ile olumlu sosyal davranış puanları ve sosyal problem çözme becerisi puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Saldırgan davranış puanları ile algılanan psikolojik kontrol puanları arasında pozitif yönlü; algılanan özerklik desteği ile negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Olumlu sosyal davranışı ve sosyal problem çözme becerisi ve aileden algıladığı özerklik desteği algısı yüksek olan gençlerin saldırganlık düzeyi de düşüktür. Aileden algıladığı psikolojik kontrol düzeyi yüksek olan ergenlerin saldırgan davranış düzeyi de yüksektir.

Olumlu sosyal davranış puanları ile sosyal problem çözme beceri puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Olumlu sosyal davranış puanları ile aileden algılanan psikolojik kontrol puanları arasında negatif yönlü; aileden algılanan özerklik desteği arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Sosyal problem çözme becerisi ve aileden algıladığı özerklik algısı yüksek olan ergenlerin olumlu sosyal davranışları da yüksek düzeydedir. Aileden algıladığı psikolojik kontrol yüksek olan ergenlerin olumlu sosyal davranışları düşük düzeydedir.

Sosyal problem çözme beceri puanları ile aileden algılanan psikolojik kontrol puanları arasında negatif yönlü; aileden algılanan özerklik desteği arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Aileden algıladığı özerklik algısı yüksek olan ergenlerin sosyal problem çözme beceri düzeyi de yüksek düzeydedir. Aileden algıladığı psikolojik kontrol yüksek olan ergenlerin sosyal problem çözme becerileri düşük düzeydedir.

Tablo 3.4. Değişkenler arasındaki pearson korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1. UCLA Yalnızlık	0,06	-0,17**	-0,11**	-0,18**	-0,20**	0,28**	-0,02	0,22**	-0,11**	-0,26**	0,26**	0,27**	0,29**	-0,27	-0,27**	-0,31**
2. Saldırgan Davranış	1	-0,23**	0,17**	-0,22**	-0,44**	0,11**	-0,20**	0,25**	-0,12**	-0,27**	0,25**	0,25**	0,27**	-0,19	-0,21**	-0,22**
3. Tepkisel OSD		1	0,13**	0,63**	0,76**	0,06	0,30**	-0,04	0,31**	0,23**	-0,12**	-0,14**	-0,15**	0,15**	0,15**	0,17**
4. Amaca Yönelik OSD			1	0,24**	0,53**	0,02	0,14**	0,12**	0,13**	0,05	0,13**	0,12**	0,14**	-0,08*	-0,04	-0,07
5. Özgeci Olumlu Sosyal Davranış				1	0,81**	0,13**	0,32**	0,03	0,35**	0,20**	-0,14**	-0,11**	-0,14**	0,18**	0,15**	0,19**
6. OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ ¹					1	0,04	0,36**	-0,04	0,35**	0,28**	-0,13**	-0,13**	-0,14**	0,15**	0,17**	0,18**
7. Probleme Olumsuz Yaklaşma						1	0,06	0,58**	0,14**	-0,58**	0,19**	0,16**	0,19**	-0,15**	-0,19**	-0,19**
8. Yapıcı Problem Çözme							1	-0,06	0,63**	0,64**	-0,12**	-0,08*	-0,11**	0,21**	0,17**	0,21**
9. Kendine Güvensizlik								1	0,01	-0,67**	0,18**	0,19**	0,20**	-0,17**	-0,22**	-0,22
10. Israrçı-Sebatkar Yaklaşım									1	0,58**	-0,01	-0,01	-0,01	0,11**	0,12**	0,13**
11. SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ²										1	-0,20**	-0,18**	-0,21**	0,26**	0,29**	0,31**
12. Psikolojik Kontrol (Anne Formu)											1	0,65**	0,91**	-0,60**	-0,40**	-0,56**
13. Psikolojik Kontrol (Baba Formu)												1	0,91**	-0,37**	-0,62**	-0,56**
14. AİLEDEN ALGILANAN PSİKOLOJİK KONTROL													1	-0,54**	-0,56**	-0,61**
15. Özerklik Desteği (Anne Formu)														1	0,59**	0,89**
16. Özerklik Desteği (Baba Formu)															1	0,89**
17. AİLEDEN ALGILANAN ÖZERKLİK DESTEĞİ																1

Not. * p<0.05 ** p<0.01: POY ve KG ters kodlanmıştır.

3.2. Araştırma Hipotezlerinin Sınanmasına Yönelik Analizler

Araştırmada önerilen aracı rol modelleri Holmbeck'in (1997) önerdiği üç basamaklı prosedürden son ikisi kullanılarak değerlendirilmiştir. Gizil yordayıcı değişken (A), gizil aracı değişken (B) ve gizil sonuç değişkenler (C) olarak tanımlandığında:

1. Aşamada doğrudan etki modeli test edilir [$A \rightarrow C$].
2. Aşamada dolaylı etki modeli [$A \rightarrow B \rightarrow C$], $A \rightarrow C$ arasındaki yol sıfıra sabitlenerek değerlendirilir.
3. Aşamada aracı etki [$A \rightarrow B \rightarrow C$], $A \rightarrow C$ arasındaki yol modele eklenerek değerlendirilir. Aracı bir etkiden söz edebilmek için $A \rightarrow C$ arasındaki yolun modele eklenmesiyle uyum iyiliğinde bir artış olmamalıdır. Ayrıca $A \rightarrow C$ arasındaki ilişkinin anlamsız olması tam aracılık (full mediation) durumunu gösterirken; $A \rightarrow C$ arasındaki ilişki anlamlı ancak bu yola ilişkin standardize edilmiş değer düzeyinde bir miktar düşme gözlenmesi kısmi aracılık (partial mediation) durumunu göstermektedir.

3.2.1. Araştırmada ele alınan ebeveynlik uygulamaları ve ergenlerin gelişimsel sonuçları ile ilgili kadın ve erkekler için yapısal eşitlik model analizi sonuçları

3.2.1.1. Erkekler için doğrudan etki modeli

Erkekler için ebeveynlik uygulamalarının ergenin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları üzerindeki doğrudan etkisini incelemek için yapılan analiz sonucunda, üretilen ölçüm modellerinin veri ile iyi uyum gösterdiği görülmüştür ($\chi^2(3, N = 359) = 9,631, p < .001, RMSEA = .08, CFI = .95$). Sonuç olarak anne ve babadan algılanan psikolojik kontrolün erkek ergenin yalnızlığını pozitif yönde yordadığına karşı saldırganlığı ve olumlu sosyal davranışı yordamadığı görülmüştür. Anne babadan algılanan özerklik desteğinin erkek ergenin yalnızlığını ve saldırgan davranışını negatif yönde yordadığı; olumlu sosyal davranışı pozitif yönde yordadığı belirlenmiştir (bkz., Tablo 6). Bu sonuçlardan hareketle anne babadan algılanan psikolojik kontrolün yalnızlıkla ilişkisinde problem çözme becerisinin aracı rolünün; özerklik desteğinin yalnızlık, saldırganlık ve olumlu sosyal davranışla ilişkisinde problem çözme becerisinin aracı rolünün incelenebileceği düşünülmüştür.

Tablo 3.5. Doğrudan etki modeli regresyon katsayıları

Etkilenen (Bağımlı)	Yol	Etkileyen (Bağımsız)	Katsayı	Std. Hata	P	Kabul Durumu
Yalnızlık	<---	Psikolojik Kontrol	0.14	0.056	.01**	Kabul
Saldırgan Davranış	<---	Psikolojik Kontrol	0.10	0.058	.07	Red
Olumlu Sosyal Davranış	<---	Psikolojik Kontrol	0.01	0.058	.94	Red
Yalnızlık	<---	Özerklik Desteği	-0.22	0.056	.001***	Kabul
Saldırgan Davranış	<---	Özerklik Desteği	-0.13	0.058	.02*	Kabul
Olumlu Sosyal Davranış	<---	Özerklik Desteği	0.13	0.058	.02*	Kabul

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$ **3.2.1.2. Erkekler için dolaylı etki modeli**

Erkekler için ebeveynlik uygulamalarının ergenin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları üzerindeki dolaylı etkisini incelemek için bağımsız değişken olan özerklik desteği ve psikolojik kontrol (A) ile sonuç değişkenler (C) arasındaki ilişkiler, yani $A \rightarrow C$ sıfıra sabitlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, üretilen modellerin veriyle görece kabul edilebilir bir uyum gösterdiği görülmüştür $\chi^2 (9, N = 359) = 40,794, p < .05, RMSEA = .09, CFI = .89$. Sonuçta anne babadan algılanan özerklik desteğinin sosyal problem çözmeyi pozitif yönde yordadığı; buna karşı anne babadan algılanan psikolojik kontrolün sosyal problem çözme becerisiyle ilişkili olmadığı görülmüştür. Ayrıca erkek ergenin sosyal problem çözme becerisinin yalnızlığı ve saldırganlığı negatif yönde yordadığı olumlu sosyal davranışı ise pozitif yönde yordadığı belirlenmiştir.

Tablo 3.6. Dolaylı etki modeli regresyon katsayıları

Etkilenen (Bağımlı)	Yol	Etkileyen (Bağımsız)	Katsayı	Std. Hata	p	Kabul Durumu
Sosyal Problem Çözme	<---	Psikolojik Kontrol	-0.086	0.056	.12	Red
Sosyal Problem Çözme	<---	Özerklik Desteği	0.266	0.056	.001***	Kabul
Yalnızlık	<---	Sosyal Problem Çözme	-0.192	0.052	.001***	Kabul
Saldırgan Davranış	<---	Sosyal Problem Çözme	-0.375	0.049	.001***	Kabul
Olumlu Sosyal Davranış	<---	Sosyal Problem Çözme	0.172	0.052	.001***	Kabul

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$ **3.2.1.3. Erkekler için aracı etki modeli regresyon katsayıları**

Erkekler için ebeveynlik uygulamalarının ergenin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları üzerindeki aracı etkisini incelemek için bağımsız değişken olan özerklik desteği (A1)

ve psikolojik kontrol (A2) ile sonuç değişkenleryalnızlık (C1), saldırgan davranış (C2) ve olumlu sosyal davranış (C3)arasındaki ilişkiler sırasıyla serbest bırakılmış ve model karşılaştırması yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, üretilen modellerin veriyle iyi bir uyum gösterdiği görülmüştür $\chi^2 (3, N = 359) = 8.006, p < .05, RMSEA = .07, CFI = .98$. Sonuçta anne babadan algılanan özerklik desteğinin sosyal problem çözmeyi pozitif yordadığı; buna karşı psikolojik kontrolün ise sosyal problem çözmeyi yordamadığı görülmüştür. Ayrıca erkeklerde sosyal problem çözenin yalnızlık ve saldırganlığınegatif yönde yordadığı, olumlu sosyal davranışları ise pozitif yönde yordadığı görülmüştür.

Aracı etki için yapılan analiz sonuçları incelendiğinde: Anne babadan algılanan özerklik desteği, saldırganlık ve olumlu sosyal davranış arasındaki yol analize eklendiğinde anılan yolun istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ve χ^2 değerinde anlamlı bir artışa neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2_{A1-C2} (1) = 10.042, p < .05$), ($\chi^2_{A1-C3} (1) = 10.442, p < .05$). Sonuç olarak, ebeveyn-erkek modelinde özerklik desteği ile saldırganlık ve olumlu sosyal davranış arasındaki ilişkilerin **tümüyle** ergenin problem çözme becerisi tarafından açıklandığı görülmüştür. Buna karşı özerklik desteği ile yalnızlık arasındaki ilişkinin **kısmen** ergenin problem çözme becerisi tarafından açıklandığı görülmüştür.

Tablo 3.7. Aracı etki modeli regresyon katsayıları

Etkilenen (Bağımlı)	Yol Etkileyen (Bağımsız)	Katsayı	Std. Hata	p	Kabul Durumu
Sosyal Problem Çözme	<--- Özerklik Desteği	0.266	0.056	.000*	Kabul
Yalnızlık	<--- Sosyal Problem Çözme	-0.108	0.053	.040*	Kabul
Saldırgan Davranış	<--- Sosyal Problem Çözme	-0.347	0.051	.000*	Kabul
Olumlu Sosyal Davranış	<--- Sosyal Problem Çözme	0.147	0.055	.007*	Kabul
Yalnızlık	<--- Özerklik Desteği	-0.190	0.057	.000*	Kabul
Saldırgan Davranış	<--- Özerklik Desteği	-0.042	0.056	.454	Red
Olumlu Sosyal Davranış	<--- Özerklik Desteği	0.092	0.060	.121	Red

Not. * $p < .05$

3.2.1.4. Kadınlar için doğrudan etki modeli

Kadınlar için ebeveynlik uygulamalarının ergenin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları üzerindeki doğrudan etkisini incelemek için yapılan analiz sonucunda, üretilen ölçüm modellerinin veriyle görece kabul edilebilir bir uyum gösterdiği görülmüştür $\chi^2 (3, N = 365) = 14,103, p < .05, RMSEA = .89, CFI = .93$). Sonuç olarak anne ve babadan algılanan psikolojik kontrolün kadın ergenin yalnızlığını ve saldırgan davranışını pozitif yordadığı; buna karşı olumlu sosyal davranışı yordamadığı görülmüştür. Anne babadan algılanan özerklik desteğinin kadın ergenin yalnızlığını negatif yönde yordadığı; saldırgan davranış ve olumlu sosyal davra-

nışı yordamadığı belirlenmiştir (bkz., Tablo 9). Bu sonuçlardan hareketle anne babadan algılanan psikolojik kontrolün yalnızlık ve saldırgan davranışla ilişkisinde problem çözme becerisinin aracı rolünün; özerklik desteğinin yalnızlık ile ilişkisinde problem çözme becerisinin aracı rolünün incelenebileceği düşünülmüştür.

Tablo 3.8. Doğrudan etki modeli regresyon katsayıları

Etkilenen (Bağımlı)	Yol	Etkileyen (Bağımsız)	Katsayı	Std. Hata	P	Kabul Durumu
Yalnızlık	<---	Psikolojik Kontrol	0.188	0.064	0.003*	Kabul
Saldırgan Davranış	<---	Psikolojik Kontrol	0.311	0.065	0.000*	Kabul
Olumlu Sosyal Davranış	<---	Psikolojik Kontrol	0.038	0.068	0.577	Red
Yalnızlık	<---	Özerklik Desteği	-0.196	0.064	0.002*	Kabul
Saldırgan Davranış	<---	Özerklik Desteği	-0.033	0.065	0.612	Red
Olumlu Sosyal Davranış	<---	Özerklik Desteği	0.110	0.068	0.107	Red

Not. * $p < .05$

3.2.1.5. Kadınlar için dolaylı etki modeli

Kadınlar için ebeveynlik uygulamalarının ergenin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları üzerindeki dolaylı etkisini incelemek için bağımsız değişken olan özerklik desteği ve psikolojik kontrol (A) ile sonuç değişkenler (C) arasındaki ilişkiler, yani A→C sıfıra sabitlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, üretilen modellerin veriyle görece kabul edilebilir bir uyum gösterdiği görülmüştür $\chi^2 (9, N = 365) = 44,586, p < .05, RMSEA = .09, CFI = .89$. Sonuçta anne babadan algılanan psikolojik kontrolün sosyal problem çözmeyi negatif yönde yordadığı; özerklik desteğinin ise sosyal problem çözmeyi pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Ayrıca kadın ergenin sosyal problem çözme becerisinin yalnızlığı ve saldırganlığı negatif yönde yordadığı; olumlu sosyal davranışı ise pozitif yönde yordadığı belirlenmiştir.

Tablo 3.9. Dolaylı etki modeli regresyon katsayıları

Etkilenen (Bağımlı)	Yol	Etkileyen (Bağımsız)	Katsayı	Std. Hata	P	Kabul Durumu
Sosyal Problem Çözme	<---	Psikolojik Kontrol	-0.179	0.064	0.005*	Kabul
Sosyal Problem Çözme	<---	Özerklik Desteği	0.195	0.064	0.000*	Kabul
Yalnızlık	<---	Sosyal Problem Çözme	-0.258	0.051	0.000*	Kabul
Saldırgan Davranış	<---	Sosyal Problem Çözme	-0.259	0.051	0.000*	Kabul
Olumlu Sosyal Davranış	<---	Sosyal Problem Çözme	0.229	0.051	0.000*	Kabul

Not. * $p < .05$

3.2.1.6. Kadınlar için aracı etki regresyon katsayıları

Kadınlar için ebeveynlik uygulamalarının ergenin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları üzerindeki aracı etkisini incelemek için bağımsız değişken olan özerklik desteği (A1) ve psikolojik kontrol (A2) ile sonuç değişkenleryalnızlık (C1), saldırgan davranış (C2) ve olumlu sosyal davranış (C3)arasındaki ilişkiler sırasıyla serbest bırakılmış ve model karşılaştırması yapılmıştır.Yapılan analiz sonucunda,üretilen modellerin veriyle görece kabul edilebilir bir uyum gösterdiği görülmüştür $\chi^2 (9, N = 365) = 44.586, p < .05$, RMSEA = .09, CFI = .96. Sonuçta anne babadan algılanan özerklik desteğinin sosyal problem çözmeyi pozitif yordadığı; buna karşı psikolojik kontrolün ise sosyal problem çözmeyi negatif yordadığı görülmüştür. Ayrıca kadınlarda sosyal problem çözmenin yalnızlık ve saldırgan davranışı negatif yordadığı; olumlu sosyal davranışları ise yordamadığı görülmüştür.

Aracı etki için yapılan analiz sonuçları incelendiğinde: Anne babadan algılanan psikolojik kontrol ve saldırgan davranış arasındaki yol analize eklendiğinde anılan yolun istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ve χ^2 değerinde anlamlı bir artışa neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2_{A2-C2} (1) = 8.622, p > .05$). Sonuç olarak, ebeveyn-kadın modelinde psikolojik kontrol ile saldırganlık arasındaki ilişkinin **tümüyle** ergenin problem çözme becerisi tarafından açıklandığı görülmüştür. Ayrıca anne babadan algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteği ile yalnızlık arasındaki yol analize eklendiğinde anılan yolun istatistiksel açıdan anlamlı olduğu ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüğe neden olduğu görülmüştür ($\chi^2_{A2-C1} (1) = 13.542, p < .05$), ($\chi^2_{A1-C1} (1) = 18.411, p < .05$). Sonuç olarak ebeveyn-kadın modelinde psikolojik kontrol ve yalnızlık arasındaki ilişkinin **kısmen** sosyal problem çözme becerisi tarafından açıklandığını; özerklik desteği ve yalnızlık arasındaki ilişkinin de **kısmen** ergenin problem çözme becerisi tarafından açıklandığı görülmüştür.

Tablo 3.10. Aracı etki modeli regresyon katsayıları

Etkilenen (Bağımlı)	Yol	Etkileyen (Bağımsız)	Katsayı	Std. Hata	p	Kabul Durumu
Sosyal Problem Çözme	<---	Psikolojik Kontrol	-0.179	0.064	0.005*	Kabul
Sosyal Problem Çözme	<---	Özerklik Desteği	0.195	0.064	0.002*	Kabul
Yalnızlık	<---	Sosyal Problem Çözme	-0.160	0.064	0.012*	Kabul
Saldırgan Davranış	<---	Sosyal Problem Çözme	-0.276	0.065	0.000*	Kabul
Olumlu Sosyal Davranış	<---	Sosyal Problem Çözme	0.080	0.067	0.236	Red
Yalnızlık	<---	Psikolojik Kontrol	0.165	0.064	0.010*	Kabul
Saldırgan Davranış	<---	Psikolojik Kontrol	0.071	0.065	0.272	Red

Olumlu Sosyal Davranış	<---	Psikolojik Kontrol	0.064	0.067	0.338	Red
Yalnızlık	<---	Özerklik Desteği	-0.158	0.052	0.002*	Kabul
Saldırgan Davranış	<---	Özerklik Desteği	-0.196	0.052	0.000*	Kabul
Olumlu Sosyal Davranış	<---	Özerklik Desteği	0.233	0.064	0.000*	Kabul

Not. * $p < .05$

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde betimsel ve ileri analizlerden elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

4.1. Araştırmadan Elde Edilen Betimsel Analizlerin Tartışılması

Araştırmada ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla yapılan analizlerde cinsiyet temel etkisinin anlamlı olduğu ve kadın ergenlerin ebeveynlerinden algıladığı özerklik desteğinin erkek ergenlere oranla yüksek olduğu diğer taraftan erkek ergenlerin ise algıladığı psikolojik kontrolün kadın ergenlerden yüksek olduğu görülmüştür. Elde edilen bu bulgular kadın ergenlerin ebeveynin özerklik desteğini erkek ergenlere oranla daha yüksek algıladıklarını (Kındap, 2011; Grolnick ve Ryan, 1989; Soenens ve Vansteenkiste, 2005); erkek ergenlerin ise ebeveynlerden algıladığı psikolojik kontrolün kadın ergenlerden yüksek olduğunu gösteren (Harma, 2008; Kındap, 2011; Sayıl ve Kındap, 2010) araştırma bulgularıyla tutarlık göstermektedir. Kadın ergenlerin erkek ergenlere oranla daha fazla özerklik desteği algılamasının kadınların anneleriyle kurdukları yakın ilişkilerin bir sonucu olabileceği yönünde bulgular mevcuttur (Windle ve ark., 2010). Diğer taraftan toplumsal olarak erkeklik ve kadınlık rolleri açısından bakılacak olursa talep edilen özerklik ihtiyacının da bu duruma sebep olabileceği düşünülebilir. Örneğin ebeveynlerin kadın ve erkek çocuklarına farklı tarzda yaklaşımlar sergilediği ve uygulanan psikolojik kontrolün çocuğu farklı şekilde etkileyebileceği belirtilmektedir (Maccoby, 1990; Rosenfield ve ark., 2000; Steinberg, 1986; Sönmez, 2011). Buradan hareketle özellikle ergenlik gibi bağımsızlık talebinin yoğun olduğu bir süreçte erkek ergenlerin kadın ergenlere oranla ebeveynlerinden beklediği özerklik desteğinin; sağlanan özerklik desteği ile uyumlu olmayabileceği dolayısıyla bu hissi daha az hissedebilecekleri düşünülebilir. Diğer taraftan modernleşmeyle birlikte toplumsal cinsiyet rollerinde bir değişim gözlenmekte, kadınların okuma oranları ve toplum içerisindeki yerinde değişimler gözlenmektedir. Bu değişimle birlikte aileler kadın çocuklarının toplumda daha fazla söz sahibi olması ve okuması için daha fazla destekliyor ya da özerklik sağlıyor olabilir. Ancak ileride yapılacak çalışmalarla bu bilginin yeniden sınanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Yaş temel etkisinin kaynağını anlamak amacıyla yapılan ileri analizlerde 16 yaşındaki ergenlerin anneden algıladığı psikolojik kontrolün 15 ve 17 yaşındaki ergenlere oranla yüksek olduğu; aynı zamanda anneden algılanan özerklik desteğinin de 15 ve 17 yaşındaki ergenlere oranla düşük olduğu görülmüştür. Benzer şekilde 16 yaşındaki ergenlerin babadan algıladığı

psikolojik kontrolün 15 yaşındaki ergenlere oranla yüksek, babadan algıladığı özerklik desteğinin ise 15 yaşındaki ergenlere oranla daha düşük olduğu görülmüştür. Yaşa bağlı gözlenen bu farklılığın eğitim süreçlerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Ülkemizde liselere geçişler sınav süreçleriyle belirlenmektedir. Dolayısıyla bir yıl önce liseye geçiş sınavına giren 15 yaşındaki ergenlerin sınav stresinden kurtulmuş olmaları üzerlerindeki psikolojik kontrol algısının hafiflemesine dolayısıyla kendilerini daha özerk hissetmelerine olanak sağlamış olabilir. Diğer taraftan üniversite sınavlarına hazırlık sürecinden ötürü yeniden sınava yönelik kaygı taşıyan 16 yaşındaki ergenlerin kendilerini daha az özerk hissedebilecekleri düşünülmektedir. Diğer taraftan 17 yaşındaki ergenlerin üniversite sınavına yönelik bir hazırlık içinde olmaları 16 yaşındaki ergenlere oranlara psikolojik kontrol algısının artmasına ve kendilerini daha az özerk hissetmelerine sebep olması beklenirken bulgular tam tersini göstermiştir. Bu durumun ergenlik sürecindeki bağımsız olma ihtiyacından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yani sınavda gösterilecek başarı durumu ergenin üniversiteye başlayıp aileden uzaklaşması bu süreçte ergenlik dönemindeki gençleri motive ediyor ve süreci katlanabilir kılıyor olabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın enlemesine kesitsel bir yöntemle yürütülmesi sebebiyle yaşla ilgili değişimlerin daha iyi açıklanabilmesi için bu alanda yapılacak boylamsal araştırmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Hatırlanacağı üzere araştırmanın örneklemini biri büyük biri küçük olmak üzere Kayseri ve Tunceli illeri oluşturmaktaydı. Ergenin anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin gencin doğduğu şehre göre temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Benzer sosyo-ekonomik düzeylere sahip olmak üzere gencin doğduğu şehrin algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteği açısından farklılık göstermediği düşünülmektedir. Elde edilne bu bulgu, araştırma sonuçlarının her iki şehir içinde genellenebilirliğini doğrulamıştır.

Ergenin anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin aile gelir durumuna göre (alt, ortanın altı, orta ve ortanın üstü) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan analiz sonucunda aile gelir temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Sonuçta, alt gelir grubunda olduğunu bildiren ergenlerin babadan algılanan özerklik desteğini orta üstü gelir düzeyine sahip ergenlerden düşük algıladığı; benzer şekilde babadan algılanan özerklik desteğini orta altı gelir düzeyine sahip ergenlerin orta ve orta üstü gelir düzeyine sahip ergenlerden düşük algıladığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak farklı gelir düzeylerine sahip ergenlerin algıladığı özerklik desteğinin ailenin gelir düzeyindeki artışa oranla yükseldiği görülmektedir. Bu bağlamda ergenin ekonomik temelli ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ergenin ekonomik anlamdaki kısıtlanmışlık hissini azaltıyor olabileceği ve bu bağlamda daha fazla özerklik hissi

yaşamasına olanak tanıyabileceği düşünülmektedir.Örneğin, ergenlik sürecindeki gençlerin sadece biyolojik veya psikolojik olarak değil aynı zamanda fiziksel görünüşünde de sürekli değişimlerin olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla ergenin kendini belirlemeye çalıştığı bu dönemde daha fazla giysiye sahip olma, çeşitli sosyal ortamlarda bulunma gibi isteklerinin ailenin ekonomik durumu çerçevesinde gerçekleştirilebiliyor olabilmesi sebebiyle gelir düzeyi düşük ergenlerin gelir düzeyi yüksek ergenlere oranla bu anlamda daha az özerk hissedebilecekleri düşünülmektedir. Bu sonuçlar, ailenin gelir düzeyinin ebeveynlik uygulamalarını şekillendirdiğine; düşük aile gelirinin ergenin gelişimi açısından olumsuz bir ebeveynlik olan psikolojik kontrolde artmaya; özerklik desteğinde ise azalmaya işaret etmektedir.

Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre ergenlerin yalnızlık puanları, olumlu sosyal davranış puanları ve sosyal problem çözme puanları ile negatif yönde saldırgan davranış puanları ile pozitif yönde anlamlı ilişki göstermiştir. Benzer şekilde yalnızlık puanı yüksek olan ergenlerin ebeveynlerinden algıladığı psikolojik kontrol düzeyinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan yalnızlık puanları düşük olan ergenlerin ebeveynlerinden algıladığı özerklik desteği ise yüksek olarak tespit edilmiştir. Ancak alanyazında ergenlik dönemindeki yalnızlık problemini, psikolojik kontrol ve özerk irade desteği üzerinden inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır. Diğer taraftan yapılan farklı araştırmalar psikolojik kontrolün içselleştirilmiş problemlerle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Duriez ve Goossens, 2005; Duriez ve Goossens, 2006a; Garber, Robinson ve Valentiner, 1997; Kındap ve ark., 2008). Ergenlik dönemindeki gençlerle yapılmış bir araştırma, ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün her iki cinsiyette de ebeveyne duyulan güvenin düşük düzeyde olduğunu göstermiştir (Bayraktar, Özdikmenli-Demir ve Sayıl, 2008). Algılanan psikolojik kontrolün aile ile ilişkilerde bozulmaya sebep olması, ebeveynlerle kurulmuş güvensiz bağların arkadaş ortamına da yansiyabilmesi sebebiyle ergenin akran ilişkilerine de zarar verebileceği belirtilmektedir (Soenens ve Vansteenkiste, 2010'dan akt., Kurt, Sayıl ve Kındap Tepe 2013). Bu durumu destekler nitelikte Berndt ve Keefe, 1992 ergenlerle yapmış oldukları bir araştırmada olumlu arkadaşlık ilişkileri olan ergenlerin okula yönelik ilgisinin yüksek düzeyde olduğunu, sorunlu arkadaşlık ilişkileri olan ergenlerin ise okulda daha çok problemle karşılaştığını belirtmişlerdir. Akranlarla kurulan ilişkilerin önemli olduğu bu evrede akranları tarafından dışlanma veya düşük düzeyde akran kabulü ergenlik döneminde yaşanan yalnızlık duygusuyla yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir (Mouratidis ve Sideridis, 2009).Ergenlik sürecinin bir geçişler evresi olduğu, pek çok psiko-sosyal gelişimin ve değişimin ön planla olduğu ve bu süreçteki destekleyici ebeveynlik uygulamalarının ergenin iyilik haliyle ilişkili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla ergenlik sürecinde ebeveynlerinden özerklik desteği alan ergenlerin

kendini belirleme düzeyinin psikolojik kontrol algılayanlara oranla daha yüksek düzeyde olabileceği ve olumlu sosyal bağlar kurmakta daha başarılı olabileceği dolayısıyla yalnızlık hissinin daha az yaşayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ergenlik sürecinde değişen ve karmaşıklaşan sosyal yapı ve beraberinde getirdiği pek çok farklı problem durumu bu süreçte ergenin uyumsal bazı sorunlar yaşamasına sebep olabilmektedir. Yapılan farklı araştırmalar da yalnız bireylerin, kişilerarası iletişimlerinde ve çevresiyle olan ilişkilerinde problemler yaşadıklarını bildirmektedir (Jones, 1982; Tsai ve Reis, 2009; Spitzberg ve Canary, 1985; Sloan ve Solano, 1984). Buradan hareketle ergenlik sürecindeki yalnızlık probleminin ergenin karmaşıklaşan sosyal problemlerle baş etme stratejilerinin yetersizliğinden de kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Ergenlerin psikolojik kontrol ile saldırganlık puanları ile ilgili bulgular pozitif yönde; algılanan özerklik desteği ile negatif yönde anlamlı ilişki göstermiştir. Alanyazında ebeveynlik uygulamalarının gençlerin saldırganlık davranışları ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (Muris, Meesters, Moren ve Moorman, 2004). Ebeveyn kontrolünün çocuğun saldırganlık davranışlarıyla pozitif yönde ilişkisi olduğu (Griffin, Scheier, Botvin, Diaz ve Miller, 1999), benzer şekilde yapılan farklı araştırmalarda da çocukluk ve orta ergenlik döneminde psikolojik kontrol ile ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönlü ilişkilerin varlığı bildirilmiştir (Hart, Nelson, Robinson, Olsen ve McNeilly- Choque, 1998; Kındap ve Sayıl, 2012; Loukas, Paulos ve Robinson, 2005; Nelson ve Crick, 2002; Yang, Barton ve Taiario, 2004; Soenens, ve ark., 2008). Bu bağlamda araştırma bulguları literatür ile tutarlı sonuç vermiştir. Alanyazında saldırganlık davranışları amaca yönelik saldırganlık ve tepkisel saldırganlık olarak ayrıştırılmıştır (Boxer ve ark., 2004), ancak araştırma kapsamında kullanılan olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ölçeğinin tepkisel veya amaca yönelik saldırgan davranışlar olarak ayrışmadığı belirtilmektedir (Bayraktar ve ark., 2010). Dolayısıyla algılanan psikolojik kontrolün saldırganlığın boyutlarından hangisiyle ilişkili olabileceği detaylandırılmamıştır. Bu bağlamda yapılacak farklı araştırmalarla saldırganlık ve ebeveyn den algılanan psikolojik kontrol düzeyi arasındaki ilişkiler detaylı bir şekilde ortaya konabilir. Diğer taraftan ergenlik dönemi gibi özerk olmak için çaba gösterilen bir süreçte gençler özerk olabilmek adına da saldırganca davranışlar sergileyebilirler (Murray, 1959). Dolayısıyla ergenin bağımsız olma ihtiyacının kısıtlanmasının veya yeterli düzeyde özerklik hissi yaşayamamasının ergenin saldırganca davranışlarını tetiklediği düşünülmektedir. Araştırma bulgularıyla tutarlı şekilde gençlerin özerk olabilmek adına saldırganca davranışlar sergileyebileceğine (Murray, 1959) dair literatür bulguları mevcuttur.

Araştırma bulgularına göre olumlu sosyal davranış puanları ile ebeveynden algılanan psikolojik kontrol negatif yönde, algılanan özerklik desteği ile ise pozitif yönde anlamlı ilişkileri ortaya koymuştur. Aynı zamanda olumlu sosyal davranış puanları ile sosyal problem çözme puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yapılan bir araştırmada ergenlik döneminde temel psikolojik ihtiyaçları destekleyici ebeveynlik ile OSD arasındaki ilişkiler eş zamanlı incelenmiş ve destekleyici ebeveynliğin ergenlik dönemindeki bireylerin olumlu sosyal davranışlarını özerk olarak harekete geçirebilmesiyle pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Kındap, 2011). Diğer taraftan ebeveynlerin uyguladığı kontrolün ergenlerin olumlu sosyal davranışlarıyla ilişkilerinin negatif yönde olduğuna dair çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Kumru, ve diğerleri, 2004; Kumru, Kındap ve Sayıl, 2008; Sayıl ve ark., 2012). Buradan hareketle araştırma bulgularının literatür ile uyumlu sonuçlar gösterdiği görülmektedir. KBK, özerkliği temel bir ihtiyaç olarak belirtmekte ve bireyin kendi davranışını harekete geçirmede özgür olduğunu hissedebilmesi durumunda özerklik gereksiniminin karşılandığını ifade etmektedir. Dolayısıyla özerklik ihtiyacı karşılanmış bireylerin olumlu bir benlik bütünlüğüne sahip oldukları ve gelişimsel açıdan sağlıklı oldukları bilinmektedir (Grolnick, 2003; 2009). Ebeveynleriyle sıcak, yakın ve güvene dayalı ilişkiler içinde olan ergenlerin bu olumlu bağı sosyal yaşantısına da aktarabileceği dolayısıyla daha fazla olumlu sosyal davranış sergileyebileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan psikolojik olarak kontrol edildiğini düşünen, özerklik hissini daha az yaşayan ergenlerin ise davranışlarını düzenlemede daha fazla özerk hissetmek amacıyla evden daha uzak veya çevresel olarak daha az kontrol edilebilecekleri ortamlara yönelerek etkinliklerini bu şekilde gerçekleştirmek istemeleri beklenebilir. Bu durum ergenin sosyal olarak yalıtılmış, benzer sorunlara sahip kişi veya gruplarla vakit geçirmesine, yalnız kalmasına ve daha az sosyal paylaşımında bulunmasına sebep olabilmektedir. Dolayısıyla bu bağlamda daha az olumlu sosyal davranış sergileyebilecekleri düşünülmektedir. Ek olarak davranışlarını özerk olarak düzenleyebilen bireylerin olumlu bir benlik bütünlüğüne sahip olması, daha fazla güven duygusu hissetmesi ve karar alma süreçlerini deneyimlemesi sebebiyle hayatındaki problemlerle baş etmede daha başarılı olabileceği ve dolayısıyla daha fazla olumlu sosyal davranış sergileyebileceği düşünülmektedir. Bu fikri destekler nitelikte yapılan bir araştırma sonucunda olumlu sosyal davranışlar ile olumlu sosyal problem çözme becerileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Pakaslahti, Karjalainen ve Järvi, 2002).

Son olarak hatırlanacağı üzere araştırma bulgularına göre ergenin ebeveyninden algıladığı psikolojik kontrol puanları ile SPÇ puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki, algı-

lanan özerklik desteği ile pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmişti. Ancak literatürde ergenlik dönemindeki psikolojik kontrol uygulamaları ve destekleyici ebeveynlik uygulamaları üzerinden SPÇ süreçlerini inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır. Diğer taraftan yerli ve yabancı araştırmalar; ailedeki değişimlerin, problem davranışlara sebep olabilecek aile unsurlarının, ebeveyn kontrolünün ve ebeveynlik tarzlarının ergenlik döneminde görülen problem davranışlar üzerindeki önemli etkisine dikkat çekmektedir (Ayan, 2007; Avcı, 2006; Barber, 1996; Barrett ve Turner, 2006; Kunt, 2003; Kındap, 2011; Siyez, 2006;). Daha önce de bahsedildiği üzere ergenlik süreçleri gencin kendini yeni keşfetmeye başladığı, bedensel ve çevresel değişimlere uyum sağlamaya çalıştığı, daha önce deneyimlemediği pek çok yaşantıyı ilk defa deneyimliyor olması gibi sebeplerle problem durumlarının yoğun olarak karşımıza çıkabileceği bir gelişim dönemi olarak belirtilmişti. Özellikle bu süreçte alışılmış aile ilişkileri, belirlenmiş sınırlar değişime uğramakta ve yeniden yapılandırma sürecine girmektedir. Dolayısıyla ergenin hali hazırda yaşantısında uğraşması gereken problemleri varken birey olmak adına giriştiği yolda ebeveynleri tarafından psikolojik olarak kontrol ediliyor olmasının ergenin sosyal ilişkilerine de yansması ve karmaşık olan problemlerin daha fazla karmaşık hale gelmesi ergeni etkili ve adaptif çözümler üretebilme konusunda zorluyor olabilir. Diğer taraftan özerklik desteği alan ergenlerin ise davranışlarını düzenlemede ve karar almada hür hissetmesinin genel bir psikolojik iyi olma haline katkı sunuyor olabileceği buradan hareketle sosyal yaşantısındaki problemlerine yönelik daha fazla tahammül gösterebiliyor olabileceği düşünülmektedir. Ek olarak burda önemle üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise ebeveynin probleme bakış açısı ve problem çözme becerilerinin yeterli olup olmadığıdır. Örneğin problem çözümede kaçınmacı stili benimsemiş bir ebeveynin çocuğun problem durumlarına yönelik kaygılı yaklaşması ve çözülebilir bir problem olarak görmek yerine sorundan uzaklaşması beklenebilirken; yapıcı problem çözme stilini benimsemiş bir ebeveynin problemi sorun olarak görmemesi ve probleme çözülebilir olarak yaklaşması çocuğuna daha fazla özerk hissetme hakkını sunuyor olabileceğini düşündürmektedir. Sosyal problem çözme becerisi gelişmiş bir ebeveynin, ebeveynliğine yönelik sorunları kabullenebilmesi ve bu sorunlara yönelik çözüm yolları arayışına girmesi öz yeterlilik algısını kuvvetlendirebileceği ve daha başarılı ebeveynlik süreci geçirebileceği düşünülmektedir. Ergenlik süreçlerindeki ebeveyne yönelik algının ve çocuk yetiştirme süreçlerinde destekleyici ebeveynlik uygulamalarının içeriğini daha iyi anlayabilmek adına bu anlamda yapılacak araştırmalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

4.2. Ebeveynlik Uygulamalarının Gelişimsel Sonuçlar Üzerindeki Doğrudan Etkisinin tartışılması

Araştırmada ebeveynlik uygulamalarının ergenin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları üzerindeki doğrudan etkisini incelemek için yapılan analizler erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Sonuçta anne ve babadan algılanan psikolojik kontrolün erkek ergenin yalnızlığını pozitif yönde yordadığı; buna karşı saldırganlığı ve olumlu sosyal davranışı yordamadığı; anne babadan algılanan özerklik desteğinin erkek ergenin yalnızlığını ve saldırgan davranışını negatif yönde yordadığı; olumlu sosyal davranışı pozitif yönde yordadığı tespit edilmiştir. Kadınlar için yapılan analiz sonucunda ise anne ve babadan algılanan psikolojik kontrolün kadın ergenin yalnızlığını ve saldırgan davranışını pozitif yordadığı; buna karşı olumlu sosyal davranışı yordamadığı; anne babadan algılanan özerklik desteğinin kadın ergenin yalnızlığını negatif yönde yordadığı; saldırgan davranış ve olumlu sosyal davranışı yordamadığı tespit edilmiştir.

Alanyazında destekleyici ebeveynlik uygulamalarının erkek ve kadın ergenlerde psikolojik iyi olma haline katkı sağladığı belirtilmektedir (Kındap, 2011; Sheldon ve ark., 2004; Rudy ve ark., 2007; Ryan ve ark., 1999). Yapılan bir araştırmada kendini belirlemenin erkek ve kadın ergenlerde içselleştirilmiş problemleri (örn, yalnızlık) azalttığını, erkek ergenlerde ise dışsallaştırılmış problemleri (örn, saldırganlık) azalttığı belirtilmektedir (Kındap, 2011). Bu araştırma kapsamında ebeveynlerden algılanan özerklik desteğinin erkek ve kadın ergenlerin yalnızlığını negatif yönde yordaması ve sadece erkek ergenlerde saldırganlık davranışını negatif yordaması yapılmış önceki araştırma bulgularıyla tutarlık göstermektedir. Araştırmada anne babadan algılanan özerklik desteğinin kadın ergenlerin saldırganlık davranışlarını yordamamasının sebebinin toplumsal olarak kadına yüklenen rollerden ötürü saldırganlık davranışlarının hoş karşılanmayacağı düşüncesiyle daha az bildirildirmiş olabileceği düşünülmektedir. Ek olarak kadınlarda dışsallaştırılmış problemlerin dürtüsellik ve/veya yetersiz duygu düzenleme süreçlerinden kaynaklanabileceği (Kındap, 2010), farklı araştırma bulgularıyla desteklenmektedir (Bayar ve Sayıl, 2005; Eisenberg ve ark., 2001; Pekel-Uludağlı, 2011).

Araştırmadan elde edilen diğer bulgular psikolojik kontrolün erkek ve kadın ergenlerin yalnızlığını pozitif yönde yordadığı, sadece kadınlarda saldırgan davranışları pozitif yönde yordadığı tespit edilmiştir. Alanyazında özerklik desteği ve psikolojik kontrol uygulamalarının birbirine zıt ebeveynlikler olduğu bildirilmektedir (Kındap, 2010; Grolnick, 2003; Soenens ve Vansteenkiste, 2005; Soenens ve ark., 2007a; Soenens ve ark., 2009b;

Vansteenkiste, ve ark., 2005b). Dolayısıyla özerkliğin genel bir iyi oluğa olanak sağladığı bilinmektedir. Bu bağlamda psikolojik kontrol uygulamalarının ise ergenin psikolojik iyi oluşunu olumsuz yönde etkiliyor olabileceği beklenmektedir. Ebeveynden algılanan psikolojik kontrolün erkek ve kadın ergenlerin özerklik ihtiyacını kısıtlaması, aile ile güvensiz bağlara sebep olabilmesi ergenin sosyal uyumunu olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle akranlarla kurulan ilişkilerin önem taşıdığı bu dönemde ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrolün ergenin duygusal ve davranışsal düzenlemelerine müdahale etmesi gençlerin arkadaşlık ilişkilerine de yansiyabilmektedir. Bu durum gencin kişilerarası problemlerinde başarısız olmasına ve akranları tarafından düşük kabul görmesine dolayısıyla daha fazla yalnızlık hissetmesine neden olacağı düşünülmektedir. Ayrıca yapılan farklı araştırmalar kadınların erkeklere oranla stresli durumlara karşı göstermiş oldukları tepkilerinde içselleştirme belirtilerinin daha fazla olduğunu bildirmektedir (Lindeman, Harakka ve Keltikangas-Jarvinen, 1997; Rosenfield ve ark., 2000). Aynı zamanda ergenlik dönemindeki kadınların içselleştirilmiş problemlere karşı daha hassas oldukları belirtilmektedir (Patterson ve ark., 1992; Scaramella ve ark., 1999). Buradan hareketle ebeveynlerinden psikolojik kontrol algılayan kadınların duygusal süreçlerinde daha kırılgan olabilmesi sebebiyle kişilerarası ilişkilerinde saldırganca davranışlar sergiliyor olabileceği düşünülmektedir. Erkek ergenlerin ise toplumsal olarak erkeklere yüklenen roller gereği saldırganlık davranışlarını kadınlara göre daha açık yaşayabilmesine olanak tanınması sebebiyle ebeveynin psikolojik kontrol uygulamasından bağımsız gerçekleşiyor olabileceği beklendik bir durumdur.

Son olarak araştırma bulguları ebeveynden algılanan psikolojik kontrolün erkek ve kadın ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını yordamadığı, algılanan özerklik desteğinin ise sadece erkek ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını yordadığını göstermektedir. Alanyazında kadınların erkeklere oranla daha fazla özgeci davranışlar sergilediği ve daha fazla yardım etme eğiliminde oldukları (Eisenberg ve Fabes, 1998; Froming, Nasby ve McNamus, 1998), aynı zamanda cinsiyete bağlı farklılıklar sebebiyle erkek ve kadınların farklı sosyalleştirilme süreçlerinden geçtiği dolayısıyla bu durumun erkek ve kadınlardaki olumlu sosyal davranışların gelişiminde farklılıklara sebep olduğu belirtilmektedir (Fabes ve ark., 1999; Gilligan, 1982). Kadınların erkeklere oranla daha uyumlu olmaları, bakım verme süreçlerinde daha aktif olmaları ve duygusal olmaları doğrultusunda desteklenmelerinin olumlu sosyal davranış sergilemedeki tutum ve davranışlarını etkiliyor olabileceği belirtilmektedir (Edwards ve ark., 2003). Buradan hareketle kadın ergenlerin zaten uyumlu olma ve yardım etme eğiliminde olmaları yönünde desteklenmesinin kadın ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını ebeveyninden aldığı

özerklik desteğinden bağımsız olarak gerçekleştirmesini sağladığı düşünülmektedir. Diğer taraftan erkeklerin kadınlara oranla amaca yönelik olumlu sosyal davranışta bulunma düzeyinin daha yüksek olduğu (Kındap, 2011), aynı zamanda erkeklerin kadınlara oranla sergiledikleri olumlu sosyal davranışlarında daha fazla kendi yönelimli oldukları belirtilmektedir (Bayraktar ve ark., 2010). Kendi yönelimli olmanın ilişkisel saldırganlıktakine benzer sosyobilişsel mekanizmalara sahip olduğu (Boxer ve ark., 2004), erkeklerin kadınlara oranla saldırganlık davranışlarını daha fazla sergilediği (Crick, 1995), bu bağlamda erkeklerin kadınlara oranla iyilik yapma, yardım etme gibi olumlu sosyal davranışlarını genellikle istediğini alabilmek için gerçekleştirdiği belirtilmektedir (Kındap, 2010). Buradan hareketle erkek ergenlerin ebeveyninden daha fazla özerklik desteği alabilmek için olumlu sosyal davranışlar sergilediği düşünülmektedir. Ebeveynden algılanan psikolojik kontrolün ise erkek ve kadın ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını yordamamasın da belirtilen sebeplerden kaynakladığı düşünülmektedir. Ebeveynlerin psikolojik kontrol uygulamalarının erkek ergenlerin amaca yönelik davranışlarını harekete geçirmeyeceği için, kadın ergenlerin ise cinsiyet temelli yetiştirilmemnin bir sonucu olarak bu durumu kabullenmesi sebebiyle bu bağlamdaki olumlu sosyal davranışlarını her iki cinsiyetin de daha az bildirdikleri düşünülmektedir.

4.3. Araştırmada İncelenen Ebeveynlik Uygulamaları İle Ergenin Gelişimsel Sonuçları Arasındaki İlişkide Sosyal Problem Çözme Becerilerinin Aracı Rolünün Tartışılması

Araştırmanın aracı etki modeli sonuçları incelendiğinde anne babadan algılanan özerklik desteğinin erkek ergenlerin sosyal problem çözme düzeyini arttırdığı bu yolla erkek ergenlerin saldırganlık davranışlarını ve yalnızlıgını azalttığı ve olumlu sosyal davranışlarını arttırdığı tespit edilmiştir. Kadın ergenlerde ise anne babadan algılanan psikolojik kontrolün kadın ergenlerin sosyal problem çözme düzeyini azalttığı bu yolla saldırganlık davranışlarını arttırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca anne babadan algılanan psikolojik kontrolün kadın ergenlerin sosyal problem çözme düzeyindeki düşüşte kısmen etkili olduğu ve bu yolla yalnızlık hissini arttırdığı; diğer taraftan algılanan özerklik desteğinin kadın ergenlerin sosyal problem çözme düzeyindeki artışta kısmen etkili olduğu ve bu yolla yalnızlık hissini azalttığı tespit edilmiştir.

Hatırlanacağı üzere araştırma bulguları anne babadan algılanan özerklik desteğinin kadınlarda erkeklere oranla yüksek olduğu (Kındap, 2011; Grolnick ve Ryan, 1989; Soenens ve Vansteenkiste, 2005), algılanan psikolojik kontrolün ise erkek ergenlerde kadınlara oranla yüksek olduğu (Harma, 2008; Kındap, 2011; Sayıl ve Kındap, 2010) tespit edilmişti ve araş-

tırma bulguları bu bağlamda literatür ile tutarlı sonuçlar göstermişti. Aracı etki modeli sonuçları bu bağlamda ergenlerde sosyal problem çözme düzeyindeki değişimlerin algılanan psikolojik kontrol ve özerklik desteğine bağlı olarak cinsiyet açısından saldırganlık davranışlarının **tümüyle** ergenin sosyal problem çözme becerileri açısından açıklandığını göstermiştir. Ancak ilgili alanyazında destekleyici ve kontrol edici ebeveynlik uygulamaları ile ergenin gelişimsel sonuçlarını sosyal problem çözme becerileri açısından inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır. Diğer taraftan alanyazında psikolojik kontrol ve ilişkisel saldırganlık arasındaki pozitif ilişkileri ortaya koyan çeşitli araştırmalar mevcuttur (Hart, Nelson, Robinson, Olsen ve McNeilly- Choque, 1998; Kindap ve Sayıl, 2012; Loukas, Paulos ve Robinson, 2005; Nelson ve Crick, 2002; Yang, Barton ve Taiario, 2004; Soenens, ve ark., 2008). Buradan hareketle ergenlik döneminde saldırganca davranışların karmaşık ve çözülmesi zor olan farklı problem durumlarının ilk defa deneyimleniyor olmasıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir. Çocuk olmaktan yetişkin olmaya doğru ilerlenen bir geçişler sürecinde ergenin karşılaştığı problemler değişmekte ve karmaşıklaşmaktadır. Dolayısıyla ergenin değişen ve karmaşıklaşan dünyasına uyum sağlaması, değişen dünyasındaki yeni problemlere yönelik çeşitli baş etme stratejileri geliştirmesiyle mümkün olabilecektir. Ergenin bu baş etme stratejilerini geliştirene kadarki süreçte çok defa hata yapabileceği, öfkelenebileceği dolayısıyla problemlerine yönelik etkin ve adaptif çözüme ulaşana kadar sorunlarıyla baş etmede daha saldırganca davranışlar sergileyebileceği düşünülmektedir. Bu düşünceyi destekler nitelikte ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada düşük saldırganlık düzeyine sahip ergenlerin problemi çözme yoluna gittiği diğer taraftan saldırganlık düzeyi yüksek olan ergenlerin problemi çözmede kaçınma yolunu tercih ettiği belirtilmektedir (Korkut, 2003). Alanyazında saldırganlık ve sosyal problem çözme süreçleriyle ilgili yapılan farklı araştırmalar da saldırganlık ve SPÇ arasındaki ilişkide negatif yönlü ilişki olduğunu bildirmişlerdir (D’Zurilla, Chang ve Sanna 2003; Elliott ve Henrick, 1995; Lochman 1992; Greening, 1997; Joffe ve ark., 1990; Ramadan ve McMurrin, 2006; Saygılı, 2000). Bu bağlamda ergenlik sürecindeki gencin sosyal problem çözme düzeyinin ebeveyninden algılanan özerklik desteği ve psikolojik kontrol algısına göre ergenin saldırganlık davranışlarını açıkladığı düşünülmektedir.

Araştırma bulguları ergenin anne babadan algıladığı özerklik desteği ile erkek ergenlerin olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkilerin **tümüyle** sosyal problem çözme becerileri açısından açıklandığını; kadın ergenlerde ise sosyal problem çözme becerilerinin bu bağlamda aracı etki göstermediği tespit edilmiştir. Literatürde ebeveynleriyle destekleyici ilişkiler kuran ergenlerin olumlu sosyal davranış sergileme potansiyelinin daha fazla olduğu bildirilmiştir

(Bayraktar, Sayıl ve Kumru, 2009; Eberly ve Montemayor, 1998; 1999; Koestner, Franz ve Weinberger, 1990; Krevins ve Gibbs, 1996). Bu OSD potansiyelinin cinsiyete göre farklılıklar gösterdiği belirtilmektedir (Carlo, Koller, Eisenberg, DaSilva ve Frohlich, 1996; Fabes, Carlo, Kupanoff ve Laible, 1999). Özellikle ilk ve orta ergenlik döneminde ebeveynlerin çocuklarına erkeklik ve kadınlık rollerine uyum göstermesi yönündeki müdahaleleri kadınlar ve ergenler açısından farklılıklara sebep olabileceği belirtilmektedir (Hill ve Lynch, 1983). Literatürde kadınların erkeklere oranla bakım verme süreçlerinde daha aktif olmaları, diğeri yönelimli olmaları olumlu sosyal davranışlarına duygusal ve yardım etme eğilimi açısından açıklıyor olabileceği belirtilmektedir (Edwards, Knoche ve Kumru, 2003). Erkeklerin ise daha çok kahramanca veya cesurca yardım etme davranışları sergiledikleri belirtilmektedir (Eagly ve Crowley, 1986). Ayrıca ebeveynlerin çocuk yetiştirmede cinsiyete göre farklı disiplin uygulamalarına başvurduğu belirtilmektedir (Maccoby, 1990; Steinberg, 1986). Buradan hareketle erkek ergenlerin özerklik ihtiyaçlarının karşılanmasının genel iyilik haline katkı sunuyor olabileceği düşünülmektedir. Psikolojik açıdan iyi olmanın çeşitli problemlerle baş etmede avantaj sağlayacağı dolayısıyla çevresiyle kurduğu ilişkilerde daha uyumlu olacağı beklenmektedir. Sonuç olarak kişilerarası ilişkilerinde uyumlu olan bireylerin daha fazla olumlu sosyal davranış sergileyebileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan geleneksel olarak diğeri yönelimli olmak doğtultusunda desteklenen kadın ergenlerin ise kendiliğinden yardım etme eğilimi içinde olması olumlu sosyal davranış sergilemede sosyal problem çözme düzeyine bağlı gerçekleşmiyor olabilir. Bu fikri destekler ditelikte yapılan araştırmalar ebeveyn ve ergen bildirimlerine göre ebeveynlerin kız çocuklarına olumlu sosyal davranış sergilemesine daha çok destek sunduklarını göstermektedir (Power ve Shanks, 1989; McDevitt, Lennon ve Kopriva, 1991). Kadınlar OSD ya da yardım etme davranışı içsel bir motivasyonla sergileme eğilimindeyken (Kındap, 2011) erkekler bu süreci ebeveynin özerklik desteği bağlamında geliştirdiği SPÇ üzerinden sergilemektedir. Bu bulgu erkeklerdeki OSD'yi artırmak için SPÇ nin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Hatırlanacağı üzere araştırmadan elde edilen diğeri bulgular kadın ergenlerin anne baba algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteği ile kadın ergenlerin yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkide sosyal problem çözme becerilerinin kısmen etkili olduğu yönündeydi. Diğer taraftan erkek ergenlerin ebeveyninden algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteği ile yalnızlık düzeyi arasındaki ilişkide sosyal problem çözme becerilerinin aracı etki göstermediği görülmektedir. Yapılan araştırmalar kadınların erkeklere oranla stresli durumlara karşı göstermiş oldukları tepkilerinde içselleştirme belirtilerinin daha fazla olduğunu bildirmektedir

(Lindeman, Hrakka ve Keltikangas-Jarvinen, 1997; Rosenfield ve ark., 2000). Aynı zamanda ergenlik dönemindeki kadınların içselleştirilmiş problemlere karşı daha hassas oldukları belirtilmektedir (Patterson ve ark., 1992; Scaramella ve ark., 1999). Özellikle anne ile daha yakın ilişkiler içerisinde olan kadın ergenlerin kendini açma düzeyinin daha fazla olabileceği bu sebeple ebeveynleri tarafından daha koruyucu ve kontrol edici tutum ve davranışlara maruz kalmalarına sebep olabileceği düşünülmektedir. Yapılan bir araştırmada bu durumu destekler nitelikte ebeveyn izlemesinin ergenin kendini açma düzeyiyle ilişkili olduğunu bildirmektedir (Kerr ve Stattin, 2000). Buradan hareketle ebeveyninden psikolojik kontrol algılayan kadın ergenlerin davranışlarını düzenlerken daha temkinli olabileceği aynı zamanda daha az riskli davranış sergileyebileceği dolayısıyla çeşitli problem durumlarını erkek ergenlere oranla daha sınırlı düzeyde yaşayabildiği düşünülmektedir. Bu durumun kadın ergenlerin sosyal problem çözmede etkili ve adaptif çözümler üretmede daha tecrübesiz olmasına sebep olabilmesi bu duruma bağlı olarak özellikle arkadaşlık ilişkilerinde ortaya çıkabilecek problem durumların çözümünde yetersiz kalmaları kadın ergenlerin yalnızlık hissini yaşamlarına sebep olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan anne ve babalarından özerklik desteği alan kadın ergenlerin ise psikolojik kontrol algılayanlara oranla davranışlarını düzenlemede daha özgür olabilmesi ve karar alma süreçlerinde aktif rol oynaması problem durumlara yönelik algısını olumlu yönde etkileyebileceği, çeşitli durum ve olayları deneyimlemekte daha güvenli olabilecekleri dolayısıyla özellikle sosyal ilişkilerinde daha başarılı sonuçlar elde edebilecekleri bu duruma bağlı olarak daha fazla akran kabulü görecekları ve yalnızlık hissini daha az yaşayabilecekleri düşünülmektedir.

Dolayısıyla bu araştırmaya kapsamında elde edilen bulgular kadın ergenlerin yalnızlığı üzerinde ebeveynlik uygulamaların hem doğrudan hem de dolaylı bir etkisinin olduğuna işaret etmektedir. Ancak ergenin yalnızlığını açıklayan başka mekanizmalar olduğuna da işaret etmektedir. Dolayısıyla ileriki araştırmalarda aracı rolü olabilecek diğer mekanizmalarında (örneğin, kendini açma) araştırılmaya ihtiyacı vardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Hatırlanacağı üzere araştırmada ergenin ebeveynlerinden algıladığı psikolojik kontrol ve özerk irade desteği ile gelişimsel sonuçları olan yalnızlık, saldırganlık ve olumlu sosyal davranışlar arasındaki ilişkilerin sosyal problem çözme becerileri açısından incelenmesi amaçlanmıştı. Araştırma bulguları ergenlerin ebeveynlerinden algıladığı psikolojik kontrolün ergenin yalnızlık ve saldırganlık davranışları ile pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğunu olumlu sosyal davranışları ile negatif yönde anlamlı ilişkili olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan algılanan özerklik desteği ile olumlu sosyal davranışlar pozitif yönde anlamlı ilişkilidir; özerklik desteğinin yalnızlık ve saldırganlık davranışları ile negatif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak ebeveynlerinden psikolojik kontrol algılayan gençlerin sosyal problem çözme becerilerinin düşük olduğu görülürken; anne babadan özerklik desteği algılayan ergenlerin ise sosyal problem çözme becerilerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyete göre yapılan analiz sonuçları ise ebeveynlerinden özerklik desteği algılayan erkeklerin sosyal problem çözme becerilerinin yüksek olduğu ve dolayısıyla daha fazla olumlu sosyal davranış sergilediği diğer taraftan daha az saldırganca davranışlarda bulunduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerinden psikolojik kontrol algılayan kadınların ise sosyal problem çözme becerilerinin düşük olduğu ve kendilerini daha fazla yalnız hissettikleri aynı zamanda daha fazla saldırganca davranış sergiledikleri görülmüştür. Ebeveynlerinden özerklik desteği alan kadınların ise sosyal problem çözme becerilerinin yüksek olduğu ve buna bağlı olarak kendilerini daha az yalnız hissettikleri tespit edilmiştir.

Mevcut haliyle yapılmış araştırmanın ergenlik süreçlerindeki yalnızlık, olumlu sosyal davranışlar ve sosyal problem çözme becerileri ile ilişkilerini ortaya koymuş olması ve bu konuda literatürde yapılmış araştırmaların sınırlı olması sebebiyle önemli bir araştırma olduğu düşünülmektedir. Bu tez araştırmasının enlemesine kesitsel yöntemle yürütülmüş olması sebebiyle yaşla ilgili değişimlerin daha iyi açıklanabilmesi için bu alanda yapılacak boylamsal araştırmalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan araştırma kapsamında ele alınan saldırganlık davranışı genel boyutta incelenmiştir. Dolayısıyla ileriki araştırmalarda araştırmada önerilen kuramsal modelin saldırganlık alt türleri açısından incelenmesinde fayda vardır.

Araştırma örneklemini iki farklı şehirde okuyan ergenler oluşturmaktadır. İleriki araştırmalarda önerilen kuramsal modelin farklı şehirlerde yaşayan ve farklı sosyo ekonomik dü-

zeye sahip ergenler üzerinde incelenmesinde fayda vardır. Ayrıca araştırmada ele alınan değişkenler sadece ergen bildiriyle değerlendirilmiştir. İleriki araştırmalarda anne baba bildiriminin de alınması ve önerilen kuramsal modelin bu bağlamda incelenmesi daha ayrıntılı bir bilgi verecektir.

Sonuç olarak bu araştırma ile ergenin ebeveynlerinden algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteği ile ergenin gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkiler incelenmiş ve literatüre bu bağlamda katkı sağlanmıştır. Ayrıca araştırmanın ergenlik süreçlerindeki yalnızlık, olumlu sosyal davranışlar ve sosyal problem çözme becerileri ile ilgili özgün sonuçları ortaya koymuş olması sebebiyle önem taşıdığı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Acer, M. (2001). *Futbol seyircisini fanatik ve saldırgan olmaya yönelten faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akınsel, G.(2018). *15-18 Yaş Arası Ergenlerin Şiddet Eğilimleri ve Dürtüselliklerinin Ebeveynlerin Sosyo-ekonomik ve Okur-yazarlık Düzeyi Arasındaki İlişki*,Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Aktaş, V.,& Güvenç, B. G. (2006). *Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler arası duyarlılık arasındaki ilişkiler*.Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,2, 233-264.
- Arslan, G. (2012). *Ortaöğretimde Öğrenim Gören Ergenlerde Görülen Problem Davranışlarının Aile Sorunları ve Aile Yapısı Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Altay, F. B. (2007). Okulöncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile ebeveyn stilleri arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alink, L. R. A., Mesman, J., van Zeijl, J., Stolk, M. N., Juffer, F., Koot, H. M., Bakermans Kranenburg, M. J. & van Ijzendoorn, M. H. (2006). The Early Childhood Aggression Curve:Development of Physical Aggression in 10- to 50- month-old Children. *Child Development*,77(4), 954-966.
- Andersen, S. (2000). Fundamental Human Needs: Making Social Cognition Relevant. *Psychological Inquiry*, 11, (4), 269-276.
- Angulo, J. C., Neto, C. & Ortega, R. (2001). Bullying in School Playgrounds in The Lisbon Area.In C. Blaya and E. Debarieux (Coord.) International Conference on Violence in School andPublic Policies UNESCO, Paris.
- Assor, A., Roth, G., & Deci, E. L. (2004). The emotional costs of parents' conditional regard: A self determination theory analysis. *Journal of Personality*, 72, 47-88.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Ayhan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri, *Anatolian Journal of Psychiatry*, 8, 206-214.
- Azizli, M-E. (2018). *Algılanan Ebeveyn Kabul-Red Düzeyi ile Kendini Belirleme Arasındaki İlişkide Özerklik Desteğinin Aracı Rolü*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: a social learning analysis*. New York: Prentice-Hall, Inc.
- Barber, B. K. (1997). Adolescent socialization in context: The role of connection, regulation, and autonomy in the family. *Journal of Adolescent Research*, 12, 5-11.
- Barber, B. K., & Olsen, J. A. (1997). Socialization in context: Connection, regulation, and autonomy in the family, school, and neighborhood, and with peers. *Journal of Adolescent Research*, 12, 298-315.
- Barber, B. K., Stolz, H. E. and Olsen, J. A. (2005b). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(282), 1-137.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319.
- Barber, B. K. (2002). Reintroducing Parental Psychological Control. B. K. Barber (Ed.). *Intrusive Parenting* (s. 3-15). Washington: American Psychological Association.
- Barrett, A., E. and Turner, R., J. (2006). Family Structure and Substance Use Problems in Adolescence and Early Adulthood: Examining Explanations for the Relationship, *Society For the Study Of Addiction*, 101, 109-120.
- Bayraktar, F., Kindap, Y., Kumru, A., ve Sayıl, M. (2010). Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin Ergen Örnekleminde Psikometrik Açından İncelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(26), 1-13.
- Baumeister, R., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.

- Bay-Hinitz, A. K. (2001). Prescribing Games to Reduce Aggression in Children. In C. Schaefer & S. E. Reid (Ed.), *Game Play Therapeutic Use of Childhood Games* (2nd ed., pp. 366-383). New York, NY: John Wiley and Sons, Inc.
- Belzer, K.D., T.J.D'Zurilla and A.Maydeu-Olivares.(2002). Social problem solving and trait anxiety as predictors of worry in a college student population.*Personality and Individual Differences*, 33.
- Beyers, W.,& Goossens, L. (2008). Dynamics of perceived parenting and identity formation in late adolescence. *Journal of Adolescence*, 31, 165-184.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojiye giriş*. İzmir: İzmir Kitaplığı Yayınları.
- Brennan, T. (1982). Loneliness at adolescence. in L. A. Peplau ve D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (p. 269-290). New York: Wiley.
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J. ve Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 18, 117-127.
- Boxer, P., Tisak, M. S. ve Goldstein, S. E. (2004). Is it bad to be good? An exploration and Prosocial behavior subtypes in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 33 (2), 91-100.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Calp, Ş. (2013). *Algılanan Akademik Yeterlilik ve Algılanan Özerklik Desteğinin Özerk Akademik Motivasyon ve Akademik Başarıyla İlişkisi*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Carlo, G., Mestre, V. M., Samper, P., Tur, A. ve Armenta, E. B. (2010). The longitudinal relations among dimensions of parenting styles, sympathy, prosocial moral reasoning, and prosocial behaviors. *International Journal of Behavioral Development*, 35(2), 116-124.
- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S.ve Randall, B. A. (2003). Sociocognitive and behavioral correlates of a measure of prosocial tendencies for adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 23, 107-134.

- Carlo, G. ve Randall, B. (2001). Are all prosocial behaviors equal? A socioecological developmental conception of prosocial behavior. *Advances in Psychology Research*, 2, 151-170.
- Carlo, G. ve Randall, B. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(1), 31-44.
- Clum, G. A., Febraro, G. A. R. (1994) Stres, social support, and problem-solving appraisal/skills: prediction of suicide severity within a college sample. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 16(1):69-83.
- Cihangir- Çankaya, Z.(2005). *Öz-Belirleme Modeli: Özerklik Desteği, İhtiyaç Doyumu ve İyi Olma*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Coie, J. D., ve Dodge, K. A. (1998). Aggression and antisocial behavior. In W. Damon (Series Ed.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology. Vol. 3: Social, emotional, and personality development (5th ed., pp. 779-862)*. New York: Wiley & Sons.
- Coie, J. D., Cillessen, A. H., Dodge, K. A., Hubbard, J. A., Schwartz, D., Lemerise, E. A., ve ark. (1999). It takes two to fight: A test of relational factors and a method for assessing aggressive dyads. *Developmental Psychology*, 35, 1179–1188.
- Coleman, P. (2000). Aging and The Satisfaction Psychological Needs. *Psychological Inquiry*, 11 (4), 291-294.
- Csikszentmihalyi, M.,& Rathunde, K. 1993. *The measurement of flow in everyday life: Toward a theory of emergent motivation*. In J. E. Jacobs (Ed.), *Developmental perspectives on motivation* (pp. 57-97). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Çakıl, N. (1998). *Grupla Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T., & Kandemir, M. (2009). *İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 60, 55-576.
- Deci, E. L., Connell, J. P. ve Ryan, R. M. (1989). Self-determination in a work organization. *Journal of Applied Psychology*, 74, 580-590.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: *Integration in personality*. In R. Dienstbier (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Vol. 38 Perspectives on motivation*, (pp. 237-288). Lincoln, NE: University Of Nebraska Press.
- Deci, E. ve Ryan, R. (2002). Self-Determination Theory. Elde edilme tarihi: 08 Şubat 2002. <http://psych.rochester.edu/SDT/theory.html>.
- Deci, E. ve Ryan, R. (1985a). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Plenum Press.
- Deci, E. ve Ryan, R. (1985b). The General Causality Orientations Scale: Self Determination in Personality. *Journal of Research in Personality*, 19, 109-134.
- Deci, E. L. 1975. *Intrinsic motivation*. New York: Plenum.
- Deci, E. L., Eghrari, H., Patrick, B. C., & Leone, D. R. (1994). Facilitating internalization: The self-determination theory perspective. *Journal of Personality*, 62, 119-142.
- Deci, E. L., Ryan R. M., Gagne, M., Leone, D. R., Usunov, J. ve Kornazheva, B. P. (2001). Need satisfaction, motivation, and well-being in the work organizations of a former eastern bloc country: A cross-cultural study of self-determination. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 930- 942.
- Deci, E. L., ve Ryan R. M. (2000). The 'what' and 'why' of goal pursuits human needs and the selfdetermination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 268-277.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1995). Human autonomy: The basis for true self-esteem. In M. Kemis (Ed.), *Efficacy, agency, and self-esteem* (pp. 31-49). New York: Plenum.

- Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125, 627-668.
- DeCharms, R. 1968. *Personal causation*. New York: Academic Press.
- Dinçer, Ç. ve Uysal, H. (2013). Okul Öncesi Dönemde Karşılaşılan Fiziksel ve İlişkisel Sağ dırğanlığın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38.
- D'Zurilla, T. J. ve Nezu, A. M. (1990). Development and preliminary evaluation of the Social Problem-Solving Inventory. *Psychological Assessment*, 2, 156-163
- D'Zurilla, T. J., ve Nezu, A. (1982). Social problem solving. *Advances in cognitive-behavioral research and therapy*, 1, 201-274.
- D'Zurilla, T. J., Chang, E. C., & Sanna, L. J. (2003). Self-Esteem and social problem solving as predictors of aggression in college students. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22 (4), 424-440.
- D'Zurilla, T.J. (1988). Age and gender differences in social problem-solving ability, *Personality and Individual Differences*, 25, 241-252.
- D'Zurilla, T. J., & Goldfried, M. R. (1971). Problem Solving and behavior modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78(1), 107-126.
- D'Zurilla, T. J., Nezu, A. M., & Maydeu-Olivares, A. (2002). *Manual for the Social Problem Solving Inventory – Revised (SPSI-R)*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.
- D'Zurilla, T.J., & Nezu, A.M. (1999). *Problem-solving therapy: A social competence approach to clinical intervention* (2nd ed.). New York: Springer.
- D'Zurilla, T.J., Nezu, A.M., & Maydeu-Olivares, A. (2004). Social problem solving: Theory and Assessment. In E.C. Chang, T.J. D'Zurilla, & L.J. Sanna (Eds.), *Social Problem Solving: Theory, research, and training*. Washington, D.C.: American Psychological Association.
- D'Zurilla, T. J., & Chang, E. C. (1995). The relations between social problem solving and coping. *Cognitive Therapy and Research*, 19(5), 547-562.

- Dinçel, E. (2006). *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dora, S.(2003). *Sosyal Problem Çözme Envanteri(Revize Edilmiş Formu) 'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Eberly, M. B., ve Montemayor, R. (1998). Doing good deeds: An examination of adolescent prosocial behavior in the context of parent-adolescent relationships, *Journal of Adolescent Research*, 13(4), 403- 432.
- Eccles, J. S., Early, D., Frasier, K., Belansky, E., & McCarthy, K. (1997a). The relation of connection, regulation, and support for autonomy to adolescents' functioning. *Journal of Adolescent Research*, 12, 263-286.
- Elliott, T.R., Henrick, M. (1995). "Personality Correlates of Self- Appraised Problem Solving Abilities", *Counseling Psychology Quarterly*, 8,(2),162–72.
- Erdoğan, F., Bacanlı, H. (2003). Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğinin (MESSY) Türkçeye Uyarlanması, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3,(2).
- Eisenberg-Berg, N., Cameron, E., Tryon, K. ve Dodez, R. (1981). Socialization of prosocial behavior in the preschool classroom. *Developmental Psychology*, 17(6), 773.
- Eisenberg, N. ve Fabes, R. A. (1998). Prosocial Development. In W. Damon ve N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology, social, emotional and personality development* (5th Edition) (pp. 701-778). New York: John Wiley.
- Eisenberg, N. ve Fabes, R. A. (1998). Prosocial Development. In W. Damon ve N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology, social, emotional and personality development* (5th Edition) (pp. 701-778). New York: John Wiley.
- Eisenberger, R.,& Cameron, J. (1996). Detrimental effects of reward: Reality of myth. *American Psychologist*, 51, 1153-1166.
- Eskin, M. (2001). Ergenlikte Yalnızlık, Baş Etme Yöntemleri ve Yalnızlığın İntihar Davranışı İle İlişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 4,5-11.

- Farkas, S. M., & Grolnick, W. S. (2010). Examining the components and concomitants of parental structure in the academic domain. *Motivation and Emotion*, 34, 266-279
- Fisher, C. D. 1978. The effects of personal control, competence, and extrinsic reward systems on intrinsic motivation. *Organizational Behavior and Human Performance*, 21, 273-288.
- Gander, M. J. & Gardiner H. W., (2007). *Child and Adolescent Development (Çocuk ve Ergen Gelişimi)*, (Çev., A. Dönmez, H. N. Çelen, B. Onur), İmge Kitabevi, Ankara.
- Geçtan (1998). *İnsan olmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gembeck, Z. J. M., Geiger, C. T., & Crick, R. N. (2005). Relational and physical aggression, prosocial behavior, and peer relations, gender moderation and bidirectional associations. *Journal of Early Adolescence*, 4, 421-452
- Ginott, H. (1969). *Between parent and child*. London: Staples.
- Grolnick, W. S., & Ryan, R. M. (1989). Parent styles associated with children's self-regulation and competence in school. *Journal of Educational Psychology*, 81, 143-154.
- Grolnick, W. S., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1997). Internalization within the family: The self-determination theory perspective. In J. E. Grusec & L. Kuczynski (Eds.), *Parenting and children's internalization of values: A handbook of contemporary theory* (pp. 78-99). London: Wiley.
- Grolnick, W. S. (2003). *The psychology of parental control: How well-meant parenting backfires*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Grolnick, W. S. (2009). The role of parents in facilitating autonomous self-regulation for education. *Theory and Research in Education*, 7(2), 164-173.
- Grolnick, W. S., Ryan, R. M., & Deci, E. L. (1991). The inner resources for school performance: Motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of Educational Psychology*, 83, 508-517.
- Grolnick, W. S., & Slowiaczek, M. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child Development*, 65, 237-252.

- Grolnick, W. S. (2002). The psychology of parental control: How well-meant parenting backfires. Psychology Press.
- Grolnick, W.S. (2003). The Psychology of Parental Control: How Well-Meant Parenting Backfires. Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates.
- Greening, L. (1997) Adolescent stealers' and nonstealers' social problem-solving skills. *Adolescence*, 32:51-55.
- Grolnick, W, S.,& Ryan, R. M. (1989). Parent styles associated with children's selfregulation and competence in school. *Journal of Educational Psychology*, 81, 143-154.
- Griffin, K. W., Scheier, L. M., Botvin, G. J., Diaz, T., ve Miller, N. (1999). Interpersonal aggression in urban minority youth: Mediators of perceived neighborhood, peer, and parental influences. *Journal of Community Psychology*, 27, 281-298.
- Arslan, G. (2012). *Ortaöğretimde Öğrenim Gören Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Aile Sorunları ve Aile Yapısı Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Gündüz, B.,& Çelikkaleli, Ö. (2009). Ergen saldırganlığında akademik yetkinlik inancı, akran baskısı ve sürekli kaygının rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 20-33.
- Hartog, J. (1980). The anlage and ontogeny of loneliness. in J. Hartog; J. R Audy ve Y. A. Cohen (Eds.), *The anatomy of loneliness* (pp.13-33). New York: International Universities Press
- Hart, C. H., Nelson, D. A., Robinson, C. C., Olsen, S. F., ve McNeilly-Choque, K. (1998). Overt and relational aggression in Russian nursery-school-age children: Parenting style and marital linkages. *Developmental Psychology*, 34, 687-697.
- Hamarta, E. (2000). *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Öğrencilerin Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hay, D. F. (1979). Cooperative Interactions and Sharing Between Very Young Children and Their Parents. *Developmental Psychology*, 15(6), 647-653.

- Herman, M. R., Dornbusch, S. M., Herron, M. C., & Herting, J. R. (1997). The influence of family regulation, connection, and psychological autonomy on six measures of adolescent functioning. *Journal of Adolescent Research*, 12, 34-67.
- Heppner, P. P., Cook, S.W., Strozier, A. L., Heppner, M. J., (1991) An investigation of coping styles and gender differences with farmers in career transition *Journal of Counseling Psychology*, 38(2):167-174.
- Hortaçsu, N.(2003). Çocuklukta ilişkiler. Ana baba kardeş ve arkadaş. Ankara: İmge.
- Hoffman, M. L. (1975). Altruistic behavior and the parent-child relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 11, 937-943.
- Hoffmann, M. L. (1982). Development of prosocial motivation: Empathy and guilt. In N. Eisenberg (Ed.) *The Development of Prosocial Behavior* (pp. 281- 313). New York: Academic Press.
- Janssens, J. M. A. M. ve Dekovic, M. (1997). Child rearing, Prosocial moral reasoning, and Prosocial behavior. *International Journal of Behavioral Development*, 20(3), 509-527.
- Jeammet, P., (2012). Adolescences: Repères pour les parents et les professionnels (Ergenlik:Anne babalar ve uzmanlar için direngi noktaları), (Çev., M. I. Ertüzün), Bağlam Yayınları, Ankara.
- Jones, W. (1982). Loneliness and social behavior. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (pp. 283-52). New York, NY: Wiley-Interscience.
- Joffe, R. D., Dobson, K. S., Fine, S., Marriage, K., Glenn, Haley. (1990) Social problemsolving in depressed, conduct-disordered, and normal adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18(5): 565-575.
- Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008a). A self-determination theory perspective on parenting. *Canadian Psychology*, 49(3), 194-200.
- Kail, R. V. (2010). *Children and Their Development* (5th ed.). New Jersey, NJ: Pearson Education, Inc.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). Yeni İnsanlar, İstanbul: Evrim Yayınevi. Kaplan, B., Aksel, E. (2013). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nesne Psikolojisi Dergisi*.1(1), 21-49
- Karaca, N. H., Gündüz, A. ve Aral, N. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışının İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(2), 65-76.
- Kaplan, B.,& Aksel, E.Ş. (2013). Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Ara sındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(1).
- Keltikangas- Jarvinen, L. (2002). "Aggressive- Problem Solving Strategies, Aggressive Behavior and Social Acceptance in Early and Late Adolescent", *Journal of Youth and Adolescence*, 31, (4), 279-287.
- Kendrick, D.T., Neuberg, S. L. ve Cialdini, R. B. (1999). *Social psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
- Kılınç, H.,& Sevim, S. A. (2005). Loneliness and cognitive distortions among adolescents. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 38(2), 69-88.
- Kındap, Y., Sayıl, M., Kumru, A. (2008). Anneden Algılanan Kontrolün Niteliği ile Ergenin Psikososyal Uyum ve Arkadaşlıkları Arasındaki İlişkiler: Benlik Değerinin Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23 (61), 92-107.
- Kındap, Y. (2011). Kendini belirleme kuramı temelinde ergenlikte destekleyici ebeveynlik, akademik ve sosyal uyum ve kendini belirleme düzeyi arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelenmesi.*Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.*
- Kındap-Tepe, Y. ve Sayıl, M.(2012). Ebeveynlerin kontrolü ve ergenin sosyal işlevselliği arasındaki bağlantıda ilişkisel saldırganlığın aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*,27(70), 119-132.
- Knafo, A. ve Plomin, R. (2006). Parental discipline and affection and children's prosocial behavior: Genetic and environmental links. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(1), 147-164.

- Kocayörük, E.(2012). Öz-Belirleme Kuramı Açısından Ergenlerin Anne Baba Algısı İle Duyuşsal İyi Oluşları Arasındaki İlişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 24-37.
- Korkut, F. (2003) Saldırganlık düzeyleri farklı lise öğrencilerinin stresle başa çıkma yolları. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 11(4): 279-288.
- Korkut, F. (2002). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 177-184.
- Kopp, C. B. (1982). Antecedents of self-regulation: A developmental perspective. *Developmental Psychology*, 18, 199-214.
- Koestner, R., Ryan, R. M., Bernieri, F., & Holt, K. (1984). Setting limits on children's behavior: The differential effects of controlling versus informational styles on children's intrinsic motivation and creativity. *Journal of Personality*, 54, 233-248.
- Kurt, D. ,Sayıl, M., ve Kındap Tepe, Y.(2013). Anne Babanın Psikolojik Kontrolü İle Gencin Yalnızlığı Arasındaki İlişkide Kişilerarası Güven İnancı ve Bağlanmanın Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*,28(71), 105-116.
- Kurt, D. (2010). *Algılanan Psikolojik Kontrol İle Gencin Psikososyal İşlevselliği Arasındaki İlişkiler: Kişilerarası Güven İnancı ve Güvenli Bağlanmanın Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kulaksızoğlu, A. (2016). Ergenlik psikolojisi (18. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kumru, A., Carlo, G. ve Edwards, P. C. (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 54,109-125.
- Kunt, V. (2003). *Çocuk ve Suç*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. ve Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of Competence and Adjustment among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families. *Child Development*, 62(5), 1049-1065

- Lochman, J.E. (1992). Cognitive- Behavioral Intervention with Aggressive Boys: Three-Year Follow-Up and Preventive Effects, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, (3), 426- 432.
- Loukas, A., Paulos, S. K. ve Robinson, S. (2005). Early Adolescent Social and Overt Aggression: Examining the Roles of Social Anxiety and Maternal Psychological Control. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(4), 335-345. doi: 10.1007/s10964-005-5757-2
- Maccoby, E.,& Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of family: Parent-child interaction. In P.H. Mussen & E. M. Hetherington, (Eds.), *Handbook of child psychology: Socialization, personality and social development* (4th ed.), (pp. 1101), New York: Wiley
- McElhaney, K. B. ve Allen, J. P. (2001). Autonomy and adolescent social functioning: The moderating effect of risk. *Child Development*, 72(1), 220–235.
- McGinnis, E. & Goldstein, A. P. (2003). *Skillstreaming in Early Childhood: New Strategies and Perspectives for Teaching Prosocial Skills* (revised ed.). Champaign, IL: Research Press.
- Muris, P., Meesters, C., Morren, M. ve Moorman L.(2004). Anger and hostility in adolescents: Relationships with self-reported attachment style and perceived parental rearing styles. *Journal of Psychosomatic Research*, 57, 257–264.
- Nagin, S. D. ve Tremblay, P. E. (2005). What has been learned from group-based trajectory modeling? Examples from physical aggression and other problem behaviors. *Annals of American Academy of Political and Social Science*, 602, 82-117.
- Nelson, D. A. ve Crick, N. R. (2002). Parental psychological control: Implications for childhood physical and relational aggression. In B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 161 189). Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Niemiec, C. P., Lynch, M. F., Vansteenkiste, M., Bernstein, J., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2006). The antecedents and consequences of autonomous self-regulation for college: A self-determination theory perspective on socialization. *Journal of Adolescence*, 29, 761-775.

- Ostrov, E., & Offer, D. (1980). Loneliness and the adolescent. In J. Hartog, J. R. Audy ve Y. A. Cohen (Eds.), *The anatomy of loneliness* (pp.170-185). New York: International Universities Press.
- Öner, U. (1999). Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi, İlköğretim Rehberlik, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara, 1999.
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Problem Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-517.
- Özkan, Y. ve Çifci, E. G. (2010). Düşük Sosyoekonomik Düzeydeki İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9(2), 576-586. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr/adresinden> 28 Eylül 2011 tarihinde indirilmiştir.
- Öztürk, İ. (1990). *Ana-baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin bağımsızlık, duygularını anlama, yakınlık, başatlık, kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, Z. (2010). *Lise öğrencilerinin prososyal davranışlarının; mizah, öfke ve utangaçlık düzeyine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pakaslahti, L. (2002) Relationships between adolescent prosocial problem-solving strategies, prosocial problem-solving strategies, prosocial behaviour, and social acceptance. *International Journal of Behavioral Development*, 26(2):137-144.
- Pakaslahti, L., Keltikangas, L. (1998) Social acceptance and the relationship between aggressive problem-solving strategies and aggressive behaviour in 14-year-old adolescents. *European Journal of Personality*, 10(4):249-261.
- Perry, K. R. (2010). Perceived social support for prosocial, unconventional and antisocial behavior in young adolescents. Unpublished Master Thesis, University of Canterbury, New Zealand.
- Peplau, L. A., & Perlman, D. (1982). Perspective on loneliness. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research, and therapy* (pp.1-8). New York: Wiley Interscience.

- Pişkin, M. (2010). Ankara'daki İlköğretim Öğrencileri Arasında Akran Zorbalığının İnce lenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 175-189.
- Plant, R. W., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and the effects of selfconsciousness, self-awareness, and ego involvement: An investigation of internally-controlling styles. *Journal of Personality*, 53, 435-449.
- Pulat, N. (2011). *Ebeveynlerin Uyguladığı Psikolojik Kontrolün Ergenlerin Depresyon, Kaygı ve Öfke Belirtileri Üzerindeki Etkisi: Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolü*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Rabiner, D., Lenhart, L. ve Lochman, J. E. (1990). Automatic versus reflective social problem solving in popular, average, and rejected children. *Developmental Psychology*, 26, 1010-1016.
- Ramadan, R., McMurrin, M. (2006). "Alcohol and Aggression: Gender Differences in their Relationship with Impulsiveness, Sensation Seeking and Social Problem Solving", *Journal of Substance Use*, 10, (4), 215-224.
- Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S. L., Roscoe, J. ve Ryan, R. M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 419-435.
- Riggio, R.E. (1990). Social Skills and Self-Esteem, *Personality and Individual Differences*, 8, 799-804.
- Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality*, 63, 397-427.
- Ryan, R. M., Kuhl, J., & Deci, E. L. (1997). Nature and autonomy: Organizational view of social and neurobiological aspects of selfregulation in behavior and development. *Development and Psychopathology*, 9, 701-728.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.
- Ryan, R. M., & Connell, J. P. (1989). Perceived locus of causality and internalization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 749-761.

- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000a). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54–67.
- Ryan, R. M. (1982). Control and information in the intrapersonal sphere: An extension of cognitive evaluation theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 450–461.
- Sand, A. (2003). Research report nursing-related qualities, personality and work satisfaction—assistant nurses in a ten-year perspective, *Journal of Clinical Nursing*, 12, 2, 117–187.
- Santrock, J. W., (2014). *Adolescence (Ergenlik)*, (Çev. Siyez, D. M.), Nobel Yayınları, Ankara.
- Sarı, T. ve Özkan, İ. (2016). Ergenlerin Öznel İyi Oluşları İle Algıladıkları Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 29:155-162 DOI: 10.5350/DAJPN2016290207.
- Salmivalli, C. & Peets, K. (2009). Bullies, Victims, and Bully–victim Relationships in Middle Childhood and Early Adolescence. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski & B. Laursen (Ed.), *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups* (pp. 322-340). New York, NY: The Guilford Press.
- Saygılı, H. (2000). *Problem Çözme Becerisi ile Sosyal ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Sayıl, M. ve Kındap-Tepe, Y. (2012). Ana babanın kontrolü ve ergenlik. Sayıl, M. & Selçuklu-Yağmurlu, B. (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma içinde*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sayıl, M. ve Kındap Tepe, Y. (2010). Ergenin Anne Babadan Aldığı Psikolojik Kontrol: Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 62-71.
- Siyez, D.M. (2006), *15-17 Yaş Arası Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Korumucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.

- Sonenes, B., Vansteenkiste M., Goossens, L., Duriez, B., ve Niemiec, C. P. (2008). The intervening role of relational aggression between psychological control and friendship quality. *Social Development*, 17(3), 661- 681.
- Sönmez, Ş.(2011). *Ergenliğe Geçişte Annenin Davranışsal ve Psikolojik Kontrolünün Anne-Ergen İlişisine ve Ergenin Bir Yıl Sonraki Uyumuna Etkisi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sümer- Hatipoğlu, Z. (1999). *Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Beceri Boyutlarına ve Sosyometrik Statülerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Staub, E. (2003). The basic human needs and their role of altruism and aggression. In E. Staub *The psychology of good and evil: why children, adults, and groups help and harm others* (pp 52- 67). New York: Cambridge University Press.
- Staub, E. (1978). *Positive social behavior and morality*. New York: Academic Press
- Spitzberg, B. H.,& Canary, D. J. (1985). Loneliness and relationally competent communication. *Journal of Social & Personal Relationships*, 2, 387-402. doi:10.1177/0265407585024001
- Sloan, W. W.,& Solano, C. H. (1984). The conversational styles of lonely males with strangers and roommates. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 10, 293- 301. doi:10.1177/0146167284102016
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Lens, W., Luyckx, K., Goossens, L., Beyers, W., et al. (2007a). Conceptualizing parental autonomy support: Adolescent perceptions of promotion of independence versus promotion of volitional functioning. *Developmental Psychology*, 43, 633-646.
- Soenens, B.,& Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of selfdetermination theory. *Developmental Review*, 30, 74-99.
- Soenens, B. & Vansteenkiste, M. (2005). Antecedents and outcomes of selfdetermination in three life domains: The role of parents' and teachers' autonomy support. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 589-604.

- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Lens, W., Luyckx, K., Goossens, L., Beyers, W., et al. (2007a). Conceptualizing parental autonomy support: Adolescent perceptions of promotion of independence versus promotion of volitional functioning. *Developmental Psychology*, 43, 633-646.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyten, P., Duriez, B., & Goossens, L. (2005b). Maladaptive perfectionistic self-representations: The mediational link between psychological control and adjustment. *Personality and Individual Differences*, 38, 487-498.
- Şahin, N. H., Şahin, N. ve Heppner, P. (1993) Psychometric properties of the problem solving inventory in a grup of Turkish university students. *Cognitive Therapy Research*, 17, 379-396.
- Şahin, C. (1999). *Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Geçirmeyen Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Tok, Y. (2001). *Cinsiyet rolleri ile ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tsai F. F., & Reis H. T. (2009). Perceptions by and of lonely people in social networks. *Personal Relationships*, 16, 221-238.
- Twenge, M. J., Ciarocco, J. N., Baumeister, F. R., DeWall, N. C., & Bartels, M. J. (2007). Social exclusion decreases prosocial behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 56-66.
- Vansteenkiste, M., Simons, J., Lens, W., Sheldon, K. M., & Deci, E. L. (2004). Motivating learning, performance, and persistence: The synergistic effects of intrinsic goal contents and autonomy-supportive contexts. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(2), 246.
- Vansteenkiste, M., Simons, J., Lens, W., Soenens, B., & Matos, L. (2005a). Examining the impact of extrinsic versus intrinsic goal framing and internally controlling versus autonomy-supportive communication style upon early adolescents' academic achievement. *Child Development*, 76, 483-501.

- Vallerand, R. J. & Reid, G. (1984). On the casual effects of perceived competence on intrinsic motivation: A test of cognitive evaluation theory. *Journal of Sport Psychology*, 6, 94-102.
- Vallerand, R.J., Blais, M.R., Brière, N.M., & Pelletier, L.G. 1989. Construction et validation de l'Échelle de Motivation en Éducation (EME). *Revue canadienne des sciences du comportement*, 21, 323-349.
- Wentzel, R. K.,& McNamara, C. C. (1999). Interpersonal relationships, emotional distress, and prosocial behavior in middle School. *Journal of Early Adolescence*, 19, 114-125.
- White, R. W. (1959). Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological Review*, 66, 297-333.
- Yang, J. S., Barton, E. ve Taiariol, J. (2004). Relational aggression in middle school: Educational implications of developmental reseach. *The Journal of Early Adolescence*, 24, 303-318.
- Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P. ve Türkleş, S.(2011). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Etkileyen Faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), Türkiye.
- Yöntem, M. K. (2013). *Benlik kurguları ve otantikliğin özgecilik üzerindeki yordayıcı gücünün incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı: Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları
- Arslan, Y. (2009). *Lise Öğrencilerinin Algıladığı Sosyal Destek İle Sosyal Problem Çözme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Sosyal BilimlerEnstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Wehmeyer, M. (1999). A functional model of self-determination: Describing development and implementing instruction. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 14 (1), 53-62.
- Whiting, B., ve Edwards, C. P. (1973). A cross-cultural analysis of sex differences in the behavior of children aged 3-11. *Journal of Social Psychology*, 91, 171-188.

Williams, G. C., Cox, E. M., Kouides, R. ve Deci, E. L. (1999). Presenting the facts about smoking to adolescents: Effects of an autonomy-supportive style. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 153(9), 959–964.

Williams, G., Frankel, B., Campbell, D. ve Deci, E. (2000). Research on relationship-centered care and healthcare outcomes from the rochester biopsychosocial program: a self-determination theory integration. *The Journal of Collaborative Family Healthcare*, 18 (1), 79-91.

EKLER

Ek-1 UCLA Yalnızlık Ölçeği

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Sizden istenilen her ifadeye tanımlanan duygu ve düşünceyi ne sıklıkla hissettiğinizi ya da düşündüğünüzü her ifade için size uygun rakamı daire içine alarak işaretlemenizdir.	Ben bu durumu İÇ yaşa- mam	Ben bu durumu NADİREN yaşarım	Ben bu durumu BAZEN yaşarım	Ben bu durumu SIK SIKyaşa- rım	Ben bu du- rumu HER ZAMANYaş arım
1. Başvuracağım kimse yok.	1	2	3	4	5
2. Kendimi tek başıyım gibi hissediyorum.	1	2	3	4	5
3. Kendimi bir arkadaş grubunun parçası olarak hissediyorum.	1	2	3	4	5
4. Çevremdeki insanlarla birçok ortak yönüm var.	1	2	3	4	5
5. Kendimi yakın hissettiğim insanlar var.	1	2	3	4	5
6. Hiç kimse gerçekten beni iyi tanımıyor.	1	2	3	4	5
7. Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum.	1	2	3	4	5
8. Çevremde beni gerçekten anlayan insanlar var.	1	2	3	4	5
9. Birlikte vakit geçirebileceğim insanlar var.	1	2	3	4	5

Ek-2 Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği

Aşağıda sizi tanımlayan ya da tanımlamayan bazı ifadeler yer almaktadır. Her bir ifadeyi dikkatle okuyunuz ve kişi olarak size en iyi uyan seçeneği daire içine alınız.	Hiç Tanımlamıyor	Biraz Tanımlıyor	Oldukça Tanımlıyor	Kesinlikle Tanımlıyor
1. İçimden geldiği için sık sık benim olan şeyleri paylaşıyorum.	1	2	3	4
2. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına iyilik yaparım.	1	2	3	4
3. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına bağıyorum.	1	2	3	4
4. Birileri beni sınırlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onlara hakaret ederim.	1	2	3	4
5. Genellikle insanlara, istediğimi elde edebilmek için yardım ederim.	1	2	3	4
6. Birileri beni sınırlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onlara vururum.	1	2	3	4
7. Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde, benim olan şeyleri genellikle ödünç veririm.	1	2	3	4
8. İçimden geldiği için sık sık başkalarına iyilik yaparım.	1	2	3	4
9. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarını itip kakarım.	1	2	3	4
10. Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde bazı eşyalarımı genellikle onlarla paylaşıyorum.	1	2	3	4
11. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına vururum.	1	2	3	4
12. Genellikle istediğimi elde edebilmek için insanlara iltifat ederim (güzel şeyler söylerim).	1	2	3	4
13. İçimden geldiği için sık sık başkalarına yardım ederim.	1	2	3	4
14. Birileri beni sınırlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onlara bağıyorum.	1	2	3	4
15. İçimden geldiği için sık sık başkalarına eşyalarımı ödünç veririm.	1	2	3	4
16. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına hakaret ederim.	1	2	3	4
17. Genellikle istediğimi elde edebilmek için sahip olduklarımı başkalarıyla paylaşıyorum.	1	2	3	4
18. Birileri beni sınırlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onları itip kakarım.	1	2	3	4
19. İçimden geldiği için başkalarına iltifat ederim (sık sık güzel şeyler söylerim).	1	2	3	4
20. Genellikle istediğimi elde edebilmek için sahip olduklarımı başkalarına ödünç veririm.	1	2	3	4
21. Birileri beni sınırlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onlara kötü sözler söylerim.	1	2	3	4
22. Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle onlara iyilik yaparım.	1	2	3	4
23. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına kötü sözler söylerim.	1	2	3	4
24. Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle onlara yardım ederim.	1	2	3	4

Ek-3 Psikolojik Kontrol ve Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği

ANNEN İÇİN BU BÖLÜM İŞARETLEYECEKSİN						BABAN İÇİN BU BÖLÜMÜ İŞARETLEYECEKSİN				
Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz. ANNE ve BABANIZI düşünerek her bir duruma ne oranda katıldığınızı ya da katılmadığınızı size uyan seçeneği daire içine alarak belirtiniz. Önce her bir ifadeyi anneniz için düşünün ve solda yer alan sütunlarda size uyan seçeneği işaretleyin, daha sonra her bir ifadeyi babanız için düşünün ve aynı şekilde sağ tarafta size uyan seçeneği işaretleyin.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5	1.Endişelerim hakkında konuştuğuktan sonra kendimi daha iyi hissedirim.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	2.Evde ve dışarıda nasıl davranmam gerektiğiyle ilgili açık beklentileri vardır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	3.Bana dışarıda nasıl davrandığımı hakkında sorular sorar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	4.Her zaman bazı konulardaki hislerimi ve düşüncelerimi değiştirmeye çalışır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	5.Bir sorunum olduğunda benim fikrimi veya görüşlerimi dinler.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6.Bana çok sık gülümser.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	7.Belirli biçimlerde davranmamı ister.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	8.Benim için koyduğu kuralları hatırlatır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	9.Ne zaman bir şey anlatmaya çalışsam konuyu değiştirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	10.Çoğu zaman olayları benim açımdan görmeye hazırdır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	11.Üzgün olduğumda kendimi daha iyi hissetmemi sağlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	12.Onlara göre çocuklar her istediklerini yapamamalıdır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	13.Uygun biçimde davrandığımdan emin olmak için beni izler.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	14.Babam ben konuşurken sık sık sözümü keser.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	15.Eğer mümkünse ne yapacağımı seçmeme izin verir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	16.Üzgün olduğumda beni neşelendirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	17.Evdeki ve dışarıdaki kurallara ve düzene uymayı öğrenmemi ister.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	18.Davranışlarımla ilgili olarak komşularla, arkadaşlarımla, annemle, babalarıyla ya da öğretmenlerimle	1	2	3	4	5

					konuşur.					
1	2	3	4	5	19.Diğer aile üyelerinin sorunları yüzünden beni suçlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	20.Kendi başıma karar vermeme izin verir.	1	2	3	4	5
Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz. ANNE ve BABANIZI düşünerek her bir duruma ne oranda katıldığınızı ya da katılmadığınızı size uyan seçeneği daire içine alarak belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5	21.Bana yakın ilgi ve özen gösterir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	22.Çocukların nasıl davranması gerektiği konusunda anne- babaların kural koyma ve düzenleme yapma hakkı olduğuna inanır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	23.Arkadaşlarımla kimler olduğumu ve nerede zaman geçirdiğimi bilmek için çaba gösterir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	24.Beni eleştirirken geçmişte yaptığım hataları dile getirir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	25.Bir şeyin kendi bildiği gibi yapılmasında ısrar eder.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	26.Bana olan sevgisini göstermekten yanadır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	27.Her istediğimi yapmama izin verir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	28.Onun istediği gibi davranıp davranmadığımla pek ilgilenmez.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	29.Eğer bazı şeylerde onun gibi düşünmezsem bana soğuk davranır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	30.İhtiyaçlarımla pek çoğuna duyarlı değildir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	31.Benimle bir şeyler yapmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	32.Nasıl davranacağım ile ilgili mantıklı beklentileri vardır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	33.Evde ya da dışarıda nasıl davrandığımdan habersizdir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	34.Onu hayal kırıklığına uğrattığımda benim gözlerime bakmamaya çalışır	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	35.Hayatta kendi yönümü belirlememe yardımcı olur.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	36.Benden beklentileri hiç açık değildir.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	37.Onun istediği gibi davranıp davranmadığımı uygun yollarla kontrol eder.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	38.Eğer onu kıracak bir şey yaparsam, gönlünü alıncaya kadar benimle konuşmaz.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	39.Beni disipline sokmak için fiziksel olarak (tokat atar, kulağımı çeker, vb.) cezalandırır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	40.Beni eğitmek için ikna etmeye çalışmaktan çok fiziksel cezayı kulla-	1	2	3	4	5

					nır.					
1	2	3	4	5	41.Sözünü dinlemediğimde şaplağı yapıştırır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	42.Bana öfkeyle patlar.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	43.Benimle tartışır.	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	44.Terbiyesizce davrandığımda bana bağırır ya da beni azarlar.	1	2	3	4	5

Ek-4. Kişilerarası Problem Çözme Envanteri

Bu envanter, insanların kişilerarası sorunlar karşısında yaşadıkları duygu ve düşünceleri ile gösterdikleri davranışları nasıl değerlendirdiklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Aşağıda kişilerarası ilişkilerde yaşanan sorunlara yönelik ifadeler yazılmıştır. Sizden istenen bu ifadeleri tek tek okumanız ve her ifade için kendinizi değerlendirmenizdir. Eğer ifade size **Hiç Uygun Değil** ise (1), **Biraz Uygun** ise (2), **Uygun** ise (3), **Çoğunlukla Uygun** ise (4) ve **Tamamıyla Uygun** ise (5)'i işaretleyiniz. Tüm ifadelere yönelik işaretleme yapmanız önemlidir. Hiçbir ifadeyi boş bırakmamaya özen gösteriniz. Bu ifadelere vereceğiniz yanıtların doğru veya yanlış bir şekilde değerlendirilmesi söz konusu değildir. Yapacağınız işaretleme sizin için doğru kabul edilecektir. Bu açıdan bir ifadedeki durumla ilgili kendinizi nasıl değerlendiriyorsanız öyle işaretleme yapmanız önemlidir. Buraya yapacağınız işaretlemeler gizli tutulacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

	Hiç Uy-	Biraz Uy-	Uygun	Çoğunlukla	Tamamıyla
1.Kişilerarası ilişkilerimde bir problem yaşadığımda onu mutlaka çözmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
2.Problem yaşadığım kişinin gözüyle problemi görmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
3.Problem yaşadığımda ne olursa olsun, problem hemen çözülsün isterim.	1	2	3	4	5
4.Bir problemi çözerken "mutlaka bir sonuca ulaşmalıyım" diye düşünürüm.	1	2	3	4	5
5.Bir problem yaşadığımda kendimi çaresiz hissedirim.	1	2	3	4	5
6.Bir sorunun nedeni benden kaynaklanıyorsa karamsarlığa kapılırım.	1	2	3	4	5
7.Problemin çözümü konusunda başarısız olacağımı düşünsem de onu çözmek için çabalarım.	1	2	3	4	5
8.Bir sorun yaşadığımda hemen kendimi suçlarım.	1	2	3	4	5
9.Bir problem yaşadığımda tüm hayatımın allak-bullak olduğunu hissedirim.	1	2	3	4	5
10.Bir problemle karşılaştığımda önce bunun hayatımdaki önemini gözden geçiririm.	1	2	3	4	5
11.Bir sorun durumunda ne olursa olsun ilk adımın atılmasını karşı taraftan beklerim.	1	2	3	4	5
12.Bir problem yaşadığımda, bununla ilgili uzun süre yoğun üzüntü yaşarım.	1	2	3	4	5

13.Yaşadığım bir problemi çözmek için, önce adım adım neler yapabileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4	5
14.Bir problem durumunda, problem yaşadığım kişinin problemle ilgili neler düşünüyor olabileceğini tahmin etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
	Hiç Uygun	Biraz Uygun	Uygun	Çoğunlukla	Tamamıyla
15.Bir problemin çözümü için birden çok çözüm yolu bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
16.Yaşadığım bir problemi çözmeye girişmeden önce, çözümün kolay ya da zor bir çözüm olup olmayacağını araştırırım.	1	2	3	4	5
17.Bir problem yaşadığımda öfkelenirim.	1	2	3	4	5
18.Bir problemle karşılaştığımda bu problem, hayatımın tamamını etkiler.	1	2	3	4	5
19.Bir sorunla karşılaştığımda, bununla ilgili yaşadıklarımı nasıl ifade edeceğimi düşünüp planlarım.	1	2	3	4	5
20. Ne yaparsam yapayım kişilerarası ilişkilerimde yaşayacağım bir problemin önüne geçemem.	1	2	3	4	5
21.Bir problem durumunda ne olursa olsun, haklılığımı ispat edip üste çıkmak için sonuna kadar kendimi savunurum.	1	2	3	4	5
22.Bir sorun yaşadığımda baştan, çözüm için ne kadar çaba harcasam da sonuçta sorunun çözülemeyeceğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
23.Kişilerarası ilişkilerde problem yaşadığımda çözümün sonucu konusunda karamsarlığa kapılırım.	1	2	3	4	5
24.Bir sorun yaşadığımda, çözüm için ne yaparsam yapayım içinde bulunduğum durumu değiştiremem.	1	2	3	4	5
25.Yaşadığım yeni bir sorun karşısında, daha önce yaşadığım sorunlar için yaptıklarımın yararlanırım.	1	2	3	4	5
26.Kişilerarası bir sorun yaşadığımda, bunu hiç yaşamamış gibi davranırım.	1	2	3	4	5
27.Bir sorun yaşadığımda, onu çözme konusunda kendimden kuşulanırım.	1	2	3	4	5
28.Bir sorunu anlamaya çalışırken, sorun yaşadığım kişinin bakış açısıyla sorunu göremem.	1	2	3	4	5
29.Problemimi çözerken attığım her adımdan, karşımdaki kişinin davranışlarının bundan nasıl etkilenebileceğini tahmin etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5

30.Kişiler arası ilişkilerde bir sorun yaşadığımda, bu durum bana sanki hayatın sonuymuş gibi gelir.	1	2	3	4	5
31.Bir ilişkide benim açımdan bir problem olduğunda bunu o kişiye hemen ifade ederim.	1	2	3	4	5
32.Bir problem yaşadığımda, ilk önce bu problemin üstesinden gelip gelmeyeceğime yönelik kendi kendimi değerlendiririm.	1	2	3	4	5
33.Çözemediğim bir sorun olduğunda o anda “orada olmamak, birden yok olmak” isterim.	1	2	3	4	5
34.Bir problem yaşadığımda, başarılı çözüm için nelere ihtiyacımın olduğunu araştırırım .	1	2	3	4	5
35.Yaşadığım problemin bana veya başkalarına doğrudan ya da dolaylı etkilerini düşünürüm.	1	2	3	4	5
36. Problemlerden ders çıkartılacak durumlar olduğunu düşünerek olaya pozitif bakarım.	1	2	3	4	5
37. Problemin çözümünde karşımdakiyle ortak bir çaba göstermeye çalışırım.	1	2	3	4	5
38.Biriyle bir problem yaşadığımda karşı taraf özür dilemedikçe durumu değiştirmek için uğraşmam.	1	2	3	4	5
39.Bir problem yaşadığımda hata karşı taraftaysa surat asarım.	1	2	3	4	5
	Hiç Uygun	Biraz Uygun	Uygun	Çoğunlukla	Tamamıyla
40.Problemi yakınlarımla yaşıyorsam büyük bir hayal kırıklığına uğrarım.	1	2	3	4	5
41. Eğer yaşadığım problem büyükse dünya başıma yıkılmış gibi hissederim.	1	2	3	4	5
42.Problem konusunda benim hatamın olmadığını düşünüyorsam çözüm için hiçbir girişimde bulunmam.	1	2	3	4	5
43.Bir problem yaşadığımda “her kötü şey beni bulur” diye düşünürüm.	1	2	3	4	5
44.Kişilerarası bir problem yaşadığımda, problemi çözebilmek için araya başkalarını sokarım.	1	2	3	4	5
45.Bir problem yaşadığımda kendimi tutamam, hemen ağlarım.	1	2	3	4	5
46.Bir problem yaşadığımda problem çözülmeye kadar inatla üstüne giderim.	1	2	3	4	5
47.Problemlerle karşılaştığımda “keşke hiçbir zaman sorun yaşamam” diye düşünürüm.	1	2	3	4	5

48.Bir problem yaşıyorsam çözülmeye kadar bunun dışında hiçbir şeye dikkatimi yoğunlaştıramam.	1	2	3	4	5
49.Yaşadığım bir problemi etkili bir şekilde çözebilmem için kendimi ve problem yaşadığım kişiyi olduğu gibi kabul ederim.	1	2	3	4	5
50.Kişilerarası problemlerimi kimseye zarar vermeyecek bir şekilde çözerim.	1	2	3	4	5

Ek-5. Demografik Bilgi Formu

1. Okulunuzun adı: _____
2. Sınıf ve Şubeniz: _____
3. Okul Numaranız: _____
4. Doğum Tarihiniz: (gün / ay / yıl): ___ / ___ / ____
5. Doğduğunuz Şehir: _____
6. Cinsiyetiniz **Kız** **Erkek**

Ailenin gelir düzeyini nedir. Aşağıdaki seçeneklerden ailenin uyanını daire içine alarak işaretleyin.

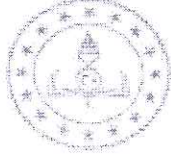
1	2	3	4	5
Alt Gelir Grubunda	Ortanın Altı Gelir Grubunda	Orta Gelir Grubunda	Ortanın Üstü Gelir Grubunda	Üst Gelir Grubunda

Anne ve babanızın eğitim durumunu aşağıdaki tabloda size uyan seçeneğin yanındaki boşluğa X işareti koyunuz

Eğitim durumu	Annen için	Baban için
Okur Yazar Değil:		
İlkokul Mezunu:		
Ortaokul Mezunu:		
Lise Mezunu:		
Yüksek Okul Mezunu (2 yıllık):		
Üniversite Mezunu (4 yıllık):		
Yüksek Lisans:		
Doktora:		

Derslerde aldığım notlar ...,

Genellikle düşüktür	Düşüktür	Orta düzeydedir	İyidir	Çok iyidir
1	2	3	4	5

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 94025929-605.02-E.8334382
Konu : Eren Can OSLU'nun Araştırma İzni

26/04/2019

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22/08/2017 tarih ve 12607291 sayılı (2017/25 Genelge) emirleri.

Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Eren Can OSLU'nun "Ergenin Aldığı Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği ile Gelişimsel Sonuçları Arasındaki İlişkilerin Sosyal Problem Çözme Becerileri Açısından İncelenmesi" konulu "Anket Çalışması" yapma talebi ile ilgili, Toros Üniversitesinin 12/04/2019 tarih ve E.101 sayılı yazısı ve ekleri ilişikte sunulmaktadır.

Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Eren Can OSLU'nun "Ergenin Aldığı Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği ile Gelişimsel Sonuçları Arasındaki İlişkilerin Sosyal Problem Çözme Becerileri Açısından İncelenmesi" konulu "Anket Çalışması" yapmasında sakınca olmadığı yönünde, Anket Değerlendirme Komisyonu tarafından görüş bildirilmiştir. Çalışma evrakları (her sayfası mühürlü olarak) ilişikte sunulmakta olup, 2018-2019 eğitim-öğretim yılı sonuna kadar eğitim faaliyetlerini aksatmadan okul müdürlüğünün gözetiminde, Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Eren Can OSLU tarafından, Müdürlüğümüz Melikgazi ve Talas İlçelerine bağlı ekte isimleri belirtilen liselerde veli izinleri alınması kaydıyla öğrenim gören öğrencilere yönelik mezkur Anket Çalışmasının yapılması Müdürlüğümüzce uygun mütalaa edilmektedir.

Makamlarımızca da uygun görülmesi halinde ohurlarınıza arz ederim.

Celalettin EKİNCİ
İl Millî Eğitim Müdür V.

EK: Yazı ve Ekleri (30 Sayfa)

OLUR
26/04/2019

Dr. M. H. Nail ANLAR
Vali a.
Vali Yardımcısı

T.C.
TUNCELİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 51166484-604.01.01-E.8765948
Konu : Araştırma İzin Talebi.

03/05/2019

VALİLİK MAKAMINA

Toros Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Eren Can OSLU'nun; "Ergenin Aldığı Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği ile Gelişimsel sonuçları Arasındaki İlişkilerin Sosyal Problem Çözme Becerileri Açısından İncelenmesi" konulu tezle ilgili anket çalışmasını İlimizdeki lise öğrencilerine uygulama talebine ilişkin Müdürlüğümüzde 15/04/2019 tarih ve 7564947 sayı ile kayıt gören dilekçesi ile ekindeki anketler Müdürlüğümüzce oluşturulan komisyon tarafından incelenmiştir.

Söz konusu anket ve ölçeğin eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde gönüllük esasına dayalı olarak ilimiz merkezde bulunan ve ekte belirtilen liselerdeki öğrencilerine uygulanması, uygulamalarda sadece ekteki anketlerin kullanılması ve araştırma sonucunda elde edilen raporun, bir kopyasının basılı ve dijital ortamda Müdürlüğümüze teslim edilmesi şartı ile çalışmanın yürütülmesi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim

İshak ORHAN
Millî Eğitim Müdür V.

OLUR
03/05/2019
Akın ZOR
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK:
Araştırma İzin Dilekçesi ve ekleri (30 sayfa)

T.C. TOROS ÜNİVERSİTESİ

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARI

Karar Tarihi:	Toplantı Sayısı:	Karar No:
28/03/2019	02	09

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 04.03.2019 tarihli ve E.92 sayılı yazısı ile tarafımıza gönderilen Psikoloji Ana Bilim Dahı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Eren Can OSLU tarafından gerçekleştirilecek "Ergenin Algıladığı Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği İle Gelişimi Sonuçları Arasındaki İlişkilerin Sosyal Problem Çözme Becerileri Açısından İncelenmesi" konu başlıklı tez araştırmasına ilişkin başvuru görüşüldü.

Yapılan incelemeler sonucunda hazırlanan araştırmanın bilimsel araştırma ve yayın etiği açısından uygun olduğuna karar verildi.

(Katılmadı)

Prof. Dr. Nureddin ÇOLAK
Başkan

Prof. Dr. Aziz ERTUNÇ
Üye

Prof. Dr. Fügen ÖZCAN NARSLAN
Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Adnan MAZMANOĞLU
Üye

Prof. Dr. Süleyman TÜRKEL
Üye

Prof. Dr. Yasun ZEREN
Üye

Prof. Dr. Erkin ERTEN
Üye

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad/ Soyad: Eren Can Oslu

Mesleği: Psikolog

Telefon: 0544 520 85 12

Adres: Cumhuriyet Mah. Güneş Sok. Mustafa Akın Apt. Dış Kapı: 10 5/11 62000 Tunceli/ Merkez

e-mail:erencanoslu1@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

1998-2006/ Hürriyet İlköğretim Okulu/ Tunceli

2006-2010/ Atatürk Anadolu Lisesi/ Tunceli

2011-2015/Cumhuriyet Üniversitesi Psikoloji Bölümü/ Sivas

2013-2014/ Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü/ Ankara

2015-2016/ Toros Üniversitesi Psikoloji Ana Bilim Dalı/ Genel Psikoloji Yüksek Lisans/ Mersin

TERAPİ EĞİTİMLERİ

2016-2017/ Şema Terapisi Eğitimi/ Prof. Dr. Gonca Soygüt Pekak/ Ankara

2016-2017/Çocuklarla Bilişsel Davranışçı Terapi Eğitimi/ Doç. Dr. Serap Özer/ İstanbul

İŞ DENEYİMİ

2015- 2016/ Özel Sevgibağı Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi/ Sorumlu Müdür-Psikolog

2016-2017/ Özel Beyaz Kule Dodi Anaokulu/ Müdür Yardımcısı- Psikolog

2017-2018/ Tunceli Belediyesi/ Psikolog(Devam ediyor)

PROJELER

2017-2018/ Eğitime Dokunuyoruz Projesi(8 Ay)/ Proje Koordinatörü-Psikolog/ Tunceli

2017-2018/ Bilinçli Anne Bilinçli Toplum Projesi(8 Ay)/ Psikolog/ Tunceli

T.C.
TOROS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNTİHAL PROGRAMI RAPORU

PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 03.12.2019

Tez Başlığı: Ergenin Algıladığı Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği Gelişimsel Sonuçları Arasındaki İlişkilerin Sosyal Problem Çözme Becerileri Açısından İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın;

a) Giriş,

b) Ana bölümler ve

c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 98 sayfalık kısmına ilişkin 03.12.2019 tarihinde enstitü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 11'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç

2- Alıntılar hariç

3- Benzer kelime sayısı 10 adet

yapıldığında en fazla %10,

1- Kaynakça dahil

2- Alıntılar dahil

3- Benzer kelime sayısı 10 adet

yapıldığında en fazla %30'u geçmemelidir.

Tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Yukarıda belirtilen başlıkta danışmanımla birlikte tamamlamış olduğum tezimin fikir/araştırma sorusu, yöntem, bulgular ve tartışma kısımları özgün olup kısmen veya tamamen diğer çalışmalardan alınan kısımlar olduğu durumlarda kaynak belirtilmesine dikkat edilmiştir. Tezimin, tez yazım kurallarına uygun olarak ve intihal olmaksızın hazırladığımı taahhüt eder; intihal olması durumunda tez çalışmamın başarısız sayılacağını ve mezuniyetimin iptalini kabul ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı : Eren Can OSLU

İmzası

: ..... Tarih: 03.12.2019

Yukarıda kişisel ve tez bilgileri verilen öğrencimin belirtilen başlıkta birlikte tamamlamış olduğumuz tez çalışması Turnitin intihal yazılım programında kontrol edilmiş ve etik bir ihlale rastlanmamıştır. İntihal yazılım programının rapor çıktısı ektedir. Ayrıca tezin fikir/araştırma sorusu, yöntem, bulgular ve tartışma kısımları özgün olup kısmen veya tamamen diğer çalışmalardan alınan kısımlar olduğu durumlarda kaynak belirtilmesine dikkat edilmiştir.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı

Doç. Dr. Yeliz KINDAP TEPE

İmzası

: ..... Tarih: 03.12.2019

Ek: İntihal yazılım programının rapor çıktısı (2 sayfa)

Ergenin Algıladığı Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği ile Gelişimsel Sonuçları Arasındaki İlişkilerin Sosyal Problem Çözme Becerileri Açısından İncelenmesi

Yazar Eren Can Oslu

Gönderim Tarihi: 03-Ara-2019 01:46PM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1225924642

Dosya adı: Eren_Can_Oslu-Tez-03.12.2019.docx (185.22K)

Kelime sayısı: 27453

Karakter sayısı: 189082

Ergenin Algıladığı Psikolojik Kontrol ve Özerklik Desteği ile Gelişimsel Sonuçları Arasındaki İlişkilerin Sosyal Problem Çözme Becerileri Açısından İncelenmesi

ORIJINALLIK RAPORU

% **11**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **11**

İNTERNET
KAYNAKLARI

% **9**

YAYINLAR

% **14**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

pdrdergisi.org

İnternet Kaynağı

% **2**

2

Submitted to Konya Necmettin Erbakan
University

Öğrenci Ödevi

% **2**

3

acikerisim.ticaret.edu.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

4

library.cu.edu.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

5

egitimvebilim.ted.org.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

6

wallstreet-online.de

İnternet Kaynağı

% **1**

7

Submitted to Gaziosmanpasa Universitesi

Öğrenci Ödevi

% **1**

8

www.tedu.edu.tr

İnternet Kaynağı

%1

9

www.gecekitapligi.com

İnternet Kaynağı

%1

10

www.pdr.org.tr

İnternet Kaynağı

%1

11

Submitted to Ege Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

%1

Alıntılarını çıkart

Kapat

Eşleşmeleri çıkar

< %1

Bibliyografyayı Çıkart

Kapat